

„Lex est quod notamus“ – Tai, ką patvirtina notaras, tampa įstatymu

LR civilinio proceso kodekso 197 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad dokumentai, patvirtinti valstybės įgaliotų asmenų, yra laikomi oficialiaisiais rašytiniais įrodymais, turi didesnę įrodomąją galią ir yra vykdytini.

Notariato ištakos Lietuvoje siekia dar XIII amžių ir glaudžiai siejasi su Lietuvos valstybės ištakomis, kai valdant karaliui Mindaugui raštininkų (notarijų) funkcijas atlikdavo vienuoliai. 1775 metais trečiąjį kartą padalinus Lietuvos-Lenkijos Respubliką, tolesnė Lietuvos teisės raida buvo glaudžiai susieta su Rusijos teise. 1866 m. Notariato įstatymu, galiojusiu mūsų šalyje ir po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo, buvo įsteigta notaro pareigybė.

Lietuvos Respublikos notariate įtvirtinta, kad notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, įtvirtinantis neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus bei užtikrinantis šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą.

Lietuvoje veikia laisvasis (privatus) lotyniškojo tipo notariatas, sėkmingai reformuotas iš valstybinio notariato sistemos, galiojusios Lietuvoje iki 1992 metų gruodžio 1 d. Lotyniškojo tipo notariatas, grindžiamas civilinės teisės tradicija, šiandien egzistuoja per 70 pasaulio valstybių, priklausančių Tarptautinei notariato sąjungai, kurios nariu Lietuvos notarų rūmai tapo 1994 m. vasario 11 d.

Europos Sąjungos notariatų tarybos, atstovaujančios ir vienijančios ES lotyniškojo tipo notarius, pilnateisium nariu Lietuvos notarų rūmai tapo 2004 m. gegužės 1 d., tik Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą.

Notaro veikla Lietuvoje kaip ir viso pasaulio lotyniškojo tipo valstybėse grindžiama nepriklausomumo, nešališkumo, notarinių veiksmų slaptumo užtikrinimo ir kitais teisiniais principais.

Numerį rengė Lietuvos notarų rūmų darbuotojai:

Sandra Ražanaitė (konsultantė - teisininkė)
Gabija Vitkevičiūtė (atstovė viešiesiems ryšiams)

Eglė Čaplinskienė (konsultantė - teisininkė)
Justas Čiomasas (teisininkas)
Daiva Dumčiuvienė (patarėja civilinės teisės klausimais)
Laura Gumuliauskienė (patarėja teisės ir tarptautinių santykių klausimais)

Egidija Tiesnesienė (valdytoja)
Dangyra Bružienė (specialistė)
Dalia Jūrevičienė (sekretorė)
Dalia Remeikytė (specialistė – archyvarė)
Irena Zacharevičienė (buhalterė)

Taip pat:

Daiva Lukaševičiūtė (Lietuvos notarų rūmų prezidentė, notarė)
Marius Stračkaitis (Lietuvos notarų rūmų viceprezidentas, notaras)
Nijolė Masiliūnienė (notarė)
Dalija Svirbutienė (Lietuvos notarų rūmų profesinio tobulinimo ir
notarinės praktikos apibendrinimo komisijos pirmininkė, notarė)

J. Jasinskio g. 16,
LT-01112 Vilnius
Tel. 8 5 2614757
Faks. 8 5 2614660
El. paštas rumai@notarai.lt

www.notarai.lt

© 2007 Lietuvos notarų rūmai
© 2007 Notarų herbo autorius Savinijus Kastauskas

DEŠIMT MŪSŲ RAIDŽIŲ

Aš pati ilgai siekiu ir stengiausi, kad vieną dieną galėčiau pasirašyti „Notarė Daiva Lukaševičiūtė“. Po visiems mums žinomų nelengvų mokslų, sudėtingų egzaminų, pradžioje apstulbinusios praktikos ir, galiausiai, iškilmingos priesaikos, vieną dieną ir aš rankose laikiau savo, tiksliau, mano notarės antspaudą.

Vėliau susidūriau su begalinės atsakomybės reikalaujančia ir dažnai painia kasdienybe, įvairiausių poreikių ir charakterių klientais, teisės aktų subtilybėmis bei namo po darbo parsinešamomis mintimis... iš darbo. Nepaisydama visko, šiandien darau tai kasdien – savo vardu, garbe ir turtu pasirašau po gausybe notarinių aktų. Taip, kaip kasdien elgiatės ir Jūs kiekvienas, mieli Kolegos Notarai.

Laikas šiandien glosto mus dažniau prieš plauką, negu švelniai ir pagarbiai. Praeis. Lyg grybai po lietaus dygsta tie, kurie kiekvieno iš mūsų biure manosi galintys pasakyti viską, ką galvoja. Aprims.

Bene aukščiausios teisinės kvalifikacijos reikalaujanti mūsų su Jumis profesija yra stumiama į kampa, lyg būtų suodina podukra. Bet ir Pelenė pasakos pabaigoje tampa laimingiausia iš visų. Sunkumus pergyvena ne garsūs ir šaižūs, o tiesūs ir teisūs.

Praeis, aprims, nutils ir pasitrauks į šalikeles visi, kuriems mes su Jumis atrodysime ir būsime vieninga jėga. Jei tik nepamiršime, kad pralaimėjo tie, kurie rėkė „Skaldyk ir valdyk!“, jei tik prisiminsime, kad visada lengva perlaužti pirštą, bet stipraus kumščio – neįmanoma.

Sakiau ir sakysiu, kad man didžiausia garbė atstovauti mums, visiems ir kiekvienam Notarui, visada iškelta galva einančiam į priekį, esančiam akademinės ir mokslo visuomenės šurmuly, laisvai ir be baimių reiškiančiam savo nuomonę, aktyviai grindžiančiam savo motyvacias, viešai ar savo nedidukėse erdvėse bičiuliškai besikeičiančiam straipsniais, konsultacijomis, žiniomis bei protais. Ir viskas tik tam, kad mes niekada nebūsime pilkuma, tykančia iš pasalų, burbuliuojančia pyktį sau panosėse ar pagiežingai galvojančia „po manęs – nors ir...“.

Tikiu ir tikėsiu, kad viskas, kas telpa į vos dešimtį raidžių – tai ne „jų“, ne „jiems“ ar ne apie „juos“. Tai mūsų visų ir kiekvieno – NOTARIATAS.

Su pirmojo Lietuvos notarų žurnalo premjera sveikindama ir tik pirmyn kviesdama - Lietuvos notarų rūmų prezidentė **Daiva Lukaševičiūtė**

TURINYS

AKTUALU

Nekilnojamojo turto sandorių viešoji elektroninė paslauga NETSVEP	6
Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) teisinis reglamentavimas Lietuvoje šiandien ir rytoj	7
Paveldėjimo bylų perdavimas vesti kitam notarui	10

STRAIPSNIAI

Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai	12
Paveldėjimo teisių perleidimo sutartys	21
Vekselis ir Notaro vykdomasis įrašas: teorija ir praktika	23
Išieškojimas pagal vekselį užsienyje: Europos vykdomasis raštas	30
Europos bendrovės steigimas Lietuvoje	35
Europos sąjungos reglamentų ir direktyvų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje	44

KONSULTACIJOS 51

ŽINOTINA 62

Renginiai 2007 metais	63
Lietuvos notarų rūmų tarptautinis bendradarbiavimas	64
Visada yra kas nors, ką myli	65

Sandra Ražanaitė

Lietuvos notaru rūmu konsultantė - teisininkė

NETSVEP

Nekilnojamojo turto sandorių viešoji elektroninė paslauga

Lietuvos notaru rūmai ir Valstybės įmonė Registrų centras 2005 metais rugsėjo 13 d. oficialiai pradėjo įgyvendinti bendrą projektą dėl Nekilnojamojo turto sandorių viešosios elektroninės paslaugos (NETSVEP) sukūrimo. Projektas yra finansuojamas iš ES Struktūrinių fondų ir Lietuvos Respublikos lėšų.

NETSVEP projekto tikslas - sukurti ir įgyvendinti nekilnojamojo turto sandorių viešąją elektroninę paslaugą, kuria naudojantis, nekilnojamojo turto registro ir kadastro informacija bus tiesiogiai elektroninėmis priemonėmis teikiama notarams ir sandorio dalyviams notaro darbo vietoje, ir notaras turės galimybę elektroninėmis priemonėmis perduoti informaciją Registrų centrui. Įgyvendinus šį projektą, sandorio dalyviams nebereikės lankytis Registrų centre. NETSVEP skirta visiems gyventojams ir juridiniams asmenims, siekiantiems įgyti nekilnojamąjį turtą ar teises į jį visoje Lietuvos teritorijoje, nepriklausomai nuo gyventojų gyvenamosios vietos ir jų turto buvimo vietos.

Pagal patvirtintą planą NETSVEP projektas sėkmingai vykdomas. NETSVEP informacinės sistemos projektavimo ir kūrimo paslaugų tiekėjas buvo parinktas viešo konkurso būdu, kurį laimėjo UAB „Alna Software“.

Projektui NETSVEP kurti taip pat buvo sudaryta darbo grupė, į kurią, be VĮ Registrų centro ir UAB „Alna Software“, įeina šie Notarų rūmų atstovai: Vilniaus m. 32-ojo notarų biuro notarė, Notarų rūmų prezidentimo narė Asta Kielienė, Vilniaus m. 10-ojo notarų biuro notaras Dainius Palaima, Vilniaus m. 26-ojo notarų biuro notarė Ramunė Džavachidienė, Vilniaus m. 23-ojo notarų biuro nota-

rė Rasa Kalantaitė, Vilniaus m. 2-ojo notarų biuro notarė Daiva Manzurovienė ir Vilniaus r. 1-ojo notarų biuro notarė Lilija Šilerienė.

Pagrindinis darbo grupės tikslas - sukurti NETSVEP aplinkoje ruošiamų sutarčių ir kitų dokumentų standartinius skyrius, jų turinį, ekranines ir popierines sutarčių formas, parengti formalizuotų žymų, juridinių faktų ir kitų daiktinių teisių sąrašą. Darbo grupės parengti sutarčių ir kitų dokumentų šablonai buvo patvirtinti 2007 m. kovo 23 d. Notarų rūmų Profesinio tobulinimo ir notarinės praktikos apibendrinimo komisijos.

2005 m. spalio 3 d. VĮ Registrų centro direktoriaus įsakymu buvo sudarytas NETSVEP projekto priežiūros komitetas, kuriame Notarų rūmams atstovauja Vilniaus m. 29-ojo notarų biuro notarė, Notarų rūmų prezidentimo narė Svajonė Šaltauskienė. Šiam Komitetui pavesta kontroliuoti NETSVEP projekto įgyvendinimą.

Įgyvendinant NETSVEP projektą, 2005 m. pabaigoje buvo parengtas Techninis NETSVEP projektas (specifikacija), 2006 m. suprojektuota nekilnojamojo turto sandorių viešoji elektroninė paslauga, pasirašytos NETSVEP sistemos programinės ir techninės įrangos tiekimo sutartys, pristatyta ir instaliuota įranga. Informacija apie vykdomą projektą paskelbta respublikinėje ir regioninėje spaudoje. Šiuo metu vyksta viešosios paslaugos programavimo darbai. 2007 m. rudenį bus apmokyti šios informacinės sistemos vartotojai, t.y. notarai ir jų padėjėjai.

Nekilnojamojo turto sandorių viešąją elektroninę paslaugą numatoma įdiegti iki 2007 m. pabaigos.

Eglė Čaplinskienė
Lietuvos notaru rūmu konsultantė - teisininkė

Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) teisinis reglamentavimas Lietuvoje šiandien ir rytoj

2000 m. liepos 18 d. patvirtintas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (*toliau* – Civilinis kodeksas) įvedė naują šeimos teisės institutą – bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos (partnerystę). Šiuo nauju institutu siekiama teisiškai reglamentuoti visuomenėje susiklosčiusius santykius.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo (*toliau* – Įgyvendinimo įstatymas) 28 straipsnis nurodo, kad Civilinio kodekso normos dėl bendro gyvenimo neįregistravus santuokos įsigalioja nuo įstatymo, reglamentuojančio partnerystės įregistravimo tvarką, įsigaliojimo momento.

Toks įstatymas iki šiol nepriimtas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra pritarusi nuostatai, kad netikslinga rengti atskiro partnerystę reglamentuojančio įstatymo, o reikėtų parengti Civilinio kodekso ir Įgyvendinimo įstatymo pakeitimus. Tokie projektai jau yra parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, kuri, juos apsvarsčiusi, turėtų teikti Lietuvos Respublikos Seimui.

Šiandieninis teisinis reglamentavimas

Civilinio kodekso skyriuje „Bendras gyvenimas neįregistravus santuokos“ nurodoma, kad jis reglamentuoja turtinius santykius tarp vyro ir moters, kurie, įregistravę savo partnerystę įstatymų nustatyta tvarka, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos (sugyventiniai), turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius. Taigi pagrindiniai partnerystės požymiai yra šie:

1. Partnerystė, kaip nurodyta Civilinio kodekso 2.18 straipsnyje, yra vienas iš civilinės būklės aktų.

2. Partnerystę reglamentuojančios teisės normos reglamentuoja tik sugyventinių turtinius santykius. Jų asmeniniai santykiai, sugyventinių ir jiems gimusių vaikų santykiai šių normų nėra reguliuojami. Sugyventinių turtiniai santykiai reglamentuojami daug siauriau negu sutuoktinių. Visų pirma, reglamentuojamas ne viso, o tik tam tikro turto – bendrai įgyto ir naudojamo gyvenamojo

namo ar buto, vieno iš sugyventinių nuomos, uzufukto teisės ar kitokios teisės naudotis gyvenamuoju namu ar butu, nekilnojamojo daikto, susijusio su bendram gyvenimui naudojamu gyvenamuoju namu ar butu, baldų ir kitų namų apyvokos daiktų, išskyrus naudojamus individualiai - teisinis režimas. Be to, šiam turtui nustatomas ne bendrosios jungtinės nuosavybės, o specifinis teisinis režimas. Civilinis kodeksas nustato apribojimus disponuoti bendrai naudojamu turtu bei nustato šio turto padalijimo tvarką. Atkreiptinas dėmesys, kad numatyta galimybė sugyventiniams sudaryti sutartį, kurioje jie nustatytų bendrai įgyto ir naudojamo turto padalijimo klausimus pasibaijus jų bendram gyvenimui. Šiai sutarčiai privaloma notarinė forma, jai *mutatis mutandis* taikomos veddybų sutartis reglamentuojančios Civilinio kodekso nuostatos.

3. Partnerystė galima tik tarp vyro ir moters. Lietuvoje neleidžiama partnerystė tarp tos pačios lyties asmenų. Šis reikalavimas analogiškas reikalavimui asmenims, ketinantiems sudaryti santuoką, ir grindžiamas tradicijomis.

4. Civilinis kodeksas nustato registruojamos partnerystės modelį. Registruojama partnerystė užtikrina abiejų partnerių valios išreiškimą, savanoriškumo principo (vieno iš šeimos santykių principų) įgyvendinimą, asmens valios autonomiją. Privalomas partnerystės registravimas užtikrina galimybę notarui gauti informaciją iš valstybės registro apie asmens statusą – ar jis turi sugyventinį, ar ne, todėl notaras, tvirtindamas sandorius, turi patikimą informaciją ir gali užtikrinti Civilinio kodekso nuostatų dėl apribojimų sugyventiniams disponuoti bendrai įgyto ir naudojamu turtu įgyvendinimą.

5. Reikalingas bendro gyvenimo ne mažiau kaip vienerius metus faktas. Šis faktas užtikrina partnerių santykių realumo kriterijų.

6. Būtinasis partnerystės tikslas – sukurti šeiminius santykius. Tačiau neaišku, kaip šis tikslas būtų nustatomas.

Kuriant Civilinį kodeksą, buvo planuojama, kad bus priimtas atskiras partnerystės įregistravimo tvarką reglamentuojantis įstatymas, todėl Civilinis kodeksas nereglamentuoja partnerystės įregistravimo, pasibaigimo, išregistravimo tvarkos. Neįtvirtinti ir reikalavimai asmenims, registruo-

jantiems partnerystę (išskyrus tai, jog partnerystę gali sudaryti tik vyras ir moteris).

Ateities perspektyvos

Lietuvos Respublikos Vyriausybei pritarus nuostatai atskiro partnerystės įregistravimo tvarką reglamentuojančio įstatymo nerengti, Teisingumo ministerijai buvo pavesta parengti reikalingus Civilinio kodekso ir susijusių teisės aktų pakeitimų projektus. Spręsti šį klausimą Teisingumo ministerija sudarė darbo grupę.

Parengtas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.234 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 3.229¹, 3.229² straipsniais įstatymo projektas (toliau – Projektas) lieka prie registruojamos partnerystės modelio, tačiau kai kurias Civilinio kodekso nuostatas siūloma keisti bei papildyti naujomis.

Visų pirma, siekiant atriboti partnerystę nuo santuokos, pabrėžti jos, kaip turtinių santykių reguliavimo priemonės, pobūdį, parengtame Projekte partnerystė išbraukiama iš civilinės būklės aktų sąrašo. Ji apibrėžiama kaip veiksmų, pilnametystės sulaukusių ir santuokos nesudariusių vyro ir moters (sugyventinių) monogamijos principu paremtas bendras gyvenimas surašius ir įregistravus notaro patvirtintą Teisingumo ministro nustatytos formos bendrą pareiškimą dėl partnerystės.

Taigi partnerystė, skirtingai nuo santuokos, turėtų būti ne civilinės būklės aktas, kuris registruojamas darant įrašą civilinės būklės aktų įrašų knygoje, o tiesiog bendras gyvenimas pagal asmenų bendrai išreikštą ir notaro patvirtintą valią būti sugyventiniais. Atsižvelgiant į tai, kad civilinės būklės aktas teisės teorijoje apibrėžiamas kaip juridinis faktas, kuris veikia asmens civilinį teisinį statusą, diskutotina, ar partnerystė, su kurios įregistravimu siejamas specifinis turto teisinis režimas, apribojimais sudaryti santuoką, neturėtų išlikti civilinės būklės aktu.

Projekte aiškiai įtvirtinamas monogamijos principas ir partnerystės atveju, nurodant, kad negali sudaryti santuokos asmuo, kurio partnerystė nepasibaigusi, išskyrus atvejus, kai santuoka sudaroma su sugyventiniu. Taip pat nurodoma, kad pareiškimą dėl partnerystės gali surašyti tik santuokos

nesudarę asmenys, o jo surašyti negali asmenys, kurių partnerystė su kitu asmeniu nepasibaigusi.

Pasirinkus registruojamos partnerystės modelį, kuriai būtina abiejų sugyventinių išreikšta valia dėl bendro gyvenimo, netikslinga palikti reikalavimą bendrai gyventi ne mažiau kaip vienerius metus, todėl šios nuostatos Projekte atsisakoma. Taip pat atsisakoma ir tikslo sukurti šeiminius santykius. Juk sugyventiniai, bendrai gyvendami, jau ir gyvena kaip šeima. Be to, ir Civiliniame kodekse skirsnis, reglamentuojantis bendrą gyvenimą neįregistruvus santuokos, yra dalyje „Kitų šeimos narių teisės ir pareigos“.

Atsižvelgiant į tai, kad atskiras Partnerystės įstatymas rengiamas nebus, Projekte siūloma Civilinį kodeksą papildyti nuostatomis apie partnerystės registravimo tvarką. Nurodoma, kad partnerystė bei jos pabaiga registruojama Vedybų sutarčių registre. Taigi informacijos apie asmens sudarytą partnerystę iš Gyventojų registro gautuose duomenyse apie asmens šeiminių padėtį nebus.

Notarams aktualu, kad Projekte nurodoma, kad veiksnų, pilnametystės sulaukusių, artimos giminytės ryšiais nesiejamų, santuokos nesudariusių vyro ir moters (sugyventinių) pareiškimą dėl partnerystės tvirtina notaras.

Projekte reglamentuojama partnerystės pabaiga. Numatyti keturi jos pasibaigimo pagrindai:

- vieno iš sugyventinių mirtis ar teismo sprendimas paskelbti jį mirusiu;
- santuokos tarp sugyventinių sudarymas;
- teismo sprendimo pripažinti sugyventinį nežinia kur esančiu įsiteisėjimas;
- partnerystės nutraukimas sugyventinių bendru pareiškimu ar vienasmeniškai.

Partnerystei pasibaigus dėl vieno iš pirmųjų trijų pasibaigimo pagrindų, jos pabaiga turėtų būti įregistruojama Vedybų sutarčių registre be notaro dalyvavimo. Jeigu sugyventiniai norėtų patys nutraukti partnerystę, jie turėtų kreiptis į notarą dėl pareiškimo dėl partnerystės nutraukimo patvirtinimo. Šiam pareiškimui Projekte siūloma nustatyti privalomą notarinę formą. Jei vienas iš sugyventinių pageidautų nutraukti partnerystę vienasmeniškai pareiškimu, jis privalės apie tai įspėti kitą sugyventinį per notarą prieš du mėnesius, o po to notaras tvirtins jo vienasmenišką pareiškimą dėl partnerystės nutraukimo.

Bendrą gyvenimą neįregistruvus santuokos (partnerystę) reglamentuojančios normos (tiek Civiliniame kodekse, tiek parengtame Projekte) reguliuoja tik turtinius sugyventinių santykius ir reguliuoja juos daug siauresne apimtimi, negu santuokos atveju.

Įsigaliojus partnerystę reglamentuojančioms normoms, bendrai gyvenantys, tačiau nenorintys sudaryti santuokos asmenys galės bendru pareiškimu patvirtinti savo bendrą gyvenimą ir jų bendrai įgytam ir naudojamam turtui įsigalios specialus teisinis režimas.

Jeigu Lietuvos Respublikos Seimas priimtų tokius Civilinio kodekso pakeitimus, kokie šiuo metu pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, didelis vaidmuo pradedant ir nutraukiant partnerystę bei sutartimi nustatant bendrai įgyto ir naudojamo turto padalijimo klausimus pasibaigus bendram gyvenimui tektų notarams.

Justas Čiomanas
Lietuvos notarų rūmų teisininkas

PAVELDĖJIMO BYLŲ PERDAVIMAS VESTI KITAM NOTARUI

Lietuvos Respublikos teisingumo ministras 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-481 „Dėl notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodikos patvirtinimo“ pripažino netekusiu galios Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. gegužės 17 d. įsakymą Nr. 1R-121 „Dėl notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodikos patvirtinimo“ bei patvirtino „Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodiką“ (*toliau* – Vertinimo metodika), kurioje numatyta teisė Lietuvos notarų rūmų (*toliau* – Notarų rūmai) prezidentui arba jį pavaduojančiam viceprezidentui, esant suinteresuoto asmens prašymui, nuspręsti turto paveldėjimo bylą perduoti vesti kitam notarui, neatsižvelgiant į Lietuvos respublikos teisingumo ministro nustatytą notaro (notarų) veiklos teritoriją turto paveldėjimo atvejams. Vertinimo metodikoje yra įtvirtintas tik pats principas, kas turi teisę perduoti paveldėjimo bylą vesti kitam notarui. Pati tvarka kaip tai turi būti atliekama reglamentuota Notarų rūmų prezidiumo 2007 m. sausio 15 d. nutarimu Nr. 4.2.1. patvirtintoje „Paveldėjimo bylų perdavimo vesti kitam notarui tvarkoje“ (*toliau* – Paveldėjimo bylų perdavimo tvarka).

Norint pradėti nagrinėti klausimą dėl paveldėjimo bylos pavidimo ar perdavimo vesti kitam notarui, reikalingas suinteresuoto asmens prašymas dėl paveldėjimo bylos perdavimo vesti kitam notarui. Prašyme dėl paveldėjimo bylos perdavimo vesti kitam notarui turi būti nurodyta:

- suinteresuoto asmens vardas, pavardė, adresas;
- palikėjo, kurio turto paveldėjimo bylą prašoma perduoti: vardas, pavardė, mirties data,

paskutinioji deklaruota gyvenamoji vieta;

- notaras, į kurį kreiptasi dėl paveldėjimo bylos užvedimo;
- motyvai, kodėl prašoma perduoti palikėjo turto paveldėjimo bylą vesti kitam notarui;
- notaras, kuriam norima pavesti ar perduoti vesti paveldėjimo bylą;
- prašymas turi būti pasirašytas suinteresuoto asmens.

Prašymai, kuriuose nenurodytas suinteresuoto asmens vardas, pavardė, adresas arba nepasirašyti, nenagrinėjami.

Prašymas turi būti užregistruotas Notarų rūmų gautų dokumentų registre bei paveldėjimo bylų perdavimo registre. Prašymas turi būti išnagrinėtas per 20 darbo dienų. Kai dėl objektyvių priežasčių per šį terminą prašymas negali būti išnagrinėtas, Notarų rūmų prezidentas, o jam nesant viceprezidentas gali prašymo nagrinėjimo terminą pratęsti, bet ne ilgiau kaip dešimčiai darbo dienų. Suinteresuotam asmeniui apie prašymo nagrinėjimo pratęsimo terminą pranešama raštu ir nurodomos pratęsimo priežastys.

Pasitaiko atvejų, kai suinteresuoto asmens pateiktame prašyme dėl paveldėjimo bylos perdavimo vesti kitam notarui būna išdėstyta neišsami, netiksliai informacija, todėl Paveldėjimo bylų perdavimo tvarkoje yra numatyta galimybė kviesti suinteresuotą asmenį pateikti paaiškinimus žodžiu.

Priklausomai nuo to, ar paveldėjimo byla yra užvesta ar ne, Notarų rūmų prezidentas, o jam nesant jį pavaduojantis viceprezidentas, priima atitinkamą sprendimą. Jei paveldėjimo byla, ku-

rią prašoma pavesti vesti kitam notarui, nebuvo užvesta, tokiu atveju gali būti priimamas sprendimas pavesti kitam notarui vesti paveldėjimo bylą arba atsisakyti pavesti. Jei paveldėjimo byla jau buvo užvesta, tuomet bylą galima arba perduoti kitam notarui vesti, arba atsisakyti perduoti.

Paveldėjimo bylą perdavimo tvarkoje yra reglamentuota, kas privalo būti išdėstyta sprendimo turinyje.

Sprendime turi būti nurodoma:

- suinteresuoto asmens, kurio prašymu priimtas sprendimas, vardas, pavardė;
- palikėjo, kurio turto paveldėjimo byla perduodama: vardas, pavardė;
- notaro, kuriam pagal Lietuvos respublikos teisingumo ministro nustatytą notaro veiklos teritoriją turto paveldėjimo atvejams yra priskirta paveldėjimo byla, vardas, pavardė, notaro biuro pavadinimas ir adresas;
- notaro, kuriam Notarų rūmų prezidento, o jam nesant jį pavaduojančio viceprezidento sprendimu yra pavedama ar perduodama vesti paveldėjimo bylą, vardas, pavardė, notaro biuro pavadinimas ir adresas.

Jeigu yra užvesta paveldėjimo byla ir yra pagrindas perduoti ją vesti kitam notarui, tuomet gali būti prašoma notaro, kuriam pagal Lietuvos respublikos teisingumo ministro nustatytą teritoriją buvo priskirta vesti paveldėjimo bylą, pateikti paaiškinimą ir sutikimą perduoti užvestą paveldėjimo bylą kitam notarui.

Sprendimai pavesti ar perduoti paveldėjimo bylą vesti kitam notarui gali būti priimami tik išimtiniais atvejais, esant pagrįstam suinteresuoto asmens prašymui. Išimtiniais atvejais laikoma:

- 1) atvejai, kada notarą, kuriam pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministro nustatytą teritoriją buvo priskirta vesti paveldėjimo bylą, ir įpėdinį sieja giminystės ryšiai;
- 2) konfliktinės situacijos tarp notaro, kuriam pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministro nustatytą teritoriją buvo priskirta vesti paveldėjimo bylą, ir įpėdinio;
- 3) kiti atvejai, pripažinti išimtiniais Notarų rūmų prezidento ar jį pavaduojančio viceprezidento.

Kiti atvejai, kurie būna pripažįstami išimtiniais, tai:

- 1) pavyzdžiui, mirė abu sutuoktiniai, paveldė-

jimo bylos užvestos pas skirtingus notarus, nes deklaruota gyvenamoji vieta buvo abiejų sutuoktinių skirtinga, ir įpėdiniai, kurie paveldi abiejų palikėjų turtą, gali prašyti perduoti vesti vieno iš mirusių sutuoktinių paveldėjimo bylą tam notarui, kuris užvedė anksčiau kito sutuoktinio paveldėjimo bylą, kad abiejų sutuoktinių paveldėjimo bylos būtų vedamos pas vieną notarą;

2) įpėdinis, kuris yra neįgalus, gali prašyti pavesti ar perduoti paveldėjimo bylą vesti kitam notarui. Privalo pateikti invalidumą įrodantį dokumentą.

Jeigu suinteresuoto asmens prašymas yra nepagrįstas arba asmuo prašo perduoti paveldėjimo bylą vesti kitam notarui papildomam paveldėjimo teisės liudijimui išduoti, yra priimamas sprendimas atsisakyti pavesti arba perduoti paveldėjimo bylą vesti kitam notarui.

Suinteresuotam asmeniui ne vėliau kaip kitą darbo dieną po sprendimo priėmimo yra išsiunčiamas paštu - sprendimas dėl paveldėjimo bylos pavedimo (perdavimo) vesti kitam notarui, arba sprendimas atsisakyti pavesti (perduoti) paveldėjimo bylą vesti kitam notarui.

Sprendimai pavesti arba perduoti paveldėjimo bylą vesti kitam notarui ne vėliau kaip kitą darbo dieną po jų priėmimo yra išsiunčiami paštu notarui, kuriam pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministro nustatytą notaro veiklos teritoriją priklausė vesti paveldėjimo bylą, ir notarui, kuriam Notarų rūmų prezidento, o jam nesant jį pavaduojančio viceprezidento sprendimu pavesta ar perduota vesti paveldėjimo bylą.

Notaras, gavęs iš Notarų rūmų sprendimą, kuriuo jam pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministro nustatytą notaro veiklos teritoriją turto paveldėjimo atvejams priskirta paveldėjimo byla yra perduodama vesti kitam notarui, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo sprendimo gavimo dienos paveldėjimo bylą išsiunčia notarui, kuriam sprendimu perduota vesti paveldėjimo bylą.

Be to, notaras, kuris išsiuntė paveldėjimo bylą kitam notarui, privalo pranešti Testamentų registruir apie paveldėjimo bylos išsiuntimą. Toks pranešimas Testamentų registruir turi būti išsiųstas paštu, pateiktas asmeniškai arba elektroniniu būdu per tris darbo dienas nuo paveldėjimo bylos išsiuntimo kitam notarui dienos.

Dalija Svirbutienė

Vilniaus raj. 1-ojo notaro biuro notarė

PALIKIMO PRIĖMIMO BŪDAI: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Turto įgijimas nuosavybės paveldėjimo būdu yra vienas iš nuosavybės teisės atsiradimo pagrindų (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.47 str. 2 d. (*toliau* - Civilinis kodeksas)). Kad įgytų palikimą, įpėdinis turi jį priimti. Savo esme palikimo priėmimas yra vienašalis sandoris, kuriuo siekiama sukurti tam tikras teises pasekmes. Sandoriu, kaip tam tikru teisiniu veiksniu ir asmens valios aktu, sąmoningai siekiama tam tikro teisinio tikslo. Kiekvieno žmogaus valios veiksmo priešastimi yra jo asmeniniai, buitiniai ar kiti poreikiai, jie lemia norą sudaryti sandorį. Vis dėlto sandoriui sudaryti nepakanka tik asmens vidinės valios, o būtina asmens valią išreikšti įstatymo nustatyta forma ir terminais, kad jo valią žinotų kiti asmenys. Tik toks valios išreiškimas gali sukelti civilines teises pasekmes.

Įtvirtindamas civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos principą paveldėjimo teisėje, įstatymo leidėjas palikėjo teisių ir pareigų perkėlimą sieja su paties įpėdinio valia šias teises priimti ar jų atsisakyti. Palikimo priėmimas yra universalus, t.y. įpėdinis priima ne tik turtą, kuris jam žinomas, bet ir tą turtą, kuris priimant palikimą jam žinomas nebuvo, taip pat turtines teises, kurios gali būti perduotos palikėjo nurodytam įpėdiniui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio mėn. 9 d. nutartis Nr. 3 K-7-5/2006). Įpėdinis perima tiek jam žinomus, tiek nežinomus palikėjo reikalavimus kitiems asmenims ir kitų asmenų (kreditorių) reikalavimus palikėjui. Įpėdinis, priėmęs palikimą, teises į jį įgyja nuo jo atsiradimo momento, o ne nuo priėmimo momento.

Palikimo priėmimą reglamentuojančios normos ir teismų praktika patvirtina, kad priimtas palikimas laikomas priklausančiu įpėdiniui nuosavybės teise nuo palikimo atsiradimo dienos, dėl to įpėdinio

nuosavybės teisės į palikimą atsiradimo pagrindas yra ne paveldėjimo teisės liudijimas, bet vienašalis įpėdinio sandoris - palikimo priėmimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo mėn. 17 d. nutartis Nr. 3K-3-347/2003, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio mėn. 29 d. nutartis Nr. 3K-3-528/2005).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo mėn. 17 d. nutartyje Nr. 3K-3-347/2003 konstatuota, kad „kai palikimą priėmęs įpėdinis nėra gavęs paveldėjimo teisės liudijimo ir nėra įregistruavęs paveldėto nekilnojamo turto Nekilnojamo turto registre, jis turi teisę paveldėtą turtą valdyti ir juo naudotis, tačiau ribojama jo teisė šiuo turtu disponuoti“. Civilinio kodekso 1.75 str.: „įpėdinis, priėmęs palikimą, turi būti pripažįstamas palikimo savininku, tačiau prieš trečiuosius asmenis savo nuosavybės teisę jis gali panaudoti tik įregistravęs ją viešame registre“.

Taigi įpėdinis, priėmęs palikimą, turi būti pripažįstamas palikimo savininku, tačiau prieš trečiuosius asmenis savo nuosavybės teisę jis gali panaudoti tik įregistravęs ją viešame registre, turtui, kuris registruojamas viešame registre.

Palikimo priėmimas yra galutinis ir besąlyginis. Ši norma yra imperatyvi. Palikimas priimamas laisva valia, vienu iš įstatyme numatytų būdų. Įpėdinis, priėmęs palikimą, savo veiksmų neturi derinti su kitais asmenimis, kitais įpėdiniais, testamentu vykdytoju, notaru ir t.t.

Palikimo priėmimas išreiškiamas aktyviais įpėdinio veiksmais, todėl tylėjimas negali būti pripažintas valios priimti palikimą išreiškimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio mėn. 8 d. nutartis Nr. 3 K-3-7/2001). Pagal palikimo priėmi-

mo teisinių santykių principus palikimui priimti įpėdinis turi išreikšti savo valią, o tai gali būti padaryta raštu arba veiksmais.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo mėn. 24 d. nutartyje Nr. 3K-7-829/02 numatyta, kad „palikimo priėmimas – tai įpėdinio valios išreiškimas veiksmais, liudijančiais įpėdinio sutikimą įgyti visas teises į palikimą ir priimti visas pareigas, kilusias ar galinčias kilti iš palikimo“.

Taigi palikimo priėmimas - tai įpėdinio valios išreiškimas veiksmais, liudijančiais įpėdinio sutikimą įgyti visas teises į palikimą ir prisiimti visas pareigas, kilusias ar galinčias kilti iš palikimo.

Palikimo priėmimo sandorį galima ginčyti tik teismo tvarka pagal Civilinio kodekso 1.91 str. (dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, taip pat dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu): „dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo arba dėl vienos šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi sudarytas sandoris, taip pat sandoris, kurį asmuo dėl susidėjusių aplinkybių buvo priverstas sudaryti labai nenaudingomis sąlygomis, gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal nutentėjusio ieškinį“.

Įstatymas numato du paveldėjimo pagrindus: pagal įstatymą ir pagal testamentą. Tačiau universalus palikimo priėmimo pobūdis nepalieka įpėdiniui apsisprendimo laisvės, jei šis gali būti ir testamentiniu, ir įstatyminiu įpėdiniu. Atsisakymas nuo palikimo, kaip ir palikimo priėmimas, yra galutinis ir besąlyginis. Taip pat negalima atsisakyti palikimo dalių, kurios paveldimos skirtingu pagrindu. Palikimo atsisakymas yra neatšaukiamas sandoris. Palikimo atsisakymas gali būti pripažįstamas negaliojančiu pagal bendrąsias sandorių pripažinimo negaliojančiais taisykles. Įpėdinis, atsisakęs palikimo, o paskui persigalvojęs, negali atsisakyti atsisakymo ir priimti palikimo. Nustatytas atsisakyti trijų mėnesių terminas yra naikinamasis. Jo negalima nei pratęsti, nei atnaujinti. Praėjus šiam terminui, palikimas laikomas nepriimtu ir atsiranda padariniai, numatyti Civilinio kodekso 5.50 str. 4 d. („asmenys, kuriems paveldėjimo teisė atsiranda tik tuo atveju, kai kiti įpėdiniai palikimo nepriima, gali pareikšti sutikimą priimti palikimą per tris mėnesius nuo teisės priimti palikimą atsiradimo dienos“).

Civilinio kodekso 5.61 – „palikimo atsisakymas sukelia tokias pačias pasekmes kaip ir palikimo nepriėmimas“. Įpėdiniui atsisakius palikimo pagal Civilinio kodekso 5.50 str. 4 d., kiti įpėdiniai įgyja teisę priimti palikimą per tris mėnesius nuo ankstesnio įpėdinio pareikšto atsisakymo dienos. Įstatymas numato išimtį. Palikimo negalima atsisakyti, jei įpėdinis palikimą priėmė padavęs pareikškimą palikimo atsiradimo vietos notarui arba kreipėsi į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto aprašo sudarymo.

Civilinio kodekso 5.60 str. 4 d. numato, kad „neleidžiama atsisakyti palikimo, jeigu įpėdinis padavė palikimo atsiradimo vietos notarui pareikškimą, kad jis priima palikimą arba prašo išduoti jam paveldėjimo teisės liudijimą, arba kreipėsi į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto aprašo sudarymo“.

Vadinasi, įpėdinis, priėmęs palikimą trečiu įstatyme numatytu būdu, t.y. faktiniu valdymu, jo atsisakyti gali. Tai aiškus normų nesuderinamumas, kadangi tokia teise iškart bus pasinaudota, kai tik įpėdinis sužinos apie mirusiojo skolas. Praktikoje nemažai atvejų, kai testatorius išskyrė vienam iš įpėdinių taip vadinamą jo dalį, manant, kad likusi, nepadalinta turto dalis ar net būsimo turto dalis, turės būti padalinta tarp kitų įstatyminių įpėdinių. Esant palikimo priėmimo universalumui, notaras, tam tikra prasme, prievarta atiduoda įpėdiniui įstatyminę palikimo dalį. Tokia situacija kartais sukelia ginčus tarp notaro – klientų, ir pačių įpėdinių, kadangi neatitinka jų norų, lūkesčių, o gal ir paties testatoriaus valios. Rusijos Federacijos civilinio kodekso nauja redakcija šią problemą išsprendė kitaip (Civilinio kodekso 1152 str). Įstatymo ankstesnė redakcija buvo analogiška Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normoms, o dabar leidžiama įpėdiniui pasirinkti, ar šis priims palikimą visais galimais pagrindais, ar tik vienu iš jų. Kaip jau minėta, palikimo priėmimo būdą pasirenka pats įpėdinis. Teismas, sprenddamas leidimo palikimui priimti davimo klausimą, turi teisę savo iniciatyva nustatyti palikimo priėmimo būdą. Teismo nustatytas palikimo priėmimo būdas yra privalomas įpėdiniui. Jeigu teismas yra davęs leidimą nepilnamečio vardu sudaryti sandorį globėjui, nenurodęs palikimo priėmimo būdo, palikimo priėmimo būdą pasirenka globėjas.

Civilinio kodekso 5.56 str. komentaras (Justitia 2003/5, psl. 34) numato, kad „ribotai veiksnūs pagal ši straipsnį yra nepilnamečiai nuo 14 iki 18 m.

(išskyrus nepilnamečius, kurie visišką veiksnumą įgijo pagal Civilinio kodekso 2.5 str. 2 d., sudarydami santuoką, ir emancipuotus pagal Civilinio kodekso 2.9 str. nepilnamečius) ir asmenys, kurių veiksnumą teismas apribojo pagal Civilinio kodekso 2.11 str. Šie asmenys patys priima palikimą arba jo atsisako tėvų ar rūpintojų sutikimu. Ribotai veiksnus įpėdinio ir jo tėvų arba rūpintojo ginčas dėl palikimo priėmimo ar jo atsisakymo, sprendžiamas teismo tvarka“.

Tėvai ir globėjai neveiksnų įpėdinių vardu gali priimti palikimą pradėję jį faktiškai valdyti kaip bet kuris kitas įpėdinis, nors faktinis valdymas būtų be išankstinio teismo leidimo. Teismo leidimo reikia tik palikimo priėmimo ar jo atsisakymo sandoriui sudaryti, išreiškiant valia raštu atitinkamai institucijai (teismui ar notarui). Teisės teorijoje ir praktikoje nėra vieningos nuomonės dėl teismo leidimo būtinumo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo mėn. 23 d. konsultacijoje, kurioje analizuojama, ar gali teismas, vadovaudamasis Civilinio kodekso 2.8 str. 1 d., atsisakyti priimti pareiškėjo pateiktą prašymą išduoti teismo leidimą palikimui priimti savo nepilnamečio vaiko vardu kaip nenagrinėjamą teisme (Civilinio proceso kodekso 137 str. 2 d, 1 p.), išaiškinama tai, kad Civilinio kodekso 5.25 str. įtvirtina bendrą taisyklę, kad įpėdinis, kuris priėmė palikimą turto valdymo perėmimu arba padavęs pareiškimą notarui, už palikėjo skolas atsako visu savo turtu, tai siekiant išvengti galimų neigiamų turtinių padarinių nepilnamečiam vaikui, taip pat atsižvelgiant į Civilinio kodekso 3.3 str. 1 d. įtvirtinto prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principo turinį ir tikslus, darytina išvada, kad teismo leidimas yra būtina sąlyga (*conditio sine qua non*) minėtam sandoriui sudaryti, t.y. tėvams nepilnamečio vaiko vardu priimti ar atsisakyti priimti palikimą nepriklausomai nuo nepilnamečio vaiko amžiaus. Vadinasi, Civilinio kodekso 3.188 str. 1 d. 2 p. vertintinas kaip *lex specialis* Civilinio kodekso 2.8 str. 1 d. atžvilgiu.

Teoretikai A. Valiulis ir V. Gaivenis, mano, kad Civilinio kodekso 3.188 str. 1 d. 2 p. yra išimtis iš bendrosios taisyklės, todėl nepilnamečio vardu priimti palikimą ar jo atsisakyti visais atvejais nepaisant nepilnamečio amžiaus, turi būti gautas teismo leidimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato nu-

tarime Nr. 41 (2003 m. birželio 20 d. 8,4, p.) numatyta, kad „išankstinis teismo leidimas reikalingas, jeigu tėvai sudaro sandorį, susijusį su nepilnamečio vaiko turtu, nepriklausomai nuo to, koks tai turtas (Civilinio kodekso 3.188str. 1 d.), išskyrus specialiose normose, pavyzdžiui, minėto straipsnio 1 d. 5 ir 6 p., numatytus atvejus. Nepilnamečiai nuo 14 iki 18, turintys dalinį civilinį veiksnumą, savarankiškai sudaro sandorius, numatytus Civilinio kodekso 2.8 str. 2 ir 4 d., 2.7 str. 3 d., ir taip pat disponuoja savo pajamomis ir turtu, igytu už šias pajamas. Visiems kitiems nepilnamečiams nuo 14 iki 18 metų sudaromiems sandoriams reikalingas tėvų arba rūpintojų sutikimas, o ne teismo leidimas (Civilinio kodekso 2.8 str. 1 d.).

Pagal *mutatis mutandis* principą šie reikalavimai turi būti taikomi ir sudarant palikimo priėmimo ar jo atsisakymo sandorį globėjams ar vaikų globos institucijoms. Neveiksnų asmenų vardu palikimą priima jų tėvai arba globėjai. Ribotai veiksnūs asmenys palikimą priima tik su tėvų arba rūpintojų sutikimu.

Kyla klausimas, ar reikalingas teismo leidimas neveiksnus ar ribotai veiksnus asmens vardu priimti palikimą, jeigu paveldimo turto suma mažesnė nei 5000 litų?

Kai sudaromas toks sandoris notaras paprastai nežino nei visos paveldimo turto apimties, nei vertės. Todėl globėjams ar rūpintojams sudarant tokį sandorį reikalingas teismo leidimas, išskyrus atvejus, kai iš anksto sudaryto apyrašo matoma, kad palikimo apimtis (vertė) mažesnė, negu 5000 Lt.

Privalomi įpėdiniai taip pat turi priimti palikimą. Tačiau jie neturėtų atsakyti už mirusiojo skolas savo turtu, jeigu privalomojo palikimo dalis priimta ne pagal antstolio sudarytą aprašą, nes priešingu atveju netektų prasmės šio instituto paskirtis, t.y. įpėdinio, kurį reikia išlaikyti, turtinių interesų apsauga.

Civilinis kodeksas numato tris palikimo priėmimo būdus: kreipimas į palikimo atsiradimo vietos notarą su pareiškimu apie palikimo priėmimą, faktinį paveldimo turto valdymą, kreipimąsi į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto aprašo sudarymo. Pagal Civilinio kodekso 5.50 str. 3 d. šie veiksmai turi būti atliekami per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Tačiau kita norma 5.11 str. 2 d. kalba apie galimus kitus

terminus, t.y. paskesnės eilės įpėdiniams terminas skaičiuojamas „trys plius trys“.

Labiausiai paplitęs palikimo priėmimo būdas – kreipimasis į palikimo atsiradimo vietos notarą. Susiformavusios dvi nuomonės: pirmą, kad trijų mėnesių terminas palikimui priimti taikomas tik testamentiniams ir pirmos eilės įstatyminiams įpėdiniams. Tada neaišku, ar gali, pavyzdžiui, kevirtos eilės įpėdinis kreiptis į notarą dėl palikimo priėmimo per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos?

Pagal Civilinio kodekso 5.50 str. 2 d. įpėdinis turi paduoti palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą apie palikimo priėmimą. Toks pareiškimo padavimas, kaip jau buvo minėta, yra sandoris, kuriam sudaryti taikomi visi sandorių sudarymo reikalavimai bei tvarka. Įpėdinis tokį sandorį, kurį įstatymas vadina pareiškimu, sudaro raštu. Pareiškimą gali paduoti ir pats įpėdinis, ir jo įgaliotas asmuo. Kadangi įstatymas nekalba apie privalomą notarinę šio sandorio formą, kyla klausimas – ar tokį pareiškimą apie palikimo priėmimą notaras turi tvirtinti kaip sandorį, (išsiaiškinti valią, išaiškinti šio sandorio sudarymo pasekmes ir t.t.), t.y. elgtis taip, kaip šiuo metu elgiasi Lietuvos notariai, ar tik paimti šį pareiškimą (kuris dažnai būna panašus į prastą literatūrinį kūrinį) ir įregistruoti jį gaunamų dokumentų knygoje? Tada notaras neturėtų įpėdiniui nieko aiškinti ir, žinoma, nebūtų atsakingas už jo turinį ir padarinius. Pasigirsta nuomonių, kad tokia pareiškime pakanka tik paliudyti įpėdinio parašą. Civilinio kodekso komentaras taip pat neduoda visiško paaiškinimo. Komentare sakoma: „notaras privalo priimti ir įregistruoti pareiškimą dėl palikimo priėmimo ar jo atsisakymo“. Notaras, pradėdamas paveldėjimo bylą, ne tik išaiškina įpėdiniams palikimo priėmimo būdų ypatumus, terminus, atskirų turto rūšių paveldėjimo ypatumus, paaiškina visas galimas palikimo priėmimo ar jo atsisakymo pasekmes, net tampa šeimyninių paslapčių bei interesų žinovu, ir, atsižvelgiant į pačią palikimo priėmimo esmę, įpėdiniui kreipiantis į notarą, šis patvirtina sandorį, kuris registruojamas notaro registro knygoje, kaip palikimo priėmimo sandoris ir kuriam taikomi visi sandorio sudarymo reikalavimai. Tokį sandorį patvirtinęs, notaras per tris darbo dienas praneša Centrinei hipotekos įstaigai apie palikimo priėmimą arba kitaip - apie sudarytą sandorį.

Palikimo atsiradimo vieta – paskutinė nuolatinė mirusiojo gyvenamoji vieta. Lietuvos Respublikos

civilinio kodekso 2.12 str. (fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta) numato, kad „fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta, reiškianti asmens teisių santykį su valstybe ar jos teritorijos dalimi, yra toje valstybėje ar jos teritorijos dalyje, kurioje jis nuolat ar daugiausia gyvena, laikydamas tą valstybę ar jos teritorijos dalį savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta“. Rečiau pasitaiko atvejai, numatyti Civilinio kodekso 5.4 str. 2 d. – „jeigu palikėjas negyveno nuolat vienoje vietoje, palikimo atsiradimo vieta laikoma: 1) vieta, kur palikėjas paskutinius šešis mėnesius prieš mirtį daugiausia gyveno; 2) jeigu palikėjas gyveno keliose vietose, palikimo atsiradimo vieta laikoma ekonominių ar asmeninių interesų vyraujanti vieta (turto ar jo pagrindinės dalies, kai turtas yra keliose vietose, buvimo vieta; sutuoktinio, su kuriuo palikėjas paskutinius šešis mėnesius prieš mirtį palaikė santuokinius santykius, gyvenamoji vieta arba su palikėju kartu gyvenusio vaiko gyvenamoji vieta)“.

Dabar notariai, turintys galimybę tuoj pat pasinaudoti Gyventojų registro duomenų baze, sutaupo klientų laiko ir nedelsdami gali nustatyti, ar įpėdinis atėjo būtent pas tą notarą. Visais atvejais asmuo, besikreipiantis į notarą, turi turėti asmens dokumentą, palikėjo mirties liudijimą ir čia vėl iškyla nesutarimas.

Bendra taisyklė – įpėdinis, norintis paveldėti pagal testamentą, turi jį pateikti notarui, įpėdinis, norintis paveldėti pagal įstatymą, turi pateikti giminystę patvirtinančius dokumentus. Civilinio kodekso komentaro autorių nuomone, notaras privalo priimti ir įregistruoti pareiškimą dėl palikimo priėmimo, nors prie jo ir nebūtų pridėti atitinkami dokumentai. Jei vėliau paaiškės, kad asmuo neturi teisės paveldėti, pareiškimas neturės teisinės galios.

Su šia nuomone nenorėčiau sutikti dėl kelių aspektų. Pirmiausia, asmuo, šiuo būdu priėmęs palikimą, tampa įpėdiniu ir jam jau turėtų būti taikomos Civilinio kodekso 5.52 str. nuostatos. Antra, pagal Testamentų registro nuostatų 43 punktą notaro pranešime apie palikimo priėmimą gali būti tik ištaisyta klaida, o atšaukti savo pranešimo negalima. Trečia, jei dėl palikimo priėmimo ir paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo kreipėsi kiti įpėdiniai, pateikę visus reikalingus dokumentus, jiems negalės būti išduotas paveldėjimo teisės liudijimas į visą turtą, kad ir kokius prašymus ir pareiškimus jie bepateiktų notarui. Teisės teorijoje egzistuoja nuomonė, kad toks sandoris priimti pa-

likimą yra niekinis, ir jį reikėtų laikyti nesudarytu.

Daug sudėtingesnė situacija, kai notaras paštu gauna niekieno nepatvirtintą, laisvos kūrybos, kartais net nei meninės, nei teisinės vertės neturintį pareiškimą, iš kurio turinio galima spėti, kad kažkas mirė, ir notaras turi sutvarkyti dokumentus. Prie tokio pareiškimo dažniausiai nepridedami nei mirties liudijimas, nei giminystę patvirtinantys dokumentai. Net jei pareiškimo turinys suprantamas ir mirties liudijimo kopija pridėta, ką turėtų daryti notaras? Įstatymas tokios situacijos nedetalizuoja. Viena aišku - notarinio veiksmo nėra, pareiškimas registruojamas gaunamų dokumentų žurnale. Ar tai galima vadinti paveldėjimo bylos pradėjimu ir perduoti duomenis Testamentų registru?

Analogišką situaciją Rusijos Federacijos civilinio kodekso 1153 str. ir Notarų rūmai išsprendė taip: toks pareiškimas, nepatvirtintas įstatymo nustatyta tvarka, registruojamas gaunamų dokumentų žurnale, o piliečiui siunčiamas laiškas, kuriame paaiškinama, kokius veiksmus ir kokiais terminais jis turi atlikti norėdamas priimti palikimą, paminint, kad šis gautas laiškas teisinių pasekmių nesukuria. Jei laiškas gaunamas paskutinėmis palikimui priimti skirtu terminu dienomis ir aišku, kad įpėdinis tinkamai sutvarkyti dokumentų nespės, jam taip pat paaiškinama galimybė kreiptis į teismą dėl praleisto termino pratęsimo, juridinio fakto nustatymo ir t.t.

Nors ir be norminių aktų reglamentavimo dauguma mūsų notarų elgiasi taip pat. Tai mums leidžia vienintelis „kablukas“ - kodekso komentare nurodyta: notaras iš asmens dokumentų nustato paduodančiojo pareiškimą asmens tapatybę. Gavus laišką, negalima ne tik nustatyti asmens tapatybės, bet ir tikrosios asmens valios, net neaišku, kas šį pareiškimą pasirašė. Kyla klausimas, ar gali ne palikimo atsiradimo vietos notaras patvirtinti palikimo priėmimo sandorį ir persiųsti tokį dokumentą kitam notarui? Šiuo atveju, įstatymo reikalavimas yra vienareikšmis ir imperatyvus. Įpėdinis, negalintis atvykti pas notarą, tai gali padaryti per atstovą. Notarai, tvirtindami įgaliojimus, kuriais suteikiama teisė atstovui priimti palikimą, turėtų pažymėti, kuriuo iš įstatyme numatytų būdų galima priimti palikimą, ar tai palikti paties atstovo nuožiūrai. Tokiu atveju siekiant išvengti galimų ginčų, galbūt tikslinga supažindinti įgaliotoją su Civilinio kodekso 5.52 str. nuostatomis.

Notaras praneša Testamentų registru, o pagal Tes-

tamentų registro nuostatų 37 punktą, įregistravus palikimo priėmimo faktą, parengiama pažyma apie palikimo priėmimo fakto įregistravimą ir ji išsiunčia pranešimą pateikusiam asmeniui.

Labai reti, tačiau jau pasitaikę atvejai, kai pareiškimai apie palikimo priėmimą atsiųsti notarui elektroniniu paštu. Gal tai ateities vizija, tačiau šiandien, net nesant elektroninio parašo įstatymo tinkamos normos, į tokius pareiškimus notaras visai neturėtų reaguoti.

Labiausiai abejotinas palikimo priėmimas – tai faktinis valdymas. Civilinio kodekso 5.51 str. sakoma, kad įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą, jeigu jis pradėjo valdyti turtą, juo rūpintis kaip savo turtu (valdo, naudoja ir juo disponuoja, prižiūri, moka mokesčius ir t.t.).

Palikimo priėmimo faktiniu valdymu esmė - aktyvūs palikėjo veiksmai, nukreipti įgyti teisę į paveldimą turtą. Siekiant įrodyti, kad įpėdinis priėmė turtą kaip palikimą, faktiškai pradėjęs jį valdyti per įstatymo nustatytus terminus, nepakanka įrodyti, jog įpėdinis tęsė naudojimąsi tuo turtu ir turto priežiūrą, pradėtus iki palikėjo mirties tokiu pagrindu, kuris nekuria nuosavybės teisių.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 8 d. nutartyje Nr. 3K-3-7/2001 konstatuota, kad „palikimo priėmimo faktiniu valdymu esmė - aktyvūs palikėjo veiksmai, nukreipti įgyti teisę į paveldimą turtą. Siekiant įrodyti, kad įpėdinis priėmė turtą kaip palikimą, faktiškai pradėjęs jį valdyti per įstatymo nustatytus terminus, nepakanka įrodyti, jog įpėdinis tęsė naudojimąsi tuo turtu ir turto priežiūrą, pradėtus iki palikėjo mirties tokiu pagrindu, kuris nekuria nuosavybės teisių. Vien minėti veiksmai vienareikšmiškai nepatvirtina įpėdinio valios teisę naudotis turtu perkelti į kokybiškai naują stadiją -naudojimąsi, valdymą ir disponavimą turtu kaip savo nuosavybe. Asmuo, kuris savo reikalavimus grindžia palikimo priėmimu, faktiškai pradėjęs jį valdyti, turi įrodyti, kad įpėdinis pradėjo šį turtą valdyti kaip savo, atliko aktyvius veiksmus, išreiškiančius jo valią įgyti nuosavybės teises į paveldimą turtą“. Taigi vien minėti veiksmai vienareikšmiškai nepatvirtina įpėdinio valios teisę naudotis turtu perkelti į kokybiškai naują stadiją - naudojimąsi, valdymą ir disponavimą turtu kaip savo nuosavybe. Asmuo, kuris savo reikalavimus grindžia palikimo priėmimu, faktiškai pradėjęs jį valdyti, turi įrodyti, kad įpėdinis pradėjo šį turtą valdyti kaip savo, atliko aktyvius veiksmus,

išreiškiančius jo valią įgyti nuosavybes teises į paveldimą turtą.

Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad faktiškai pradėjimu valdyti paveldėtą turtą suprantami bet kokie įpėdinio veiksmai valdant tą turtą, naudojantis juo, palaikant jį tinkamoje būklėje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo m. 24 d. nutartis Nr. 3K-7-829/2002).

Valdymu laikomas faktinis daikto turėjimas savo žinioje, kuris suteikia valdytojui galimybę tiesiogiai veikti daiktą. Kadangi palikimo negalima priimti dalimis, įpėdinis, pradėjęs valdyti kokią nors palikimo dalį ar kokį daiktą, laikomas priėmusiu visą palikimą. Todėl šiuo atveju notarams neturėtų kilti keblumų, kai gaunamas teismo sprendimas, kuriame nustatomas juridinę reikšmę turintis faktas, kad įpėdinis valdo, pavyzdžiui, gyvenamąjį namą, o vėliau paaiškėja, kad mirusysis dar turėjo žemės ir pan.

Palikėjo daiktą įpėdinis gali paimti kitu įpėdinių sutikimu, jų leidimu kaip mirusiojo atminimą. Ir teises doktrinoje, ir teismų praktikoje aiškiai suformuota nuomonė, kad palikimo priėmimu nelaikoma palikėjo drabužių, patalynės, asmeninių daiktų, laiškų, nuotraukų, rankraščių, apdovanojimų, atestatų, diplomų, šeimos relikvijų ir suvenyrų paėmimas kitų įpėdinių sutikimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio mėn. 5 d. nutartis Nr. 3 K-3-247/2006).

Būtina skirti, koks turtas yra paveldimas, o koks priskiriamas prie įprastinio namų apstatymo ir apyvokos reikmenų, nes šie pagal Civilinio kodekso 5.14 str. nepaveldimi, o pereina įpėdiniams pagal įstatymą, nesvarbu, kokia yra jų eilė ir paveldima dalis, jeigu jie gyveno su palikėju iki jo mirties ne mažiau kaip vienerius metus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 5 d. nutartyje Nr. 3 K-3-247/2006 konstatuota, kad „būtina išsiaiškinti, koks turtas paveldimas įstatyminiu ar testamentiniu įpėdiniui ir koks priskirtas prie namų apstatymo daiktų ir apyvokos reikmenų, nes šie yra nepaveldimi“.

Dažnas klausimas - ar palikimo priėmimą jį faktiškai valdant, gali konstatuoti notaras ir tokį faktą perduoti testamentų registru? Nei notariato įstatymas, nei kiti norminiai aktai nesuteikia notarui nei teisės, nei galimybės pilnai, visapusiškai ir išsamiai ištirti visas aplinkybes, net priešingai - pagal Civilinio proceso kodekso 444 str. 1 d. teismas nustato tuos juridinę reikšmę turinčius faktus, nuo

kurių priklauso asmenų asmeninių ar turtinių teisių atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2005 12 29 nutarime Nr. 56 pažymima, kad „teismas, nagrinėdamas bylą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, turi imtis visu priemonių, kad būtų visapusiškai išsiaiškintos bylos aplinkybės“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartyje Nr. 3K-3-443/2004 konstatuota, kad „gyvenimas patalpoje po palikėjo mirties, gyvenamosios patalpos remontas ir kitokia jos priežiūra yra pakankamas pagrindas pripažinti, kad įpėdinis faktiškai pradėjo palikimą valdyti, taigi ir priėmė jį“.

Vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 24 d. nutartimi Nr. 3K-7-829/2002, „faktiniu turto valdymu paprastai laikoma tai, kad įpėdinis gyvena paveldimame name, juo naudojasi, jį tvarko ir savo aktyviais veiksmais parodo, kad išreiškė savo valią siekdamas įgyti teises į atsiradusį palikimą ir faktiškai pradėjo jį valdyti“. Bet ar reikia teismo sprendimo nustatyti juridinį faktą, jei įpėdinis, praleidęs nustatytą terminą kreiptis į notarą, gyvena paveldimame name ar bute? Kad gyvenimas patalpoje po palikėjo mirties yra pakankamas pagrindas pripažinti, kad įpėdinis faktiškai pradėjo palikimą valdyti, notarinė praktika formuojama ta linkme, kad visais atvejais faktinio palikimo priėmimo faktą turi nustatyti teismas. Pirmiausiai, notaras neturi tikrų duomenų, ar įpėdinis tikrai tame name gyveno - dažnai tai būna tik formalus gyvenamosios vietos deklarasavimas, antra, kokiomis teisėmis jis ten gyveno, ar buvo tik pasyvus naudotojas, nevykdė savo, kaip paveldėto turto savininko/bendraturčio, pareigų?

Be to, palikimo priėmimas universalus, jei konstatuotume, kas faktiškai valdė namą, vėliau paaiškės, kad yra neatkurtos nuosavybes teisės į žemę, ir dar yra įpėdinių, apie kuriuos notaras neturi duomenų, o įpėdinis apie juos nutylėjo ir pan., taip notaras įsivels į begalinių teisminių ginčų maratoną.

Rusijos Federacijos civilinio kodekso 1153 str. išvardinti pagrindai, kuriems esant, notaras turi teisę pripažinti įpėdinį faktiškai priėmusiu palikimą be kreipimosi į teismą. Notarams pateiktas pavyzdinis sąrašas dokumentų, kurių pagrindu notaras gali daryti tokias išvadas.

Kadangi paveldimą turtą sudaro ne tik registruotini daiktai, tačiau tai gali būti ir brangūs neregistruotini daiktai, tai konfliktai tarp įpėdinių kyla, kai vienas iš jų pasinaudoja teise disponuoti numatyta Civilinio kodekso 5.51 str.

Civilinio kodekso 5.51 str. (palikimo priėmimas, faktiškai pradėjus turtą valdyti) numato: „1. Įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą, jeigu jis pradėjo valdyti turtą, juo rūpintis kaip savo turtu (valdo, naudoja ir juo disponuoja, prižiūri, moka mokesčius, kreipėsi į teismą išreikšdamas valią priimti palikimą ir paskirti palikimo administratorių ir pan.). Įpėdinis, pradėjęs valdyti kokią nors palikimo dalį ar net kokį nors daiktą, laikomas priėmusiu visą palikimą. 2. Įpėdinis, pradėjęs turtą valdyti, turi teisę per palikimui priimti nustatytą laiką atsisakyti palikimo, padavęs dėl to pareiškimą palikimo atsiradimo vietas notarui. Tokiu atveju laikoma, kad palikimą įpėdinis valdė dėl kitų įpėdinių interesų“.

Civilinio kodekso 5.59 str. priešingas – draudžia įpėdiniui disponuoti paveldimu turtu iki sueis trys mėnesiai arba šis gaus paveldėjimo teises liudijimą. Neaišku, kodėl įstatymų leidėjas nurodo tris mėnesius, jei pagal Civilinio kodekso 5.11. str., pvz., trečios eilės įpėdiniui terminas palikimui priimti yra devyni mėnesiai. Tačiau mirus, pavyzdžiui, ūkininkui, įpėdinis, kuris nelauks kol nugaiš gyvuliai, juos pašers, realizuos produkciją ir kartu galės sulaukti mirusiojo kreditorių reikalavimų.

Įpėdinis, pradėjęs valdyti palikimą, gali turėti būtinų išlaidų, numatytų Civilinio kodekso 5.59 str. 2 d., tai gali būti turto remonto, priežiūros išlaidos ir pan. Toks įpėdinis tampa palikėjo „nusamdytu darbuotojū darbdaviu“. Jis gali sudaryti sutartis, kurios reikalingos įmonės ar ūkininko ūkiui normaliai funkcionuoti. Jei faktiškai palikimą priėmęs įpėdinis pasinaudos tokia teise ir jis sudarys neaudingų sutarčių, o paskui, pasinaudojęs įstatymo galimybe, atsisakys palikimo, atsiras problemų ne tik kitiems įpėdiniams, bet ir sutarčių šalims, kreditoriams.

Kai palikimas priimamas pradėjus jį valdyti ar padavus palikimo atsiradimo vietas notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo, nenustatoma ir jokia dokumente nefiksuojamą palikimo sudėtis, jo vertė. Nesąžiningas įpėdinis gali iššvaistyti palikimą sudaranti turtą. Palikėjo kreditoriams pareiškus

ieškinį reikėtų įrodyti, kokia buvo palikimo sudėtis. Šioje situacijoje notarams reikėtų pamąstyti, kaip galima būtų patobulinti palikimo priėmimo sandorio turinį. Nors, pavyzdžiui, Rusijos teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kuriai pritaria ir Rusijos Notarų rūmai, kad, esant palikimo priėmimo universalumui, įpėdinis, kreipdamasis į notarą, gali nevardinti turto, o apsiriboti tik vienu sakiniu – priimu visą mirusiajam priklausantį turtą.

Terminai paveldėjimo liudijimui išduoti nenustatyti. Todėl faktiškai turtą valdantis įpėdinis bet kada gali atvykti pas notarą pareikšdamas, kad jis faktiškai valdo turtą ir prašyti išduoti paveldėjimo liudijimą net ir tada, kai paveldėjimo liudijimas išduotas kitiems įpėdiniams, kurie palikimą priėmė kreipdamiesi į notarą. Be to, įstatyminiai įpėdiniai gali nežinoti apie testamentinius, faktiškai palikimą valdančius įpėdinius, ypač jei testamentas buvo sudarytas iki Testamentų registro veiklos pradžios. Šiandien Lietuvos notarai gana dažnai susiduria su situacija, kai keliems įpėdiniams į dalį turto išduotas paveldėjimo teises liudijimas, ir ateina dar vienas įpėdinis su teismo sprendimu, kad faktiškai priėmė palikimą. Net ir nesant tarp jų ginčo, notaras negali išduoti papildomo liudijimo į kitą turtą ir naujam įpėdiniui, kol nebus pripažintas negaliojančiu ar iš dalies negaliojančiu pirmasis paveldėjimo teises liudijimas.

Trumpai norėčiau paminėti ir palikimo priėmimą mirus vienam iš sutuoktinių. Žinoma, pergyvenęs sutuoktinis gali pasinaudoti bet kuriuo įstatyme numatytu būdu palikimui priimti, tačiau jei sutuoktiniai nebuvo sudarę vedybų sutarties, turtu jie naudojasi, valdo pagal Civilinio kodekso 3.91 str., vadinasi, jų dalys nėra išskirtos, jos preziumuojamos esant lygiom, tačiau niekaip neapibrėžta, kuri daikto pusė yra vyro, kuri žmonos. Todėl sutuoktinis, pergyvenęs kitą sutuoktinį, net pats to nenorėdamas ar nežinodamas, prižiūri turtą, juo rūpinasi, tuo pačiu metu valdydamas ir mirusiojo dalį. Taigi sutuoktinis, kuris praleido trijų mėnesių terminą palikimui priimti, gali kreiptis į notarą su prašymu išduoti paveldėjimo teises liudijimą preziumuojant, kad šis faktiškai palikimą valdo.

Trečias, kol kas rečiausiai pasitaikantis palikimo priėmimo būdas, – kreipimasis į palikimo atsiradimo vietas teismą dėl turto apyrašo sudarymo. Šis būdas turi apsaugoti įpėdinius nuo galimų nuostolių ir palengvinti kreditoriams padėtį, kadangi jiems nereikės nustatinėti palikimo sudėties ir iš

karto galima jį įvertinti.

Tačiau jei notarai ir teismai apie palikimo priėmimą duomenis perduoda Testamentų registrai, tai faktiškai valdantys turtą įpėdiniai lieka nežinomi, ir kreditoriams reikia imtis iniciatyvos sudarinėti turto apyrašus. Palikimo priėmimas pagal apyrašą riboja įpėdinio atsakomybę už piliečio skolas. Jei įpėdinių yra keletas, kiekvienas palikimą priima individualiai, tačiau jeigu bent vienas iš įpėdinių palikimą priėmė pagal apyrašą, tai visi kiti įpėdiniai, nesvarbu, kokiū būdu jie priėmė palikimą, laikytini priėmusiais palikimą pagal apyrašą ir už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu. Tai lemia ta aplinkybė, kad įpėdinis, priėmęs palikimą, kai yra keletas įpėdinių, tampa dalinės visų įpėdinių nuosavybės bendraturčiu. Įstatymas numato, kad galioja tik antstolio sudarytas apyrašas, jokie kiti, kad ir įpėdinio su liudininkais, policijos įgaliotinais, seniūnais ir pan. sudaryti apyrašai teisiųjų pasekmių nesukelia. Pagal įpėdinio prašymą, kurio nagrinėjimo tvarka numatyta Civilinio proceso kodekso 579-582 str., teismas paveda antstoliui per nurodytą terminą sudaryti apyrašą. Reikalavimai apyrašo turiniui numatyti Civilinio kodekso penktoje knygoje.

Vienas iš reikalavimų - apyraše turi būti sąrašas visų palikimą sudarančių daiktų, nurodant jų vertę ir aplinkybes, reikalingas vertei nustatyti. Deja, notarai negavo nei vieno apyrašo, kuriame nurodant žemės sklypą, būtų paminėti vaismedžiai, vaiskrūmiai, pasėliai ir pan., o tai, be abejo, didina žemės vertę ir labai svarbu, kai paveldimas ūkininko ūkis. Bėda ta, kad antstoliai į vietą nevažiuoja, turto neieško, o pasikliauja tik įpėdinio žodžiais. Todėl neteko matyti apyrašų, kuriuose būtų įvertinti ir aprašyti juvelyriniai dirbiniai, paveikslai, būtinė technika pagaliau vadinami grynieji pinigai.

Plačiau analizuojant, tokių apyrašų labai trūktų, jei testamentinės išskirtinės dalyku būtų individualiais požymiais apibūdintas daiktas arba, kaip dažniausiai būna, kyla ginčas tarp įpėdinių dėl turto sudėties. Todėl apyrašui reikėtų suteikti didesnę svarbą ir prasmę, negu tik formalų būdą apsaugoti nuo skolinių mirusiojo pareigų. Civilinio kodekso 5.53 str. 9 d. numatyta teisė kiekvienam suinteresuotam asmeniui susipažinti su palikimo apyrašu. Deja, niekur nepaaiškinama, kuriuos asmenis galima laikyti suinteresuotais. Beje, nėra apibrėžta, ir kur galima susipažinti su apyrašu, t. y. ar tokią informaciją pateikia antstolis, ar vadi-

namas suinteresuotas asmuo gali ateiti pas notarą, tai kyla klausimas dėl Notariato įstatymo str. laikymosi, nes preziumuojama, kad vien apsilankymas notarų biure yra laikomas paslaptimi. Išimtimi galima būtų laikyti palikėjo kreditorius, nes jie turi teisę žinoti, ar po skolininko mirties atsirado teisių ir pareigų perėmimas (Civilinio proceso kodekso 651 str. 5 d.).

Teismo antstolio sudarytas apyrašas nėra nuosavybės teises įrodantis dokumentas, todėl įpėdiniai, norintieji gauti paveldėjimo teisės liudijimą, privalo pateikti visus reikiamus dokumentus. Notarai tokiais atvejais dažnai išgirsta įpėdinių nepasitenkinimą, esą dokumentus jie jau rodę antstoliui.

IŠVADOS:

1. Palikimo priėmimo sandoriui sudaryti nepakanka tik asmens vidinės valios, o būtina asmens valią išreikšti įstatymo nustatyta forma ir terminais, kad jo valią žinotų kiti asmenys. Tik toks valios išreiškimas gali sukelti civilines teises pasekmes.
2. Palikimo priėmimas yra universalus, t.y. įpėdinis priima ne tik turtą, kuris jam žinomas, bet ir tą turtą, kuris priimant palikimą jam žinomas nebuvo, taip pat turtines teises, kurios gali būti perduotos palikėjo nurodytam įpėdiniui.
3. Įpėdinis, priėmęs palikimą, teises į jį įgyja nuo jo atsiradimo momento, o ne nuo priėmimo momento.
4. Įpėdinis, priimdamas palikimą, savo veiksmų neturi derinti su kitais asmenimis, kitais įpėdiniais, testamentu vykdytoju, notaru ir t.t.
5. Palikimo priėmimas išreiškiamas aktyviais įpėdinio veiksmais, todėl tylėjimas negali būti pripažintas valios priimti palikimą išreiškimu.
6. Palikimo priėmimo sandorį galima ginčyti tik teismo tvarka pagal Civilinio kodekso 1.91 str.
7. Palikimo atsisakymas yra neatšaukiamas sandoris.
8. Pareiškimo palikimui priimti padavimas notarui yra sandoris, kurio sudarymui taikomi visi sandorių sudarymo reikalavimai bei tvarka.
9. Kadangi palikimo priėmimas yra sandoris, o notaras sandoriuose visada turi įsitikinti šalies valia, taip pat sandorį sudarančių asmenų tapatybę, tais atvejais, kai palikimas priimamas per notarą, įstatyme siūlytina įtvirtinti, kad toks įpėdinio pareiškimas turi būti tvirtinamas notaro. Neužtenka paduoti pareiškimo apie palikimo priėmimą raštu ar tik paliudyti parašą tokia pareiškime.

Svarbiausia, reikia įsitikinti paduodančio pareiškimą asmens valia įgyti visas teises į palikimą ir priimti visas pareigas, kilusias ar galinčias kilti iš palikimo. Todėl pareiškimo atsiuntimas paprastu ar elektroniniu paštu neturi būti laikomas tinkamu valios išreiškimu pagal Civilinio kodekso rašytinės formos reikalavimą.

10. Nors įpėdinis, paskutinėmis termino palikimui priimti dienomis atėjęs pas notarą priimti palikimą, ir nepateikia visų jo giminystę su palikėju įrodančių dokumentų, jam turi būti numatyta galimybė paduoti pareiškimą palikimui priimti ir toks įpėdinis turi būti laikomas laiku priėmusiu palikimą. Jeigu atsitiks taip, kad toks asmuo neturėjo teisės paduoti pareiškimą, sandoris nesukels teisinių pasekmių. Todėl į Centrinės hipotekos įstaigos Testamentų registro nuostatus siūlytina įtraukti galimybę atšaukti Testamentų registruui nusiųstą pranešimą apie palikimo priėmimą tais atvejais, jeigu pareiškimą paduotų neturintis paveldėti teisės asmuo, ir įstatymuose nustatyti, kas tokiais atvejais turėtų kreiptis į teismą dėl palikimo priėmimo sandorio negaliojimo. Priešingu atveju, niekam nekyla klausimų, kad kaltas tokioje situacijoje bus notaras, priėmęs pareiškimą iš neturinčio teisės paveldėti asmens.

11. Įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą, jeigu jis pradėjo valdyti turtą, juo rūpintis kaip savo turtu (valdo, naudoja ir juo disponuoja, prižiūri, moka mokesčius ir t.t.).

12. Palikimo priėmimo faktiniu valdymu esmė – aktyvūs palikėjo veiksmai, nukreipti įgyti teisę į paveldimą turtą.

13. Atsižvelgiant į tai, kad notaro atsakomybei atsirasti užtenka bent menkiausio neatidumo, Civilinio kodekso norma, numatanti galimybę notarui išduoti paveldėjimo teisės liudijimą ir anksčiau, negu trys mėnesiai, turėtų būti taikoma labai atsargiai, o paveldėjimo teisės liudijimas išduodamas iš tikrųjų įsitikinus, kad nebėra jokių kitų įpėdinių. Be to, šiuo atveju, reikalinga iš analizuojamos situacijos pusės siūlyti įstatymų leidėjui vienodinti Civilinio kodekso 5.31 str. 4 d. normoje įtvirtintą vienerių metų terminą asmeniui testamentui, kuris nebuvo perduotas įstatymų nustatyta tvarka saugoti, teismo tvarka patvirtinti su Civilinio kodekso 5.50 str. 3 d. įtvirtintu trijų mėnesių laiko tarpu palikimui priimti, nes tai teisės normų nesuderinamumas.

14. Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad faktišku pradėjimu valdyti paveldėtą turtą suprantami bet kokie įpėdinio veiksmai valdant tą turtą, naudojantis juo, palaikant jį tinkamoje būklėje.

15. Ir teisės doktrinoje, ir teismų prakti-

koje aiškiai suformuota nuomonė, kad palikimo priėmimu nelaikoma palikėjo drabužių, patalynės, asmeninių daiktų, laiškų, nuotraukų, rankraščių, apdovanojimų, atestatų, diplomų, šeimos relikvijų ir suvenyrų paėmimas kitų įpėdinių sutikimu.

16. Nei Notariato įstatymas, nei kiti norminiai aktai nesuteikia notarui nei teisės, nei galimybės pilnai, visapusiškai ir išsamiai ištirti visų aplinkybių dėl faktinio turto valdymo, priešingai, teismas nustato tuos juridinę reikšmę turinčius faktus, nuo kurių priklauso asmenų asmeninių ar turtinių teisių atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga, teismas, nagrinėdamas bylą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, turi imtis visų priemonių, kad būtų visapusiškai išsiaiškintos bylos aplinkybės.

17. Tai, kad kai įpėdinis jau faktiškai valdo mirusiojo turtą, t.y. palikimą priėmė, o įstatymas numato jam galimybę palikimo atsisakyti, yra teisės normų nesuderinamumas, kuris iškreipia paveldėjimo teisės normas, diskriminuoja įpėdinių padėtį, galimybes priėmus palikimą skirtingais būdais, nes įpėdiniais vienu atveju suteikiama teisė atsisakyti palikimo, jei sužino apie skolas, kitu atveju - jau laikoma išreikšta neatšaukiama valia.

18. Kai palikimas priimamas pradėjus jį valdyti ar padavus palikimo atsiradimo vietas notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo, nenustatoma ir jokiame dokumente nefiksuojama palikimo sudėtis, jo vertė.

19. Faktiškai turtą valdantis įpėdinis bet kada gali atvykti pas notarą pareikšdamas, kad jis faktiškai valdo turtą ir prašyti išduoti paveldėjimo liudijimą net ir tada, kai paveldėjimo liudijimas išduotas kitiems įpėdiniams, kurie palikimą priėmė kreipdamiesi į notarą.

20. Situoktinis, pergyvenęs kitą situoktinį, net pats to nenorėdamas ar nežinodamas prižiūri turtą juo rūpinasi tuo pačiu valdydamas ir mirusiojo dalį.

21. Civilinio kodekso 5.53 str. 9 d. numatyta teisė kiekvienam suinteresuotam asmeniui susipažinti su palikimo apyrašu. Deja, niekur nepaaiškinama, kuriuos asmenis galima laikyti suinteresuotais.

22. Privalomi įpėdiniai taip pat turi priimti palikimą. Tačiau jie neturėtų neturėtų atsakyti už mirusiojo skolas savo turtu. Priešingu atveju, netektų prasmės privalomosios palikimo dalies paskirtis – t.y. įpėdinio, kurį reikia išlaikyti, turtinių interesų apsauga. Siūlytina imperatyviai įtvirtinti įstatyme, kad privalomieji įpėdiniai, kaip ir nepilnamečiai, palikimą turi priimti tik pagal teismo antstolio sudarytą apyrašą.

Nijolė Masiliūnienė

Šiaulių raj. 1-ojo notaro biuro notarė,
revizijos komisijos narė

PAVELDĖJIMO TEISIŲ PERLEIDIMO SUTARTYS

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui (*toliau* – CK), atsirado naujas institutas – teisių pirkimas-pardavimas, kuriam taikomos 13 skirsnio normos (tiek, kiek neprieštarauja tų teisių prigimčiai ir esmei).

Šiame skirsnyje išskirti du straipsniai, t.y. paveldėjimo teisių pardavimas ir ginčijamų paveldėjimo teisių pardavimas (CK 6.426 str. ir 6.427 str.).

Paveldėjimo teisių pirkimą-pardavimą reglamentuoja ir Civilinio Kodekso 6.333 str. 9 dalis, kurioje kalbama, kad parduodant paveldėjimo teises nenurodant konkretaus turto, pardavėjas privalo garantuoti tik tai, kad jis yra įpėdinis.

Pagal CK 6.426 str. asmuo, priėmęs palikimą, t.y. padavęs pareiškimą dėl palikimo priėmimo vietos notarui, apylinkės teisme dėl turto apyrašo sudarymo arba kaip faktiškai pradėjo paveldėtą turtą valdyti, gali perleisti paveldėjimo teises, t.y. turtines teises: padovanoti, parduoti ir t. t.

Įpėdinis, parduodantis paveldėjimo teisę, turi garantuoti pirkėjui savo, kaip įpėdinio, teisinį statusą. Tik tada jis gali būti tinkama paveldėjimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties šalimi. Padavęs paveldėjimo teises, įpėdinis turi informuoti apie tai palikėjo kreditorius ir palikimo atsiradimo vietos notarą, o jei palikimas priimtas sudarant palikimo aprašą – palikimo atsiradimo vietos teisme. Įpėdinis parduoda paveldėjimo teises, kai nedetalizuojamas palikimą sudarantis turtas. Tai gali būti namas, žemės sklypas, butas, kompensacija už valstybės išperkamą žemės sklypą, indėlis, automobiliai ir t.t. Jis parduoda teisę tą turtą paveldėti ir garantuoja savo, kaip įpėdinio, teisinį statusą. Paveldėjimo teises parduodamas, pardavėjas privalo perduoti pirkėjui visus iš palikimo gaunamus vaisius ir pajamas, o taip pat - visas reikalavimo teises ir už perduotus daiktus, o sudariusius palikimo dalį - gautą kainą.

Dažniausiai notarų biuruose įpėdiniai paduoda

pareiškimus vienu egzemplioriumi, todėl nuėję į kitą notaro biurą jie paveldėjimo teisių parduoti negalės, nes notaras nežinos, ar jis yra įpėdinis į tą turtą, ar ne, o tai gali atlikti tik paveldėjimo bylą užvedęs notaras, nes paveldėjimo byloje yra informacija apie mirusiojo įpėdinius.

Sudarant vienašalį sandorį - palikimo priėmimą, būtų galima išduoti ir antrą pareiškimo egzempliorių, kad asmuo galėtų kreiptis į bet kurį notaro biurą dėl paveldėjimo teisių perleidimo. Notaras turėtų dar paimti pareiškimą. Pametęs pareiškimą, bus išduodami dublikatai ar kopijos, o su jais atsiras ir nesąžiningų perleidėjų. Kadangi paveldėjimo teisių pirkimą-pardavimą reglamentuoja prievolinė teisė, t.y. šeštos knygos norma, galbūt notari galėtų perleisti ir dalį paveldėjimo teisių, t.y. sudaroma vienos antrosios, dviejų trečiųjų dalių paveldėjimo, dovanojimo ar pirkimo sutartys. Paprastai šalys parduoda-perka visas paveldėjimo teises.

Pirkėjo teisės

Pirkėjas privalo atlyginti pardavėjui palikimo priėmimo išlaidas, notaro, teismo ir kitus mokesčius bei sumokėti sumas, kurias priklauso mokėti iš palikimo (gali būti ir palikėjo skola). CK 5.52 str. sako, kad įpėdinis, kuris priėmė palikimą, už palikėjo skolas atsako visu savo turtu. Jeigu pagal nurodytą palikimo priėmimą palikimą priėmė keltas įpėdinių, jie už palikėjo skolas atsako visu savo turtu solidariai.

CK tiesiogiai nenurodo, ar įpėdinis gali parduoti paveldėjimo teises, jeigu yra paskirtas testamentu vykdytojas. Galima daryti išvadą, kad įpėdinis gali parduoti paveldėjimo teises, jei jis nėra ribotas testamentu vykdytojo.

Vadovaujantis CK kodekso 6.307 str. 1 d., kaip bet kuris kitas asmuo, gali būti pardavėju, jeigu jis yra parduodamo turto savininku, taip ir įpėdinis

ir turi teisę parduoti šį turtą pagal įstatymus, t.y. pirkimo-pardavimo sutartis, pagal kurią pardavėjas perduoda jam nepriklausantį daiktą, nebūdamas daikto savininko įgaliotas ar neturėdamas tam teisės pagal įstatymus. Gali būti pripažintas negaliojančiu pagal daikto savininko, valdytojo ar pirkėjo ieškinį.

Paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties objektas yra paveldėjimo teisės į įpėdiniui pardavėjui priklausančią palikimo dalį. Įpėdinis ne visada žino visą palikimo sudėtį, todėl paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartyje palikimo sudėtis nenurodoma.

Paveldėjimas pagal įstatymą ir pagal testamentą – aiškaus atsakymo nėra. Praktikoje yra tokių atvejų, kai palikimą pagal testamentą priėmė mirusiojo sūnus. Tėvas šiam paliko septynis hektarus žemės ir pagal įstatymą sūnui priklausytų dalis turto, tačiau įpėdinis pagal įstatymą gauti palikimo nenori. Kaip elgtis notariui?

Pagal CK 5.5 str. įpėdiniais gali būti „paveldint pagal įstatymą“ ir atskirai nurodant „paveldint pagal testamentą“, o pagal CK 5.50 str. yra neleidžiama palikimo priimti iš dalies su sąlyga arba išlygomis. Ar gali įpėdinis parduoti paveldėjimo teises jam priklausančias pagal įstatymą, o pagal testamentą sau pasilikti? Aiškaus atsakymo niekur nesutikau - nei vadovėliuose, nei mokslininkų diskusijose.

CK 6.427 straipsnis kalba apie ginčijamų teisių pirkimą-pardavimą. Šio ginčo objektas yra teisė, jeigu ją ginčija asmuo, pareiškdamas ieškinį arba yra reali tikimybė, kad toks ieškinys gali būti pareikštas. Asmuo, pretenduojantis į palikimą, palikimo priėmimo teisėtumą arba išduotą paveldėjimo teisės liudijimą gali ginčyti. Ginčyti palikimo priėmimo teisėtumą ar išduotą paveldėjimo teisės liudijimą gali asmuo, laikantis save įpėdiniu pagal įstatymą arba pagal testamentą. Paveldėjimo teisė ginčijama pareiškiant ieškinį palikimą priėmusiam asmeniui. Tokiam ieškiniiui pareikšti nustatomas sutrumpintas senaties terminas, t.y. vieneri metai nuo palikimo atsiradimo dienos, arba nuo tos dienos, kai asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie tai, kad palikimą priėmė kitas asmuo. Teismas, išnagrinėjęs bylą, pretenduojančio į palikimą asmens įpėdiniu gali nepripažinti arba pripažinti.

Teismui priėmus sprendimą asmens įpėdiniu nepripažinti, asmuo laikomas nepriėmusiu palikimo. Jeigu asmuo buvo palikimą pradėjęs faktiškai valdyti, kreipėsi į teismą sudaryti palikimo apyrašą arba padavęs pareiškimą - priimti palikimą -

palikimo priėmimas laikomas negaliojančiu. Toks asmuo laikomas tariamuoju įpėdiniu. Jis privalo grąžinti visą turtą, kurį priėmė kaip palikimą, kaip gautą be teisinio pagrindo teisėtiems įpėdiniams ir su jais atsiskaityti.

Tariamasis įpėdinis gali būti sąžiningas ir nesąžiningas. Sąžiningas bus toks įpėdinis, kuris nežino ir negali žinoti, kad jis nėra įpėdinis (pvz., kad palikėjas turėjo vaikų iš pirmos santuokos ir pan.). Nesąžiningas bus toks įpėdinis, kuris turėjo žinoti, kad jis negali testamentu paveldėti, bet priima palikimą nuslėpdamas testamentą. Nesąžiningas tariamas įpėdinis privalo grąžinti teisėtiems įpėdiniams ne tik visą turtą, bet ir atlyginti nuostolius atsitiktinai žuvusio daikto, kuris buvo palikimo dalyku vertę. Sąžiningas įpėdinis turi grąžinti iš palikimo gautas pajamas ir mokėti palūkanas tik nuo tada, kai sužinojo ar turėjo sužinoti, kad jis nėra teisėtas įpėdinis. Be to, jis turi teisę reikalauti iš teisėtų įpėdinių atlyginti jo būtinas išlaidas, susijusias su palikimo priežiūra.

Teismui priėmus sprendimą pripažinti asmenį įpėdiniu, asmuo laikomas priėmusiu palikimą, nes jis, pareiškdamas ieškinį, jau išreiškė valią priimti palikimą, tačiau ieškinio pareiškimas nelaikytinas palikimo priėmimo aktu, jei ieškovas pats nepretenduoja į palikimą, ieškinį pareiškė tik dėl kitų įpėdinių interesų. Asmenims, teismo tvarka pripažintiems įpėdiniais, palikimas laikomas atsiradusiu nuo palikimo atsiradimo momento, jiems pereina visas turtas, buvęs atsirandant palikimui, taip pat šio turto padidėjimas. Tačiau iš palikimo turi būti kompensuojamos būtinosios išlaidos jam išlaikyti, susidariusios atsiradus palikimui.

Ginčijamų teisių, kurios yra ginčo objektas neturi teisės pirkti advokatai, teisėjai, notarai, antstoliai, jų šeimos nariai ir artimieji giminaičiai. Šių asmenų sudarytos sutartys negalioja.

Asmuo, pardavęs ginčijamas paveldėjimo teises, iš kurio tos teisės išreikalaujamos, visiškai atleidžiamas nuo prievolės po to, kai sumoka pirkėjui pirkimo - pardavimo sutarties kainą, pirkimo - pardavimo sutarties sudarymo išlaidas ir palūkanas, skaičiuojamas nuo kainos. Tačiau išpirkimo teisė negali būti įgyvendinama, jeigu teisės parduotos kreditoriui kaip skolos grąžinimas arba vienam iš parduotos teisės įpėdinių arba bendraturčių. Išpirkimo teisė taip pat negali būti įgyvendinama, jeigu teismas priėmė sprendimą, parduotą teisę pripažįstantį.

Reziumuodama kviesčiau pasvarstyti apie tai, jog vieningos praktikos dėl paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo nėra.

Marius Stračkaitis
 Klaipėdos miesto 1-ojo notarų biuro notaras
 Lietuvos notarų rūmų viceprezidentas

Vekselis ir Notaro vykdomasis įrašas: teorija ir praktika

Vekselių sąvoka yra apibrėžta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (*toliau* - LR CK) ir Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatyme (*toliau* - LR ĮPVĮ). LR CK 1.105 straipsnyje nurodyta, kad vekselis – tai dokumentas, kuriuo jį išrašantis asmuo be išlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui arba kuriuo tai padaryti pavedama kitam asmeniui. LR įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 2 straipsnyje nurodyta, kad vekselis – vertybinis popierius, kuris išrašomas LR ĮPVĮ nustatyta tvarka ir kuriuo jį išrašęs asmuo be sąlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui pats arba įsako tai padaryti kitam.

Vekseliai yra dviejų rūšių: įsakomieji ir paprastieji. Išrašęs paprastąjį vekselį, jį išdavęs asmuo (vekselio davėjas) be sąlygų įsipareigoja vekselio turėtojui sumokėti vekselyje įrašytą sumą. Išrašęs įsakomąjį vekselį, jį išdavęs asmuo (vekselio davėjas) besąlygiškai įsako kitam asmeniui (vekselio mokėtojui), kad šis vekselyje įrašytą sumą sumo-

kėtų jame nurodytam asmeniui (vekselio turėtojui).

Vekselis nėra tvirtinamas notariškai. Vekselį išrašo vekselio davėjas, laikydamasis LR ĮPVĮ nustatytų reikalavimų ir nurodydamas visus būtinus rekvizitus. Vekselių išrašymą reglamentuoja LR ĮPVĮ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 987 patvirtintos Vekselių naudojimo taisyklės.

Į notarą kreipiamasi tik tuo atveju, kai būtina įforminti vekselio protestą arba atlikti vykdomąjį įrašą. Notarai vekselius protestuoja ir vykdomuosius įrašus vekseliuose atlieka vadovaudamiesi LR ĮPVĮ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu 1999 m. rugsėjo 13 d. Nr. 988 „Dėl vekselių ir čekių protestavimo taisyklių ir notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos patvirtinimo“. Jeigu vekselio davėjas, indosantas arba laiduotojas vekselyje įrašo sąlygą „grąžinti be išlaidų“ ar „neprotestuotinas“ arba kitus atitinkamos reikšmės žodžius, vekselio turėtojas nuo pareigos įforminti protestą dėl neakceptavimo arba neapmokėjimo yra atlei-

džiamas. Tokiu atveju, į notarą kreipiamasi tik dėl vykdomojo įrašo išdavimo. Jeigu vekselio turėtojas nuo pareigos įforminti protestą nėra atleistas, procedūra, siekiant patenkinti reikalavimus ne ginčo tvarka, yra sudėtingesnė ir susideda iš dviejų etapų: vekselio protestavimo ir vykdomojo įrašo atlikimo.

Vekselių protestavimas

Notaras, vadovaudamasis Vekselių ir čekių protestavimo taisyklių 12 straipsniu, įformina tokius įsakomųjų ir paprastųjų vekselių protestus:

1. Protestą dėl atsisakymo akceptuoti įsakomąjį vekselį;
2. Protestą dėl akcepto datos nenurodymo įsakomajame vekselyje;
3. Protestą dėl atsisakymo apmokėti vekselį;
4. Protestą dėl atsisakymo vizuoti paprastąjį vekselį ir nurodyti vizos datą.

Protestai įforminami griežtai laikantis minėtose taisyklėse pateiktų protestų formų.

Asmuo, norintis įforminti protestą, privalo pateikti notarui du prašymo egzempliorius bei vekselio originalą. Praktikoje dažniausiai notarai parengia prašymą pagal Vekselių ir čekių protestavimo taisyklėse nurodytą formą, ir vekselio turėtojo parašas prašyme paliudijamas notariškai. Jeigu vekselis surašytas ne lietuvių kalba, turi būti kartu pateiktas ir vertimas į lietuvių kalbą. Kartu notaras turi paprašyti įrodymų, kad vekselis buvo pateiktas akceptuoti, apmokėti ar vizuoti.

Notaras, priimdamas prašymą įforminti protestą, privalo patikrinti, ar:

1. Vekselis išrašytas pagal įstatymo reikalavimus;
2. Vekselis pateikiamas protestui nustatytu laiku;
3. Vekselį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar turėtojo įgaliotas asmuo.

I. Ar vekselis išrašytas pagal įstatymo reikalavimus

Aiškindamasis, ar pateiktas vekselis išrašytas pagal įstatymo reikalavimus, notaras privalo įsitikinti, kad vekselis turi visus įstatymo nustatytus rekvizitus. LR ĮPVĮ 3 ir 77 straipsniuose nurodyta, kad vekselyje privalo būti tokie rekvizitai:

Įsakomasis vekselis (3 str.)

1. Žodžiai „įsakomasis vekselis“ tekste ta kalba, kuria vekselis išrašytas;
2. Besąlyginis įsakymas sumokėti įrašytą sumą;
3. Turinčio sumokėti asmens (mokėtojo) pavadinimas ar vardas, pavardė;
4. Mokėjimo terminas;
5. Mokėjimo vieta;
6. Pavadinimas ar vardas, pavardė asmens, kuriam arba kurio įsakymu turi būti sumokėta;
7. Vekselio išrašymo vieta ir data;
8. Išrašančiojo vekselį asmens (vekselio davėjo) parašas.

Paprastasis vekselis (77 str.)

1. Žodžiai „paprastasis vekselis“ tekste ta kalba, kuria vekselis išrašytas;
2. Besąlyginis įsipareigojimas sumokėti nurodytą sumą;
3. Mokėjimo terminas;
4. Mokėjimo vieta;
5. Pavadinimas ar vardas, pavardė asmens, kuriam arba kurio įsakymu turi būti sumokėta;
6. Išrašymo vieta ir data;
7. Išrašančiojo paprastąjį vekselį asmens (paprastąjo vekselio davėjo) parašas.

Svarbu žinoti, kad paties LR ĮPVĮ 4 ir 78 straipsniuose numatyta, kokių rekvizitų nebuvimas nedaro vekselio negaliojančiu, t.y. mokėjimo terminas, mokėjimo vieta, išrašymo vieta. Tačiau nenurodžius mokėjimo vietos ar išrašymo vietos, būtina nurodyti mokėtojo ir davėjo gyvenamąją vietą (buveinę).

Detaliau aptarkime tuos rekvizitus, kurių vertinimas sukelia daugiausiai praktinių problemų. Tai:

1. Besąlyginis įsipareigojimas arba įpareigojimas sumokėti nurodytą sumą. Vekselyje negali būti jokių juridinių faktų ar aplinkybių, su kurių atsiradimu, išnykimu ar pan., būtų siejamas pagal vekselį atsiradusių įsipareigojimų įvykdymas. Vekselio davėjas negali ginčyti vekselio, remdamasis tuo, kad jo ir vekselio gavėjo nesiejo prievoliniai santykiai.
2. Vekselio davėjo, mokėtojo ir asmens, kuriam turi būti sumokėta, pavadinimas ar vardas ir pavardė.

LR ĮPVĮ imperatyviai nereikalauja, kad vekselyje būtų nurodytas juridinio asmens įmonės kodas ir fizinio asmens asmens kodas. Tačiau, vadovaujantis Lietuvos Respublikos notariato įstatyme notariui numatytu įpareigojimu nustatyti asmenų, kurie prašo atlikti notarinius veiksmus tapatybę, bei įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus, yra pagrįsta reikalauti, kad vekselyje būtų nurodytas ne tik pavadinimas ar vardas ir pavardė, bet ir įmonės kodas ar asmens kodas. Identifikacinių duomenų nurodymas reikalingas siekiant išvengti klaidos nustatant, kas iš tikrųjų yra vekselio davėjas, mokėtojas ar asmuo, kuriam turi būti sumokėta.

Kartu tikslinga aptarti ir tai, kad LR ĮPVĮ nereikalauja, jog vekselyje būtų nurodyta mokėtojo, davėjo ar asmens, kuriam turi būti sumokėta, buveinė ar gyvenamoji vieta. Tačiau LR ĮPVĮ 4 ir 78 straipsniai nurodo, kad vekselyje nenurodžius išrašymo vietos, šia vieta laikoma šalia vekselio davėjo pavadinimo nurodyta vieta, o nenurodžius mokėjimo vietos – ja laikoma įsakomojo vekselio mokėtojo gyvenamoji vieta (buveinė) arba paprasčio vekselio davėjo gyvenamoji vieta (buveinė). Todėl vekselyje reikėtų nurodyti bent vekselio davėjo ir mokėtojo gyvenamąją vietą (buveinę).

3. Mokėjimo terminas.

LR ĮPVĮ 35 straipsnis nurodo baigtinį vekselio mokėjimo terminų sąrašą. Vekselis gali būti išrašytas apmokėti:

- 1) jį pateikus;
- 2) per tam tikrą laiką po pateikimo;
- 3) per tam tikrą laiką nuo išrašymo dienos;
- 4) nustatytą dieną.

Įstatyme aiškiai nurodyta, kad jeigu vekselyje nurodomas kitoks mokėjimo terminas, negu paminėti, arba vienas po kito einantys mokėjimo terminai – tai daro vekselį negaliojantį. Tačiau jeigu vekselyje mokėjimo terminas visai nenurodytas, laikoma, kad vekselis yra mokėtinas jį pateikus ir toks vekselis yra galiojantis.

Pasitaiko atvejų, kai vekselio apmokėjimo terminas suformuluotas ne pažodžiui pagal minėtus reikalavimus. Kai kuriuos terminų apibrėžimo atvejus nutartyse yra išaiškinęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Pavyzdžiui, LAT 2007 m. sausio 22 d. nutartyje (civ. bylos Nr. 3K-3-8/2007) nurodyta, kad vekselio mokėjimo terminas apibrėžtas žodžiais „pagal pareikalavimą“ yra tolygus terminui „vekselį pateikus“, ir toks termino apibrėžimas nėra esminis vekselio trūkumas.

Dažnai vekseliuose būna nurodyta, kad vekselis turi būti apmokėtas iki tam tikros dienos, pavyzdžiui, „iki birželio 20 dienos“. Vadovaujantis LR ĮPVĮ, kai terminas apibrėžiamas nurodant, kad vekselis turi būti apmokėtas per tam tikrą laiką nuo jo išrašymo, vekselyje turėtų būti nurodomas konkretus dienų ar mėnesių skaičius. LAT minėtoje nutartyje nurodė, kad vekselyje nurodytas terminas ne vėliau kaip iki tam tikros datos, tolygus termino apibrėžimui, kai vekselis turi būti apmokėtas per tam tikrą laiką nuo jo išrašymo. Konkrečiu atveju 2007 m. sausio 22 d. nutartyje (civ. bylos Nr. 3K-3-8/2007) teismas laikė, kad nurodant iki kokios konkrečios datos turi būti apmokėtas vekselis, buvo tiksliai apibrėžtas terminas nuo vekselio išrašymo iki jo apmokėjimo. Teismas nurodė, kad toks netikslumas nėra pagrindas laikyti vekselį negaliojantį tokiu formaliu pagrindu, kad jame nurodytas kitoks mokėjimo terminas nei įstatyme.

Tačiau atsižvelgiant į LR ĮPVĮ 35 str. 2 dalyje išdėstytą nuostatą, kad vekseliai, kuriuose nurodyti kitokie mokėjimo terminai arba vienas po kito einantys terminai, negalioja ir į tai, kad LAT yra pastebėjęs, jog LR ĮPVĮ 35 str. yra nurodytas baigtinis išsamus vekselio mokėjimo terminų sąrašas, kitokių formuluočių, negu nurodyta įstatyme, reikėtų vengti. Vekselis yra maksimaliai formalus dokumentas, kuriam forma yra svarbiausias elementas.

Aplinkybės, kurių notaras netikrina priimdamas vekselius protestuoti:

1. Vekselyje pasirašiusių asmenų parašų tikrumas. Notarui turi būti pateiktas vekselio originalas su parašais, tačiau notaras neprivalo tikrinti pasirašiusių asmenų parašų tikrumo. Kilus ginčui dėl parašų tikrumo, būtų atliekama ekspertizė, ar vekselyje pasirašė tam tikras asmuo, tačiau notaras nėra įpareigotas tikrinti parašų tikrumą vekselyje;

2. Notaras taip pat neprivalo patikrinti, ar vekselis, kuris jam yra pateikiamas protestui įforminti ar vykdomajam įrašui daryti, yra išduotas be apgaulės ar suklydimo, ar vekselio davėją ir vekselio gavėją sieja prievoliniai santykiai. LAT 2005 m. spalio 3 d. nutartyje (civ. bylos Nr. 3K-3-443/2005), 2007 m. sausio 22 d. nutartyje (civ. bylos Nr. 3K-3-8/2007) pabrėžė, kad LR ĮPVĮ įtvirtintas vekselio teisinis reglamentavimas daro negalimą vekselio pripažinimą negaliojantį pagal LR civilinio kodekso nuostatas dėl sandorių nega-

liojimo, ir vekselis gali būti pripažintas negaliojančiu tik įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatyme griežtai apibrėžtais pagrindais, t.y. formaliais pagrindais. Teismas nurodė, kad siekiant įsitikinti vekselio galiojimu, pakanka patikrinti įstatyme nurodytus jo rekvizitus.

3. Ar vekselio davėjo – juridinio asmens – valdymo organai ir/ar akcininkai yra priėmę sprendimą prisiimti įsipareigojimus bendrovės vardu. Tačiau notaras turėtų patikrinti, ar vekselyje pasirašė juridinio asmens vadovas. Tokią informaciją galima patikrinti Juridinių asmenų registre.

II. Ar vekselis pateikiamas protestui nustatytu laiku

Kitas ypač svarbus klausimas, į kurį turi atsakyti notaras, priimdamas vekselį protestuoti - ar vekselis pateikiamas protestui nustatytu laiku. Laikas, kada vekselis turi būti pateiktas protestuoti, priklauso nuo to, koks protestas bus forminamas:

1. Prašymas įforminti protestą dėl atsisakymo akceptuoti įsakomąjį vekselį priimamas, jeigu mokėtojas neakceptuoja jam pateikto įsakomojo vekselio ir vekselio turėtojas kreipiasi su prašymu įforminti protestą per terminą, nustatytą pateikti įsakomąjį vekselį akceptuoti. Pateikimo akceptuoti terminas vekseliye gali būti nurodomas arba nenurodomas. Jei pateikimo akceptuoti terminas vekseliye nenurodytas, akceptuoti vekselį reikia pateikti iki sueis mokėjimo terminas, o tais atvejais, kai mokėjimo terminas nėra nurodytas – pateikti akceptuoti reikia per vienerius metus nuo išrašymo dienos. LR ĮPVĮ numato atvejį, kai vekselis privalo būti pateiktas akceptuoti, t.y. tada, kai išrašytas vekselis yra mokėtinas per tam tikrą laiką po pateikimo. Vekselis, mokėtinas per tam tikrą laiką po pateikimo, turi būti pateiktas akceptuoti per vienerius metus nuo jo išdavimo dienos. Vekselio davėjas gali šį terminą sutrumpinti arba pratęsti, o indosantai - nustatytą vienerių metų terminą arba vekselio davėjų nustatytus sutrumpintus ar pratęstus terminus sutrumpinti. Akcepto esmė yra ta, kad akceptavęs įsakomąjį vekselį mokėtojas įsipareigoja apmokėti vekselį pasibaigus jo mokėjimo terminui. Vekselio akceptas įrašomas vekseliye. Jis išreiškiamas žodžiu „akceptuotas“ arba kitu atitinkamu žodžiu ir pasirašomas mokėtojo. Vien mokėtojo parašas vekselio pirmojoje pusėje taip pat laikomas akceptu. Akceptuojant reikia nurodyti akcepto datą.

2. Prašymas įforminti protestą dėl akcepto datos nenurodymo įsakomajame vekseliye priimamas, jeigu mokėtojas, akceptuodamas įsakomąjį vekselį, mokėtiną per tam tikrą laiką po pateikimo, arba akceptuodamas įsakomąjį vekselį, kuriame pagal atskirą sąlygą nurodytas jo pateikimo akceptuoti terminas, nenurodo akcepto datos ir vekselio turėtojas kreipiasi su prašymu įforminti protestą per terminą, nustatytą pateikti akceptuoti įsakomąjį vekselį.

3. Prašymas įforminti protestą dėl atsisakymo apmokėti vekselį, mokėtiną nustatytą dieną arba per tam tikrą laiką po pateikimo arba per tam tikrą laiką nuo išrašymo dienos priimamas, jeigu vekselio turėtojas su prašymu įforminti protestą kreipiasi nepasibaigus vekselio pateikimo apmokėti terminui, tai yra paskutinę mokėjimo termino dieną arba per dvi po jos einančias darbo dienas.

4. Jei vekselis mokėtinas jį pateikus, tokio vekselio turėtojas privalo pateikti prašymą įforminti protestą dėl atsisakymo apmokėti vekselį iki pasibaigus terminas, nustatytas vekselį pateikti apmokėti. Vekselis, mokėtinas jį pateikus, turi būti pateiktas apmokėti per vienerius metus nuo jo išrašymo dienos, jeigu vekselio davėjas šio termino nesutrumpino ar nepratęsė.

5. Prašymas įforminti protestą dėl atsisakymo vizuoti paprastąjį vekselį, mokėtiną per tam tikrą laiką po pateikimo, ir nurodyti vizos datą priimamas, jeigu vekselio turėtojas kreipiasi su prašymu įforminti protestą per terminą, nustatytą pateikti vizuoti paprastąjį vekselį, mokėtiną per tam tikrą laiką po pateikimo. Vekselį, mokėtiną per tam tikrą terminą po pateikimo, vizuoti reikia pateikti per vienerius metus nuo jo išrašymo dienos. Vekselio davėjas šį terminą gali sutrumpinti arba pratęsti. Paprastasis vekselis vizuojamas įrašius žodį „vizuota“ arba kitą atitinkamą žodį, nurodoma vizos data, vekselio davėjas pasirašo. Svarbu yra tai, kad dalinio sumos vizavimo įrašas negalioja. Šis protestas įforminamas ir tais atvejais, kai vekselis vizuotas, tačiau nėra nurodyta vizos data. Nuo vizoje nurodytos datos yra pradedamas skaičiuoti terminas, per kurį turi būti sumokėta vekseliye nurodyta suma. Nenurodžius vizavimo datos arba atsisakius vizuoti paprastąjį vekselį, protesto įforminimo data yra laikoma vizavimo data.

Vekselio davėjas, indosantas arba laiduotojas, įrašydami vekseliye sąlygą „grąžinti be išlaidų“

ar „neprotestuotinas“ arba kitus atitinkamos reikšmės žodžius ir pasirašydami, gali atleisti vekselio turėtoją nuo pareigos įforminti protestą dėl neakceptavimo arba neapmokėjimo, kad vekselio turėtojas galėtų pasinaudoti reikalavimo teise.

III. Ar vekselį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar turėtojo įgaliotas asmuo

Trečias klausimas, į kurį turi atsakyti notaras, priimdamas protestuoti vekselį – ar vekselį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar turėtojo įgaliotas asmuo. Ar vekselį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas, notaras patikrina, remdamasis asmens tapatybę patvirtinančiu dokumentu. Nustatant teisėtą vekselio turėtoją, problemų nekyla tuo atveju, kai vekselyje yra nurodyti vekselio turėtojo identifikaciniai duomenys – asmens kodas arba įmonės kodas. Vekselyje asmens kodo arba įmonės kodo nenurodžius, visada kyla klausimas, ar vekselį pateikęs asmuo yra teisėtas jo turėtojas. Jeigu vekselį pateikia ne asmeniškai pats jo turėtojas, bet jo įgaliotas asmuo, kartu notarui turi būti pateiktas įgaliojimas atlikti tokius veiksmus. Jeigu vekselio turėtojas yra fizinis asmuo, įgaliojimas turi būti patvirtintas notariškai. Jei vekselio turėtojas yra juridinis asmuo, įgaliojimas neprivalo būti notarinės formos. Šiuo atveju pakanka paprastos rašytinės formos įgaliojimo, išduoto laikantis LR CK 2.140 str. reikalavimų, keliamų juridinio asmens duodamam įgaliojimui.

Notaras, nustatęs, kad vekselis išrašytas pagal įstatymo reikalavimus, jį pateikęs asmuo yra teisėtas vekselio turėtojas ar jo įgaliotas asmuo ir kad nėra pasibaigęs vekselio pateikimo protestuoti terminas, priima prašymą įforminti protestą ir įregistruoja jį prašymų įforminti vekselio protestą registravimo knygoje bei paskiria notarinio veiksmo atlikimo datą ir laiką. Notaras vieną prašymo egzempliorių su prašymo gavimo dienos žyma, jo registracijos numeriu ir paskirta notarinio veiksmo atlikimo data bei laiku grąžina jį pateikusiam asmeniui.

Vekselių protestavimo taisyklėse nurodyta, kad notaras, priėmęs prašymą įforminti protestą:

1) dėl atsisakymo akceptuoti įsakomąjį vekselį, apie tai praneša įsakomajame vekselyje nurodytam mokėtojui ir pareikalauja, kad jis akceptuotų įsakomąjį vekselį;

2) dėl akcepto datos nenurodymo įsakomajame vekselyje, apie tai praneša įsakomojo vekselio mokėtojui (akceptantui) ir pareikalauja, kad jis nurodytų akcepto datą;

3) dėl atsisakymo apmokėti įsakomąjį vekselį, apie tai praneša jo mokėtojui, o jeigu vekselio mokėjimo vieta nurodyta kita nei mokėtojo gyvenamoji vieta (buveinė) – trečiajam asmeniui, kuris turi apmokėti vekselį mokėjimo vietoje, ir pareikalauja, kad jis apmokėtų įsakomąjį vekselį;

4) dėl atsisakymo apmokėti paprastąjį vekselį, apie tai praneša jo davėjui, o jeigu vekselio mokėjimo vieta nurodyta kita nei davėjo gyvenamoji vieta (buveinė), – trečiajam asmeniui, kuris turi apmokėti vekselį mokėjimo vietoje, ir pareikalauja, kad jis apmokėtų paprastąjį vekselį;

5) dėl atsisakymo vizuoti paprastąjį vekselį ir nurodyti vizos datą, apie tai praneša jo davėjui ir pareikalauja, kad jis šį vekselį vizuotų ir nurodytų vizos datą.

Jeigu vekselio mokėtojas ar davėjas arba trečiasis asmuo sutinka su reikalavimais, notaro pateiktai raštu, notaras nurodo atvykimo pas jį datą ir laiką. Pranešti galima ryšių priemonėmis. Pranešimai gali būti siunčiami registruotu laišku. Minėtose taisyklėse taip pat nurodyta, kad notaras gali įforminti vekselio protestą, nepateikęs vekselio mokėtojui ar davėjui arba trečiajam asmeniui reikalavimo, jeigu to asmens gyvenamoji vieta (buveinė) nežinoma ir neįmanoma jos nustatyti. Todėl jei vekselyje nėra nurodyta vekselio davėjo ar mokėtojo gyvenamoji vieta, buveinė ar kitas adresas, atsisakyti priimti prašymą įforminti protestą negalima. Taip pat notaras turi galimybę patikrinti fizinio asmens gyvenamąją vietą Gyventojų registro tarnybos duomenų bazėje, o juridinio asmens buveinę – juridinių asmenų registro duomenų bazėje.

Tačiau minėtas reikalavimas yra abejotinas, nes apie vekselio protestą yra skelbiama „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Notaras privalo įforminti protestus per nustatytus terminus po prašymo gavimo. Terminai protestams įforminimi nustatyti LR ĮPV]:

1) protestus dėl atsisakymo akceptuoti įsakomąjį vekselį, dėl akcepto datos nenurodymo įsakomajame vekselyje, dėl atsisakymo vizuoti paprastąjį

vekselį ir nurodyti vizos datą, notaras privalo įforminti ne vėliau kaip per dvi darbo dienas nuo prašymo įforminti protestą gavimo. Jeigu prašymas įforminti protestą pateiktas paskutinę įstatyme nustatytą dieną ar pagal atskirą vekselyje nurodytą sąlygą pateikti įsakomąjį vekselį akceptuoti ar paprastąjį vekselį vizuoti termino dieną, protestas įforminamas prašymo įforminti vekselio protestą dieną arba iki kitos dienos 12 valandos;

2) protestas dėl atsisakymo apmokėti vekselį, mokėtiną jį pateikus, įforminamas ne vėliau kaip per dvi darbo dienas nuo prašymo įforminti protestą pateikimo. Jeigu prašymas įforminti protestą buvo įformintas paskutinę įstatyme nustatytą dieną ar pagal atskirą vekselyje nurodytą sąlygą pateikti vekselį mokėtojui apmokėti termino dieną, protestas įforminamas prašymo įforminti protestą dieną arba iki kitos dienos 12 valandos;

3) protestas dėl atsisakymo apmokėti vekselį, mokėtiną nustatytą dieną arba per tam tikrą laiką po pateikimo arba per tam tikrą laiką nuo jo išrašymo dienos, įforminamas ne vėliau kaip per dvi darbo dienas po prašymo įforminti protestą pateikimo.

Protestai yra įforminami tik darbo dienomis. Jeigu vekselio pateikimo protestą įforminti terminas baigiasi ne darbo dieną, terminas pratęsiamas iki artimiausios darbo dienos.

Protestai įforminami dviem egzemplioriais tik lietuvių kalba. Protestuotame vekselyje po paskutiniu ju indosamentu notaras daro protesto žymą, nurodydamas protesto rūšį, datą ir notarinio registro numerį. Vienas protesto egzempliorius su protestuotu vekseliu grąžinamas jį pateikusiam asmeniui, antrasis egzempliorius su vekselio kopija saugomas vekselį protestavusio notaro archyve. Protesto aktas ir vekselis susiuvami kaip ir kiti notariniai dokumentai, sudaryti iš daugiau nei vieno lapo.

Duomenis apie užprotestuotus vekselius notaras įrašo į jo tvarkomą užprotestuotų dėl neapmokėjimo ar neakceptavimo vekselių viešą registrą. Viešame registre turi būti nurodomi Vekselių ir čekių protestavimo taisyklėse nurodyti duomenys apie vekselį ir asmenis. Kaip minėta, informacija apie užprotestuotus dėl neapmokėjimo vekselius skelbiama „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Vykdomųjų įrašų atlikimas

Notarai vykdomuosius įrašus vekseliuose atlieka vadovaudamiesi Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 988.

Vykdomieji įrašai daromi pagal vekselio turėtojo ar jo įgalioto asmens rašytinį prašymą išieškoti pinigų iš skolininko. Kartu su prašymu notarui pateikiamas vekselis, užprotestuoto vekselio protestas, pakvitavimas, jeigu sumokėta vekselio sumos dalis. Jeigu vekselis išrašytas užsienio kalba, kartu pateikiamas jo vertimas į lietuvių kalbą. Prašymas registruojamas prašymų išduoti vykdomuosius įrašus registre.

Vekselio turėtojas gali reikalauti, kad asmuo, kuriam jis pareiškė reikalavimus, sumokėtų:

1) neakceptuoto arba neapmokėto vekselio sumą su palūkanomis, jeigu jos buvo numatytos. Palūkanos gali būti numatytos tik vekseliuose, mokėtinuose juos pateikus arba per tam tikrą laiką po pateikimo;

2) šešių procentų metines palūkanas, skaičiuojamas nuo mokėjimo termino pasibaigimo;

3) protesto išlaidas, pranešimų siuntimo bei kitas išlaidas.

Notaras, priimdamas prašymą, privalo patikrinti, ar:

1) vekselį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar jo įgaliotas asmuo;

2) vekselis sudarytas pagal įstatymo reikalavimus;

3) vekselis užprotestuotas pagal Vekselių ir čekių protestavimo taisykles arba vekselio turėtojas yra atleistas nuo pareigos įforminti protestą.

Visi šie reikalavimai jau aptarti.

Notaras, priėmęs prašymą, pareikalauja, kad vekselio turėtojas pateiktų įrodymus, ar pranešta višiemis pagal vekselį įsipareigojusiems asmenims, kad vekselis neakceptuotas arba neapmokėtas, ir nurodo, kuriam laikui notarinis veiksmas atidedamas (ne ilgiau kaip dešimt kalendorinių dienų).

Notarui tiesiogiai nėra numatyta pareiga patikrin-

ti, ar vekselis buvo pateiktas mokėtojui apmokėti. Pagal LR ĮPVĮ vekseliai turi būti pateikti apmokėti tokiais terminais:

1. Vekselis, mokėtinas jį pateikus, turi būti pateiktas apmokėti per vienus metus nuo išrašymo dienos;
2. Vekselio, kuris mokėtinas nustatyta dieną arba per konkretų laiką nuo jo išrašymo ar pateikimo, turėtojas vekselyje apmokėti privalo pateikti paskutinę mokėjimo termino dieną arba per dvi po jos einančias darbo dienas;
3. Vekselio, mokėtino per konkretų laiką po pateikimo, apmokėjimo terminas nustatomas pagal vekselio akcepto arba jo protesto datą.

Vekselyje galima pateikti mokėtojui apmokėti keliais būdais:

- 1) pateikti vekselio originalą mokėtojui. Tokiu atveju mokėtojas savo parašu patvirtina, kad vekselyje apmokėti gavo;
- 2) išsiųsti mokėtojui registruotu laišku reikalavimą apmokėti vekselyje. Tada notarui turi būti pateiktas pranešimo tekstas ir įrodymas, kad reikalavimas išsiųstas registruotu laišku;
- 3) pateikti vekselyje inkasuoti bankui, teikiančiam tokią paslaugą. Toks vekselio pateikimo būdas yra nurodytas Vekselių naudojimo taisyklėse. Inkasuojančiojo banko raštiškas raginimas mokėtojui apmokėti vekselyje prilygsta vekselio pateikimui mokėtojui.

Notaras turi įsitikinti, kad apie vekselio neapmokėjimą yra pranešta. LR ĮPVĮ numato, kad vekselio turėtojas privalo pranešti indosantui, iš kurio jis gavo vekselyje, ir vekselio davėjui apie tai, kad vekselis neakceptuotas arba neapmokėtas, per keturias darbo dienas po protesto, o kai vekselyje įrašyta sąlyga „grąžinti be išlaidų“ ar „neprotestuotinas“, - per tiek pat laiko po vekselio pateikimo akceptuoti arba apmokėti. Kiekvienas gavęs pranešimą indosantas per dvi darbo dienas turi pranešti apie tai prieš jį pasirašiusiam indosantui, nurodydamas pavadinimus ar vardus, pavardes ir adresus tų, kurie pranešimus atsiuntė. Taip daroma tol, kol apie tai bus pranešta vekselio davėjui. Nurodyti terminai skaičiuojami nuo pranešimo gavimo dienos. Pranešti galima bet kuria forma, net ir grąžinant vekselyje. Įpareigotasis pranešti privalo įrodyti, kad jis tai padarė nustatytu laiku. Laikoma, kad terminas nepraleistas, jeigu

pranešimas nustatytu laiku buvo išsiųstas paštu. Pranešti galima ir pateikiant vekselyje mokėtojui ir jam pasirašant, kad apie vekselio neapmokėjimą pranešta.

Praktikoje nėra reikalaujama, kad mokėtojui būtų pranešta du kartus. Pakanka, kad notarui būtų pateikti įrodymai, jog iki prašymo atlikti vykdomąjį įrašą mokėtojui buvo pranešta apie neapmokėtą vekselyje.

Vykdomasis įrašas išduodamas pasibaigus notarinio veiksmo atidėjimo laikui, tik įrodžius, kad visiems pagal vekselyje įsipareigojusiems asmenims yra nustatyta tvarka pranešta. Vykdomasis įrašas vekselyje turi būti atliktas per vienerius metus nuo nustatyto laiko atlikto protesto dienos, o kai vekselyje buvo sąlyga „grąžinti be išlaidų“ ar „neprotestuotinas“, - nuo mokėjimo termino pabaigos.

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai už vekselio mokėtoją ar davėją laiduoja laiduotojas. LR ĮPVĮ numato, kad visos vekselio sumos arba jos dalies apmokėjimas gali būti užtikrinamas laidavimu. Neapmokėjus tokio vekselio, vykdomajame įrašė nurodoma, kad tam tikra vekselio suma arba nesumokėta vekselio sumos dalis ir kitos išlaidos turi būti solidarčiai išieškamos iš vekselio mokėtojo ar davėjo ir laiduotojo. Taip pat LR ĮPVĮ numato galimybę vekselyje, mokėtiname jį pateikus arba per tam tikrą laiką po pateikimo, nustatyti sąlygą, kad už vekselio sumą bus skaičiuojamos palūkanos. Neapmokėjus tokio vekselio, vykdomajame įrašė reikalaujama išieškoti vekselio sumą ar neapmokėtą jo dalį su nustatytais palūkanomis.

Vykdomasis įrašas sudaromas dviem egzemplioriais, iš jų vienas paliekamas saugoti notaro archyve, kitas, prisiuštas prie vekselio originalo, atiduodamas vekselio turėtojui. Gali būti išduodama daugiau vykdomųjų įrašų, kai yra daugiau nei vienas pagal vekselyje įsipareigojusių asmenų, kadangi pagal LR CPK vykdomieji dokumentai pateikiami vykdyti pagal skolininko gyvenamąją vietą. Visi vykdomojo įrašo egzemplioriai turi būti numeruoti, o jų skaičius nurodytas vykdomajame įrašė.

Šis pranešimas skaitytas 2007 m. gegužės 30 d. Vilniuje Reval Hotel Lietuva vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Vekselis: nuo pasirašymo iki įvykdymo“.

Atsakymus į klausimus žr. 50 - 51 psl.

Laura Gumuliauskienė

Lietuvos notarų rūmų

Patarėja teisės ir tarptautinių santykių klausimais

Išieškojimas pagal vekselį užsienyje: Europos vykdomasis raštas

Bendrai apie notarų atliekamus vykdomuosius įrašus

Vadovaujantis 1992 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo (toliau – Notariato įstatymas) 26 str. 1 d. 13-14 punktais, notari, be kitų, atlieka ir šiuos notarinius veiksmus: protestuoja vekselius ir čekius bei daro vykdomuosius įrašus užprotestuotuose arba neprotestuotinuose vekseliuose ir čekiuose. To paties įstatymo 43 str. nustato, kad notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius yra vykdytini ir vykdomieji dokumentai ir yra vykdomi civilinio proceso tvarka, t.y. Notariato įstatymu papildomas Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002-02-28 įstatymu Nr. IX-743 ir įsigaliojęs nuo 2003 m. spalio 1 d. (toliau – LR CPK), ir išplečiamas jo 584 str. nurodytas vykdytinių dokumentų sąrašas. Notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius pateikiami vykdyti ir vykdomi pagal bendras vykdomo proceso taisykles, nustatytas LR CPK 583 – 772 str.

1999 m. kovo 16 d. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 46 str. 1 d. nusta-

to, jog vekselio neakceptavimas arba neapmokėjimas turi būti patvirtintas oficialiu aktu, t.y. turi būti vekselio protestas dėl atsakymo akceptuoti arba apmokėti; vekselius protestuoja notari. Atitinkamai 1999 m. kovo 16 d. Lietuvos Respublikos čekių įstatymo 43 str. nustato, jog čekius protestuoja notari. Vekselių ir čekių protestavimo taisykles ir notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarką nustato Vyriausybė (1999 m. rugsėjo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 988).

Notaras, priimdamas prašymą įforminti vekselio ar čekio protestą, patikrina, ar:

- 1) vekselį ar čekį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar jo įgaliotas asmuo;
- 2) vekselis ar čekis pateikiamas protestui įforminti nustatytu laiku;
- 3) vekselis ar čekis išrašytas pagal įstatymo reikalavimus.

Notaras atsako įforminti vekselio ar čekio protestą, jeigu: vekselis ar čekis išrašytas nesilaikant Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstaty-

mo ar Lietuvos Respublikos čekių įstatymo reikalavimų, vekselį ar čekį pateikęs asmuo nėra teisėtas jo turėtojas arba jo įgaliotas asmuo, yra pasibaigęs laikas pateikti prašymą įforminti vekselio ar čekio protestą.

Notaras daro vykdomuosius įrašus pagal vekselio ar čekio turėtojo ar jo įgalio to asmens arba atgėžtinio reikalavimo teisę turinčio asmens rašytinį prašymą išieškoti pinigus iš skolininko. Kartu su prašymu pateikiamas vekselis (vokselio nuorašas) ar čekis, užprotestuoto vekselio ar čekio protestas, pakvitavimas, jeigu sumokėta vekselio ar čekio sumos dalis. Jeigu vekselis ar čekis išrašytas užsienio kalba, kartu pateikiamas jo vertimas į lietuvių kalbą.

Notaras, priimdamas prašymą išieškoti pinigus iš skolininko, patikrina, ar:

1) vekselį ar čekį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar jo įgaliotas asmuo;

2) vekselis ar čekis sudarytas pagal įstatymo reikalavimus;

3) vekselis ar čekis užprotestuotas pagal Vokselių ir čekių protestavimo taisyklės arba vekselio ar čekio turėtojas yra atleistas nuo pareigos įforminti protestą.

Vykdomasis įrašas išduodamas pasibaigus notarinio veiksmo atidėjimo laikui (ne ilgiau kaip 10 kalendorinių dienų), per kurį vekselio ar čekio turėtojas yra įpareigojamas pateikti įrodymus, ar pranešta visiems pagal vekselį ar čekį įsipareigojusiesiems asmenims, kad vekselis neakceptuotas arba neapmokėtas, arba nevizuotas, arba čekis neapmokėtas.

Du modeliai – dvi galimybės

Vykstant Europos bei visuotinei visuomenės integracijai, plėtojantis ekonominiams, socialiniams, kultūriniais ir kitiems santykiams, vis dažniau pasitaiko atveju, kai vienos valstybės notaro patvirtintą autentišką dokumentą (Lietuvos atveju – notaro vykdomąjį įrašą) būtina vykdyti kitoje ar net keliose užsienio valstybėse. Tokia būtinybė atsiranda, pvz., dėl to, kad skolininkas gyvena ir/ar dirba užsienyje, turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą, Lietuvoje neturi, turi turto užsienyje ar lėšų užsienio bankų sąskaitose ir pan. Tokiu atveju kreditoriui dažnai iškyla klausimas, kurį jis paprastai užduota antstoliui, advokatui, notarui: „Kaip įvykdyti teismo sprendimą ar notaro išduotą vykdomąjį įrašą užsienyje?“.

Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato pareigos notarui, išdavusiam vykdomąjį įrašą, išaiškinti jo įvykdymo galimybes Europos teisingumo erdvėje. Tai paliekama notaro diskrecijai.

Svarbu, jog notaras, vadovaujantis Notariato įstatymu ir kitais notaro veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, gali teikti klientams konsultacijas. Šios konsultacijos taip pat gali apimti ir vykdomųjų įrašų įvykdymo galimybių ir Lietuvos Respublikos teritorijoje, ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse išaiškinimą. Be to, kreditorius, kreipęsis su notaro išduotu vykdomuoju įrašu dėl jo priverstinio įvykdymo į antstolį, taip pat gali gauti konsultaciją apie jo įvykdymo galimybes kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, jei skolininkas kurioje nors iš jų ar keliose gyvena arba turi turto. Tokias konsultacijas kreditoriui taip pat gali suteikti ir advokatai bei valstybės institucijos (pvz., Teisingumo ministerija), atsakingos už Briuselio I reglamento ir reglamento dėl Europos vykdomojo rašto įgyvendinimą, bei Europos teismo tinklo civilinėse ir komercinėse bylose (European Judicial Network in civil and commercial matters) asmenys pasiteirauti (contact points).

Notariato įstatymo 30 str. 1 d. numato bendrą pareigą notarui išaiškinti asmenims atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes.

Vieningoje Europoje* kol kas yra žinomi du tiek užsienio valstybių priimtų teismo sprendimų, tiek notarų patvirtintų autentiškų dokumentų įvykdymo modeliai, t.y. jų pripažinimas ir leidimas vykdyti bei sąlyginai nauja procedūra – vieningas vykdymas Europos Sąjungos teritorijoje be exequatur procedūros, t.y. išduodant Europos vykdomąjį raštą.

Kreditorius turi galimybę pasirinkti vieną iš šių procedūrų, tačiau reikia turėti omenyje, kad šios abi Europos Sąjungos teisės aktais nustatomos procedūros gali būti taikomos tik po jų įsigaliojimo priimtiems teismų sprendimams bei notaro patvirtintiems autentiškiems dokumentams. Lietuvos Respublikos atžvilgiu Europos Sąjungos teisės aktai įsigaliojo nuo Lietuvos narystės Europos Sąjungoje dienos, t.y. nuo 2004 m. gegužės 1 d. Europos vykdomojo rašto procedūra įsigaliojo nuo 2005 m. sausio 21 d. Taigi kalbant apie notaro atliktų vykdomųjų įrašų

* Kalbant apie notaro vykdomųjų įrašų vykdymą Europos Sąjungoje, vieningoje Europos erdvėje omenyje turimos Europos Sąjungos valstybės narės Belgija, Vokietija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai (Olandija), Austrija, Portugalija, Suomija, Švedija, D. Britanija, Čekija, Estija, Vengrija, Latvija, Malta, Lenkija, Slovakija, Slovėnija ir Kipras bei nuo 2007 m. sausio 1 d. – Rumunija ir Bulgarija. Pastebėtina, jog Danijai Europos Sąjungos reglamentų nuostatos netaikomos, tačiau ES Komisija jau pasirašė susitarimą su Danija dėl Tarybos Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo išplėtimo ir Danijos atžvilgiu.

įvykdymo galimybes Europos Sąjungoje, reikėtų turėti omenyje jų atlikimo datą.

Europos vykdomasis raštas

Europos Sąjunga užsienio valstybėse išduotų dokumentų vykdymo sistemoje pradėjo, galima sakyti, revoliuciją. Dar Tamprės programoje Ministrų Taryba įtvirtino bei Hagos programoje akcentavo tarpusavio pripažinimo ir pasitikėjimo principus. Europos Sąjunga tarp valstybių narių siekia panaikinti *exequatur* procedūrą, t.y. vykdytinų dokumentų pripažinimą kaip būtiną sąlyga jiems vykdyti kitoje ES valstybėje narėje.

Pirmasis ir kol kas vienintelis taikomas dokumentų vykdymą visoje Europos Sąjungoje be jų pripažinimo procedūros reglamentuojantis dokumentas – Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004. Juo sukuriama sistema, pagal kurią teismo sprendimai, susiję su neginčytiniais reikalavimais, ir notaro patvirtinti autentiški dokumentai gali laisvai cirkuluoti visose valstybėse narėse, nustatant tik minimalius reikalavimus, pagal kuriuos iki pripažinimo ir vykdymo nebūtina atlikti jokių tarpinių procedūrų valstybėje narėje, kurioje turi būti vykdomas toks sprendimas.

Europos vykdomojo rašto vykdymo procedūros

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento sukuriantio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004 1 str., 3 str., 4 str. 3 d. ir 25 str., Europos vykdomuoju raštu taip pat gali būti pripažinti ir „autentiški dokumentai“, kurių sąvoką pateikia Reglamento 4 str. 3 d.

Tai visų pirma taikytina vykdytiniams notarų patvirtintiems dokumentams (pvz., Austrijoje – „vykdytinas notarinis dokumentas“), kurių laisvą judėjimą Europos Sąjungos teisingumo erdvėje užtikrina tiek Briuselio I Reglamentas, tiek minėtas Reglamentas dėl Europos vykdomojo rašto. Viena vertus, notaro patvirtintas autentiškas dokumentas gali būti pripažintas ir paskelbtas vykdytinu kitoje Europos Sąjungos valstybėje, remiantis Briuselio I Reglamente 57 str., kita vertus - gali būti patvirtintas Europos vykdomuoju raštu ir tiesiogiai vykdomas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse (išskyrus Daniją). Tam, kad notaro patvirtintas autentiškas dokumentas būtų patvirtintas kaip Europos vykdomasis raštas, jame turi būti nurodyta konkreti mokėtina suma

(Reglamento 4 str. 2 d.) ir šis dokumentas turi būti vykdytinu dokumentu kilmės valstybėje, t.y. toje valstybėje, kurioje veikiantis notaras dokumentą patvirtino (Reglamento 25 str. 1 d.).

2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriantio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo 4 str. 1 d. nurodyta, jog autentiškais dokumentais (Reglamento 4 str. 3 d. a) punkto ir 25 str. prasme) laikytini notaro užprotestuoti ar neprotestuoti vekseliai, čekiai, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai.

Nuostatos dėl vykdytinų notarinių dokumentų pripažinimo ir paskelbimo Europos vykdomuoju raštu yra inkorporuotos į 2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriantio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo (4-5 str.). Šiuose straipsniuose nustatoma, ne tik tai, kokie dokumentai yra laikytini autentiškais dokumentais Reglamento (EB) Nr. 805/2004 prasme, bet ir tai, kuris notaras yra kompetentingas išduoti Europos vykdomąjį raštą ir per kokį terminą bei Europos vykdomojo rašto, išduoto notaro atlikto vykdomojo įrašo užprotestuotame ar neprotestuotiname vekselyje ar čekyje pagrindu, ištaisymo ir panaikinimo tvarką.

Kreditoriaus prašymu Europos vykdomąjį raštą dėl autentiškų dokumentų Reglamento (EB) Nr. 805/2004 4 str. 3 d. a) punkto prasme, t.y. pagal Lietuvos nacionalinę teisę - notaro užprotestuotų ar neprotestuotų vekselių, čekių, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai, išduoda vykdomąjį įrašą padaręs notaras. Ši 2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymo nuostata reiškia, jog su prašymu išduoti Europos vykdomąjį raštą minėtų autentiškų dokumentų pagrindu kreditorius turi kreiptis į vykdomąjį įrašą vekselyje ar čekyje padariusį notarą.

Pagal Lietuvos nacionalinę teisę Europos vykdomąjį raštą autentiškų dokumentų pagrindu gali išduoti tik notaras.

2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriantio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo ar kiti teisės aktai nereglamentuoja notarui pateiktinų dokumentų sąrašo,

kreditoriui kreipiantis dėl Europos vykdomojo rašto išdavimo notaro užprotestuotų ar neprotestuotinių vekselių, čekių, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai, pagrindu. Tačiau pagal bendrąsias notariinių veiksmų atlikimo taisykles tokiu atveju notarui turėtų būti pateikta:

1) pats dokumentas, kurio pagrindu prašoma išduoti Europos vykdomąjį raštą, t.y. užprotestuotas ar neprotestuotinas vekselis arba čekis, kuriame yra padarytas notaro vykdomasis įrašas;

2) asmens (fizinio asmens, jo atstovo arba juridinio asmens atstovo, kuris prašo išduoti Europos vykdomąjį raštą) tapatybę patvirtinantis dokumentas.

Specialių reikalavimų dėl kalbos minėtas įstatymas nenustato, todėl notarui išduodant Europos vykdomąjį raštą autentiško dokumento pagrindu taikytina bendra taisyklė, įtvirtinta Reglamento (EB) Nr. 805/2004 9 str. 2 dalyje – „Europos vykdomojo rašto pažymėjimas išduodamas ta kalba, kuria priimamas teismo sprendimas“ (šiuo atveju – autentiškas dokumentas), t.y. lietuvių kalba. Vadovaujantis Notariato įstatymo 15 str., notaro raštvedyba taip pat tvarkoma valstybine kalba, t.y. lietuvių kalba.

2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymu notaras yra įpareigotas išduoti Europos vykdomojo rašto pažymėjimą. Notariato įstatymas atsakyti atlikti notarinį veiksmap notarą įgalina tuo atveju, jei tokio veiksmo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų.

Notaras gali atsakyti išduoti Europos vykdomąjį raštą, jei jo išdavimas prieštarautų įstatymams. Notarui atsakius išduoti Europos vykdomąjį raštą, asmens, kuriam atsakytą jį išduoti, prašymu atsakymo priešzstis išdėstoma raštu ir išaiškinama jo apskundimo tvarka ir terminai raštu.

Europos vykdomojo rašto išdavimas prieštaraujantį įstatymams visų pirma turėtų būti laikomas, kai vekselio ar čekio protestas buvo įformintas nesilaikant nustatytos tvarkos ar pažeidžiant nustatytus reikalavimus arba notaro vykdomasis įrašas užprotestuotuose arba neprotestuotiniuose vekseliuose ir čekiuose atliktas nesilaikant ar pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką, o taip pat kiti atvejai.

Specialių teisinių principų ar reikalavimų, notarui išduodant Europos vykdomąjį raštą, nėra nustatoma, tačiau šiuo atveju taikomi bendrieji notariinių veiksmų atlikimo principai bei taisyklės: notarinis

veiksmas turi būti atliekamas per nustatytą terminą (Europos vykdomasis raštas turi būti išduotas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo prašymo jį išduoti gavimo dienos); notaras turi nustatyti asmens, kuriam išduodamas Europos vykdomasis raštas, tapatybę bei įsitikinti fizinio asmens veiksmumu ar juridinio asmens teisnumu, patikrinti jų atstovų įgaliojimus ir kt.

Kaip numato Notariato įstatymo 22 str. 1 d., jeigu notaras dėl ligos, atostogų ar kitų priežasčių negali eiti notaro pareigų, skiriamas notaro atstovas arba pavaduojantis notaras. Notaro atstovas turi visas notaro teises ir pareigas. Notaro atstovas ar pavaduojantis notaras galėtų išduoti Europos vykdomąjį raštą užprotestuoto arba neprotestuotino vekselio ar čekio, kuriame yra atstovaujamo ar pavaduojamo notaro atliktas vykdomasis įrašas, pagrindu.

Europos vykdomojo rašto išdavimo teisės perėjimo kitam notarui tuo atveju, kai autentišką dokumentą patvirtinusio (t.y. Lietuvoje - vykdomąjį įrašą atlikusio) notaro įgaliojimai yra pasibaigę Lietuvos Respublikos teisės aktai nereglamentuoja, todėl vadovaujantis bendraisiais teisės bei notarų veiklos principais, Europos vykdomąjį raštą tokiu atveju galėtų išduoti bet kuris kitas notaras.

Tokiu atveju notarui, išduodančiam Europos vykdomąjį raštą, kyla prievolė patikrinti tuos pačius aspektus kaip ir kiltų pirmajam notarui.

2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo 5 str. 1 d. numatyta, kad tais atvejais, kai dėl rašybos ar kitokios klaidos yra neatitikimas tarp Europos vykdomojo rašto ir autentiško dokumento Europos vykdomojo rašto ištaisymui mutatis mutandis taikoma LR CPK 648 str. 6 d., nustatanti, kad klaidą vykdomajame dokumente suinteresuoto asmens prašymu ištaiso tą dokumentą išdavusi institucija, t.y. šiuo atveju – notaras. Dėl notaro išduoto Europos vykdomojo rašto ištaisymo asmuo taip pat gali kreiptis ir į notaro buveinės apylinkės teismą (įstatymo 5 str. 1 d.)

Europos vykdomojo rašto ištaisymo pagrindas yra suinteresuoto asmens prašymas. Tokį pagrindą numato LR CPK 648 str. 6 d., kurios nuostatos mutatis mutandis taikomos ir Europos vykdomiesiems raštam ištaisyti.

Pagal galiojančias Lietuvos Respublikos įstatymines nuostatas šiuo metu ištaisymus notaro išduotame Europos vykdomajame rašte gali atlikti tiek pats jį išdavęs notaras, tiek teismas. Tuo atveju, kai ištaisymus atlieka teismas, specialaus santykių tarp teismo ir Europos vykdomąjį raštą išdavusio notaro teisinio reglamentavimo nėra. Procesas teisme ir, esant reikalui, įrodymų iš notaro išreikalavimas vyksta pagal bendrąsias LR CPK nustatytas taisykles.

Vadovaujantis 2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo 5 str., panaikinti Europos vykdomąjį raštą gali tik teismas, taip pat - ir notaro išduotą Europos vykdomąjį raštą.

Iki 2007 m. balandžio 4 d. galiojusiuose 1996 m. rugsėjo 12 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 57 patvirtintuose „Notaro imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinuosiuose dydžiuose“ mokesčiai už Europos vykdomojo rašto išdavimą nebuvo numatyti, todėl notariai, išduodami Europos vykdomąjį raštą pagal asmenų pateikiamus notaro užprotestuotus ar neprotestuotus vekselius arba čekius, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai, galėjo imti tik minimalų valstybės nustatytą atlyginimą kaip už „kitą notarinį veiksma“ bei už technines paslaugas.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. balandžio 3 d. įsakymu Nr. 1R-132 ir gegužės 28 d. įsakymu Nr. 1R-209 pakeistuose Notaro imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinuosiuose dydžiuose už Europos vykdomojo rašto išdavimą nustatytas nuo 0,3 iki 0,5 procento nuo išieškomos sumos, bet ne mažiau 50 Lt mokesčiai. Bet kokiu atveju visas išlaidas, susijusias su Europos vykdomojo rašto išdavimu, notarui apmoka jį išduoti prašantis asmuo, t.y. kreditorius.

Atkreiptinas dėmesys, kad atsiranda išlaidų už Europos vykdomojo rašto išdavimą kreditoriui atlyginimo problema. Kreditorius, pateikdamas vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės antstoliui (vykdytojui) Europos vykdomąjį raštą, gali reikalauti tik jame nurodytos sumos išieškojimo, o jo patirtos papildomos išlaidos gaunant Europos vykdomąjį raštą neatsispindi. Todėl būtų tikslinga inicijuoti atitinkamus pasiūlymus dėl Reglamento (EB) Nr. 805/2004 papildymo bei Europos vykdomojo rašto

pažymėjimo formos (III priedo) pakeitimo, kur būtų numatyta, jog Europos vykdomąjį raštą išduodanti institucija (šiuo atveju - notaras) atskiroje grafoje įrašytų mokesčio už Europos vykdomojo rašto išdavimą dydį, kuris taip pat būtų išieškomas iš skolininko ir gražinamas kreditoriui.

Notaro atlikto vykdomojo įrašo pripažinimo ir paskelbimo vykdytinu procedūra

Antroji ir gerokai seniau žinoma procedūra - tai taip vadinamoji Exequatur procedūra arba kitaip tariant sprendimų ar šiuo atveju notarų atliktų vykdomųjų įrašų, pripažinimo ir vykdymo procedūra. Europos Sąjungoje ją nustato 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (EB) Nr. 44/2001 (vadinamasis Briuselio I Reglamentas), įsigaliojęs 2002 m. kovo 1 d. Jis pakeitė nuo 1968 m. tarp Europos Sąjungos valstybių narių galiojusią tos pačios srities Briuselio konvenciją, tačiau Lietuva prie šios konvencijos prisijungusi niekada nebuvo.

Vekselio vykdymo procedūra užsienio valstybėse

Vekselyje notaro atlikto vykdomojo įrašo pagrindu išdavus Europos vykdomąjį raštą, skolininkui taikomos visos toje Europos Sąjungos valstybėje narėje, kurioje Europos vykdomasis raštas pateikiamas vykdyti, galiojančios vykdymo procedūros. Tiek teismo sprendimas, tiek notaro vykdomasis įrašas, kurių pagrindu išduotas Europos vykdomasis raštas, turi būti vykdomi tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir vietinio teismo sprendimas ar notaro patvirtintas autentiškas dokumentas.

Vykdymui galioja ta pati bendra taisyklė tiek exequatur procedūroje, tiek vykdamas pagal pateiktą Europos vykdomąjį raštą – vykdymo procesą reglamentuoja tos valstybės, kurioje pripažintas ir paskelbtas vykdytinu notaro autentiškas dokumentas ar Europos vykdomasis raštas yra vykdomas, teisė.

Taigi vykdomiesiems dokumentams vykdyti kiekvienoje konkrečioje valstybėje absoliučiai taikomas *lex fori* principas.

Šis pranešimas skaitytas 2007 m. gegužės 30 d. Vilniuje Reval Hotel Lietuva vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Vekselis: nuo pasirašymo iki įvykdymo“.

Atsakymus į klausimus žr. 51-52 psl.

Daiva Dumčiuvienė
Lietuvos notarų rūmų
Patarėja civilinės teisės klausimais

Europos bendrovės steigimas Lietuvoje

Kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje Europos bendrovė yra laikoma akcine bendrove. Europos bendrovės pagrindiniai steigimo būdai yra keturi. Europos bendrovę Lietuvoje galima įsteigti:

- I. Jungimo būdu,
- II. Valdymo (holdingo) būdu,
- III. Pertvarkymo būdu,
- IV. Steigiant dukterinę Europos bendrovę.

Nacionalinėje teisėje Europos bendrovė gali atsirasti ir penktuoju būdu – perkėlus veikiančios Europos bendrovės buveinę į Lietuvą iš kitos Europos Sąjungos valstybės narės.

I. Kaip įsteigti Europos bendrovę Lietuvoje jungimo būdu

Jungimo būdu Europos bendrovę Lietuvoje gali įsteigti tik akcinės bendrovės (uždarosioms akcinėms bendrovėms tokia teisė nėra suteikta). Europos bendrovė gali būti steigama ir sujungimo, ir prijungimo būdu. Jungtis gali bent dvi bendrovės, veikiančios pagal skirtingų valstybių narių teisę (viena iš jų turi būti Lietuvos bendrovė).

Akcinių bendrovių, ketinančių įsteigti Europos bendrovę jungimo būdu pagal Europos Sąjungos Tarybos reglamento (EB) Nr. 2157/2001 „Dėl Europos bendrovės statuto“ (*toliau* – Reglamentas) 20 str., valdymo organai turi sudaryti susijungimo sąlygų (reorganizavimo sąlygų) projektą.

Jame turi būti ši informacija:

- kiekvienos susijungiančios bendrovės pavadinimas,

- registruotos buveinės adresas ir siūlomas Europos bendrovės pavadinimas ir registruotos buveinės adresas;
- akcijų keitimo santykis ir bet kokios kompensacijos dydis;
- akcijų paskirstymo Europos bendrovėje sąlygos;
- data, nuo kurios Europos bendrovės akcijų turėtojams suteikiama teisė gauti pelno dalį;
- bet kokios specialios sąlygos, įtakančios šią teisę;
- data, nuo kurios susijungiančių bendrovių sandoriai apskaitos tikslais laikomi Europos bendrovės sandoriais;
- teisės, kurias Europos bendrovė suteikia specialių teisių suteikiančių akcijų savininkams ir vertybinių popierių, išskyrus akcijas, turėtojams arba dėl jų siūlomos priemonės;
- bet kokios specialios lengvatos, suteikiamos ekspertams, nagrinėjantiems susijungimo sąlygų projektą, ar susijungiančių bendrovių administravimo, valdymo, priežiūros ar kontrolės organų nariams;
- informacija apie procedūras, kurios pagal Direktyvos 2001/86/EB nuostatas taikomos nustatant darbuotojų dalyvavimo priimant sprendimus sąlygas (Lietuvoje turi būti atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl darbuotojų dalyvavimo priimant sprendimus Europos bendrovėse“),
- kitos sąlygos.

Susijungimo sąlygų projekto sudėtinė dalis yra steigiamos Europos bendrovės įstatų projektas.

Parengus susijungimo sąlygų projektą, jis turi būti pateiktas nepriklausomam ekspertui (auditoriumi)

įvertinti. Analogiška nuostata yra ir Civilinio kodekso 2.100 straipsnyje. Vertinimo ataskaita turi būti parengta ir pateikta bendrovei likus 30 dienų iki visuotinio akcininkų susirinkimo dėl susijungimo sąlygų projekto tvirtinimo (Akcinių bendrovių įstatymo 63 straipsnio 4 dalis).

Akcinės bendrovės valdyba, arba jeigu ji nesudaroma – vadovas, turi parengti išsamią rašytinę ataskaitą apie numatomą reorganizavimą (Akcinių bendrovių įstatymo 64 straipsnis).

Parengus visus nurodytus dokumentus arba bent sudarius susijungimo sąlygų projektą ir atlikus auditoriaus įvertinimą, kiekvienos susijungiančios bendrovės nacionaliniame leidinyje yra skelbiama reglamento 21 straipsnyje nurodyta informacija: kiekvienos susijungiančios bendrovės teisinė forma, pavadinimas ir registruotos buveinės adresas, registras, kuriame kaupiami bendrovės dokumentai ir juridinio asmens kodas, steigiamos Europos bendrovės pavadinimas ir buveinės adresas bei adresas, kuriuo galima nemokamai gauti visus susijusius dokumentus (Civilinio kodekso 2.101 str. 1 d. iš esmės atitinka reglamento 21 straipsnio a) ir b) punktus).

Reglamentas, skirtingai nei reorganizavimą reglamentuojančios Civilinio kodekso normos, numato privalomą skelbimą nacionaliniame leidinyje priemonių, kurios įgyvendina kreditorių ir smulkiųjų akcininkų teises. Pvz., Lietuvos akcinė bendrovė turėtų nurodyti Civilinio kodekso 2.101 straipsnio 2 dalyje ir Akcinių bendrovių įstatymo 66 straipsnio 1 dalies numatytas kreditorių interesų apsaugos priemones ir informuoti nacionaliniame leidinyje, kad kreditoriai turi teisę reikalauti nutraukti ar įvykdyti prievolę prieš terminą, taip pat atlyginti nuostolius, jei tai numatyta sandoryje ir yra pagrindas manyti, kad prievolės įvykdymas dėl Europos bendrovės įsteigimo pasunkės ir kreditoriui pareikalavus akcinė bendrovė nesuteikė papildomo prievolių įvykdymo užtikrinimo.

Svarbu žinoti, kad pagal Akcinių bendrovių įstatymo 66 straipsnio 3 dalį bendrovė gali neteikti papildomo prievolių kreditoriui įvykdymo užtikrinimo, jeigu prievolė yra užtikrinta įkeitimu, hipoteka, laidavimu ar garantija. Smulkiųjų akcininkų teises (tik tuo atveju, jeigu steigiamos Europos bendrovės buveinė bus ne Lietuvoje) gina Europos bendrovių įstatymo 3 straipsnio 2 dalis, kurioje numatyta, kad akcininkai, balsavę „už“ sprendimą įsteigti Europos bendrovę privalo pa-

teikti oficialų pasiūlymą supirkti akcijas tų akcininkų, kurie balsavo „prieš“ Europos bendrovės įsteigimą arba nebalsavo, o šie gali savo akcijas parduoti. Smulkiųjų akcininkų apsaugos priemone gali būti laikoma ir ABĮ 67 str. 5 d., kur numatyta akcininko teisė keičiant akcijas gauti akcijų kainos skirtumą pinigais.

Praktikoje gali kilti klausimas, kokiame Lietuvos „nacionaliniame leidinyje“ turi būti paskelbta visa reglamento 21 straipsnyje nurodyta informacija - ar „Valstybės žiniuose“, ar nacionaliniame dienraštyje, ar regioniniame savaitraštyje, o gal valstybės įmonės Registrų centro interneto svetainėje? Atsižvelgiant į tai, kad Civilinio kodekso 2.101 straipsnio 1 dalyje nurodyta informacija yra skelbiama viešai bendrovės įstatuose nurodytame dienraštyje, ši nacionalinės teisės norma taip pat turėtų būti taikoma įgyvendinant reglamento 21 straipsnį.

Pagal Civilinio kodekso 2.99 straipsnio 2 dalį susijungimo sąlygų projektas (kartu su įstatų projektu, nes jis yra sudėtinė susijungimo sąlygų projekto dalis) ne vėliau kaip pirmąją viešo paskelbimo dieną pateikiamas Juridinių asmenų registro tvarkytojui – valstybės įmonei Registrų centrui. Kartu su susijungimo sąlygų projektu registruoti pateikiama auditoriaus ataskaita. Valdymo organo parengta ataskaita taip pat turi būti pateikta registro tvarkytojui ne vėliau kaip likus 30 dienų iki visuotinio akcininkų susirinkimo, kuriame bus tvirtinamas susijungimo sąlygų projektas. Valstybės įmonė Registrų centras ne vėliau kaip per 3 darbo dienas įregistruoja akcinės bendrovės teisinį statusą „inicijuojanti Europos bendrovės steigimą jungimo būdu“. Teisinį statusą akcinė bendrovė įgyja nuo viešo paskelbimo apie reorganizavimo sąlygų sudarymą dienos (ABĮ 63 str. 8 d.).

Sudarytą ir teisės aktų nustatyta tvarka įvertintą susijungimo sąlygų projektą tvirtina visuotinis akcininkų susirinkimas ne anksčiau kaip praėjus 30 dienų nuo viešo paskelbimo apie parengtas reorganizavimo sąlygas įstatuose nurodytame dienraštyje (ABĮ 62 str. 2 d.). Sprendimas patvirtinti susijungimo sąlygas laikomas priimtu ne mažesne kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų dauguma. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas (susirinkimo protokolas) ne vėliau kaip per 5 dienas turi būti pateikiamas Juridinių asmenų registro tvarkytojui (ABĮ 62 str. 4 d.).

Jeigu akcinei bendrovei dalyvauti Europos bendrovės steigime jungimo būdu neprieštarauja Teisingumo ministerija (pastarajai reikiamus dokumentus perduoda valstybės įmonė Registrų centras) ir kai notaras patvirtina Europos bendrovės įstatų atitikimą įstatymų reikalavimams bei atlieka kitus notarinius veiksmus, Europos bendrovė gali būti įregistruota Lietuvos juridinių asmenų registre (reglamento 27 straipsnis).

Notarui turi būti pateikiami šie dokumentai:

- prašymas įregistruoti Europos bendrovę Juridinių asmenų registre (atitinkamos prašymo formos);
- susirinkimo protokolas, kuriame patvirtintos susijungimo sąlygos;
- dokumentai, patvirtinantys, kad buvo įgyvendintos priemonės, kuriomis užtikrinti kreditorių ir akcininkų mažumos interesai (įgyvendintas oficialus pasiūlymas supirkti akcijas, išmokėtas akcijų kainos skirtumas ir kt.);
- Teisingumo ministro įsakymas neprieštarauti akcinei bendrovei dalyvauti Europos bendrovės steigime jungimo būdu;
- leidimas ir licencija, jeigu jų išdavimas numatytas įstatymuose (draudimo įmonių, komercinių bankų steigimas ir t.t.);
- reorganizavimo sąlygų vertinimo ataskaita (auditoriaus ataskaita);
- valdybos (vadovo) ataskaita;
- bendrovės metinė finansinė atskaitomybė (ir tarpinė, jeigu pagal įstatymus ji privaloma);
- dokumentus, patvirtinančius, kad paskelbta reglamento 21 straipsnyje nurodyta informacija ir pateikti reikiami duomenys ir dokumentai Juridinių asmenų registru;
- dokumentus, patvirtinančius, kad yra įgyvendinta darbuotojų teisė dalyvauti Europos bendrovės valdyme (įgyvendintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl darbuotojų dalyvavimo priimant sprendimus Europos bendrovėse“ normos);
- kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetetingos institucijos (teismo, notaro ar kitos institucijos) išduotą pažymėjimą, kad veiksmai ir formalumai, kuriuos būtina atlikti prieš susijungimą yra baigti (pažymėjimas turi būti išduotas ne anksčiau kaip prieš 6 mėnesius);
- kitus dokumentus, patvirtinančius, kad susijungimo sąlygos yra įvykdytos.

Notaras turi patikrinti, ar susijungimo metu visi veiksmai buvo atlikti pagal teisės aktus, ar yra užtikrinti kreditorių ir akcininkų mažumos reikalavimai, notaras patvirtina duomenų tikrumą,

Europos bendrovės įstatų atitikimą įstatymų reikalavimams ir faktą, kad įstatymuose nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės ir juridinį asmenį įregistruoti galima.

Notaro patvirtinti dokumentai pateikiami valstybės įmonei Registrų centrai, kuri pateiktų dokumentų teisėtumo netikrina ir įregistruoja Europos bendrovę ne vėliau kaip per 5 darbo dienas.

Valstybės įmonei Registrų centrai pateikiami šie dokumentai:

- atitinkamos prašymo formos įregistruoti Europos bendrovę,
- jungimo sąlygos (kartu su įstatais),
- licencija, jeigu ji turėjo būti išduota iki Europos bendrovės įsteigimo,
- turto vertinimo ataskaita, jeigu steigėjas akcijas apmoka nepiniginiu įnašu,
- jungimo sąlygų projekto vertinimo ataskaita, jeigu ji nebuvo pateikta registru anksčiau,
- pažymėjimai, išduoti kompetentingų kitų Europos Sąjungos valstybių narių institucijų,
- visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas (protokolas) dėl Europos bendrovės steigimo ir steigimo sąlygų patvirtinimo.

II. Kaip įsteigti valdymo (holdingo) Europos bendrovę Lietuvoje

Europos Sąjungos (toliau - ES) Tarybos Reglamente „Dėl Europos bendrovės statuto“ leidžiama steigti valdymo (holdingo) Europos bendrovę. Ši steigimo procedūra iš dalies gali būti lyginama su bendrovių reorganizavimu sujungimo būdu, bet čia yra ir esminių skirtumų: reorganizuotos bendrovės veikla baigiasi, o valdymo Europos bendrovę įsteigusią bendrovių veikla tęsiama. Įsteigus valdymo Europos bendrovę nereiškia, kad universaliai perimamos baigiančios veiklą bendrovės teisės ir pareigos, tačiau pasikeičia visų bendrovių, dalyvaujančių steigiant valdymo Europos bendrovę, valdymo galios. Įsteigta nauja valdymo Europos bendrovė tampa savo steigėjų patronuojančia bendrove.

Valdymo Europos bendrovės steigimas ir veikla vykdoma remiantis jau minėtu reglamentu, o reglamento nenumatytais atvejais – nacionalinių įstatymų nuostatomis, taikomomis akcinėms bendrovėms, įsteigtoms pagal valstybės narės, kurioje yra registruota Europos bendrovės buveinė, teisę ar specialiaisiais nacionaliniais įstatymais, kurie

reglamentuoja Europos bendrovės veiklą.

Steigiant Europos bendrovę Lietuvoje, be reglamento normų, būtų taikomas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Akcinių bendrovių įstatymas, Europos bendrovių įstatymas ir specialią juridinio asmens veiklos rūšį reguliuojantys įstatymai. Atsižvelgiant į tai, kad Akcinių bendrovių įstatymas nenumato specialių normų, kaip turėtų būti steigiamos valdymo Europos bendrovės, minėtų įstatymų normas reikės taikyti sistemiskai atsižvelgiant į Trečiąją, t.y. nustatančią bendrovių jungimo normas, ES Tarybos direktyvą. Steigiant valdymo Europos bendrovę rengiami panašūs dokumentai, kaip ir steigiant Europos bendrovę susijungimo būdu.

Lietuvoje iki šiol nebuvo analogiško teisinio reguliavimo steigiant valdymo (holdingo) Europos bendrovę, todėl probleminiai teisiniai klausimai gali kilti ne tik dėl atliekamų veiksmų eilės tvarkos, sąlygų turinio, teisinių pasekmių praleidus terminus, asmenų atsakomybės, bet ir dėl bazinių dalykų, pvz., kas yra valdymo Europos bendrovės steigėjai – bendrovės, steigiančios valdymo bendrovę – holdingą, ar šių bendrovių akcininkai, skyrę savo akcijas holdingui steigti? Akcininkai, kurie perduoda savo akcijas steigiamai valdymo Europos bendrovei, įgyja Europos bendrovės akcijas, tačiau esminius Europos bendrovės steigimo veiksmus atlieka bendrovių organai – priima sprendimą parengti Europos bendrovės įstatų ir steigimo sąlygų projektus, priima sprendimą steigti valdymo bendrovę, šios bendrovės taip pat turi teisę ir veikti steigiamos Europos bendrovės vardu. Taigi steigėjais reiktų laikyti bendroves, o ne jų akcininkus.

Pagal Reglamento 2 str. 2 d. valdymo Europos bendrovę gali steigti akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kurioms būdingas tarptautinis elementas: arba jos veikia pagal skirtingų valstybių narių teisę, arba ne mažiau kaip dvejus metus veikia jos dukterinė bendrovė, kuriai taikoma kitos valstybės narės teisė, arba kitoje valstybėje narėje veikia jos filialas. Taigi valdymo Europos bendrovės steigėjams yra taikomi švelnesni tarptautinės veiklos reikalavimai nei steigiant Europos bendrovę jungimo būdu. Steigiant valdymo Europos bendrovę, pakanka turėti filialą ar dukterinę bendrovę užsienyje, veikiančius ten ne mažiau kaip dvejus metus. Pastarasis veiklos terminas buvo nustatytas tam, kad filialai nebūtų steigiami užsienyje tik dėl to, kad vėliau būtų galima įsteigti Europos ben-

drovę. Būtina aktyvi filialo veikla užsienyje bent dvejus metus. Pastarąją sąlygą Lietuvoje turėtų patikrinti notaras.

Steigiant valdymo (holdingo) Europos bendrovę, valdymo organai parengia steigimo sąlygų projektą, kuris susideda iš trijų pagrindinių dalių:

- įstatų projekto;
- informacijos apie mažiausią kiekvienos bendrovės, dalyvaujančios steigiant valdymo Europos bendrovę, akcijų dalį, kuri skiriama naujai Europos bendrovei. Ši akcijų dalis turi suteikti naujai Europos bendrovei daugiau nei 50 proc. balsavimo teisių steigiančiojoje bendrovėje;
- valdymo organų parengta ataskaita, kurioje aprašomi valdymo Europos bendrovės steigimo ekonominiai ir teisiniai padariniai. Ši ataskaita yra skirta bendrovių steigėjų akcininkams ir darbuotojams, todėl ji turi būti parengta vartojant jiems suprantamus žodžius.

Sąlygų projektas yra pateikiamas Juridinių asmenų registro tvarkytojui ne vėliau kaip likus vienam mėnesiui iki visuotiniame akcininkų susirinkime priimamo sprendimo įsteigti valdymo Europos bendrovę dienos ir ne vėliau kaip pirmą viešo paskelbimo dieną (kokiam konkrečiai dienraštyje yra skelbiami bendrovės skelbimai turi numatyti bendrovės įstatai). Lietuvoje sąlygų projektas rengiamas ne notarine forma, todėl nei notaras, nei Juridinių asmenų registro tvarkytojas tyrimo, ar šis dokumentas yra teisėtas, neatlieka.

Ar sąlygų projekte siūlomas akcijų keitimo santykis yra teisingas ir pagrįstas, turi įvertinti auditu įmonė. Jos ataskaita, kartu su sąlygų projektu, pateikiama Juridinių asmenų registru.

Rengiant valdymo Europos bendrovės įstatų projektą, svarbu atkreipti dėmesį, kad valdymo Europos bendrovė steigiama apmokant Europos bendrovės akcijas turtu (t. y. bendrovių steigėjų akcininkų akcijomis). Atsižvelgiant į tai, kad Europos bendrovės akcijos apmokamos ne grynaisiais pinigais, bet turtu, gali kilti abejonių, ar nereikia taikyti Akcinių bendrovių įstatymo 8 str. 8 d. ir Antrosios direktyvos reikalavimo dėl nepiginio įnašo nepriklausomo vertinimo atlikimo ir būtinumo notarui ir registro tvarkytojui pateikti turto vertinimo ataskaitą. Į šią abejonę būtų galima atsakyti tik konkrečiu atveju, palyginus sąlygų projekto nepriklausomo vertinimo turinį su turto vertinimo ataskaitos turiniu (pastarasis detaliau apibrėžtas

Akcinių bendrovių įstatymo 8 str. 8 d.). Jeigu steigimo sąlygų projektas atitinka Akcinių bendrovių įstatymo 8 str. 8 d. nustatytus reikalavimus, tada pakaktų atlikti tik steigimo sąlygų projekto vertinimą ir atskiros turto vertinimo ataskaitos sudaryti nereiktų.

Valdymo Europos bendrovės įstatinis kapitalas negali būti mažesnis, negu 120 000 eurų, tačiau jeigu valdymo bendrovė steigiama ne Lietuvoje, o kitoje valstybėje, pagal kurios nacionalinius teisės aktus reikalaujama didesnio įstatinio kapitalo – bus taikomos pastarosios valstybės teisės normos.

Sudarant valdymo Europos bendrovės įstatinį kapitalą, gali kilti klausimas, kada tampa aišku, koks yra valdymo Europos bendrovės įstatinis kapitalas ir ar įmanoma iš anksto sudaryti steigimo sąlygų bei įstatų projektus, jeigu pagal Reglamentą kiekvienos bendrovės, dalyvaujančios steigiant valdymo bendrovę, akcininkai turi apsispręsti dėl savo akcijų skyrimo valdymo Europos bendrovei ne iš karto sudarius steigimo sąlygų projektą, bet per tris mėnesius nuo to momento, kai galutinai apibrėžiamos valdymo Europos bendrovės steigimo sąlygos? Vadinasi, dar mažiausiai tris mėnesius nuo steigimo sąlygų patvirtinimo visuotiniame akcininkų susirinkime bus neaišku, kiek akcijų ir kiek akcininkų skirs savo akcijas valdymo Europos bendrovei.

Reglamentas numato, kad jeigu akcininkai per tris mėnesius neskyrė savo akcijų valdymo Europos bendrovei, tai jie dar gali jas skirti dar per vieną mėnesį. Vadinasi, 120 000 eurų įstatinis kapitalas, nurodytas įstatų projekte, per keturis mėnesius gali padidėti, todėl steigėjams teks iš naujo tvirtinti įstatų projektą (o jeigu minimalus įstatinis kapitalas nesuformuojamas, Europos bendrovės apskritai nebus galima įsteigti). Akcininko sprendimas paskirti savo akcijas valdymo Europos bendrovei negali būti vėliau atšaukiamas (nors akcininkas gali būti priverstas tai padaryti, jeigu, pvz., kiti akcininkai neprisideda savo akcijomis ir nesukaupiamas minimalus Europos bendrovės įstatinis kapitalas).

Įvykdžius visas Reglamente numatytas sąlygas, Europos bendrovė gali būti registruojama ES valstybėje narėje pagal buveinės vietą. Skirtingai nei steigiant Europos bendrovę jungimo būdu, steigiant valdymo Europos bendrovę, Reglamente nereikalaujama, kad bendrovės steigėjos pateiktų kompetentingos institucijos išduotą pažymė-

jimą, patvirtinantį, kad veiksmai ir formalumai, kuriuos būtina atlikti prieš įsteigiant Europos bendrovę, yra baigti (nors pastarąjį reikalavimą gali numatyti atitinkamos valstybės narės teisės aktai, pvz., Austrijoje ir Lietuvoje toks reikalavimas išduoti pažymėjimą yra numatytas, jeigu valdymo Europos bendrovė steigiama kitoje valstybėje). Taigi steigiant Europos bendrovę valdymo būdu, yra taikomi iš dalies mažesni reikalavimai, nei steigiant jungimo būdu, nes valdymo Europos bendrovę steigiančios bendrovės tęsia savo veiklą, todėl kompetentingos valstybės institucijos mažiau kontroliuoja Europos bendrovę steigimo procesą.

Kokios sąlygos turi būti įvykdytos, kad steigiamą valdymo Europos bendrovę būtų galima registruoti? Jeigu tokiu būdu steigiamos Europos bendrovės buveinė bus Lietuvoje, notarus yra pateikiami dokumentai, pagrindžiantys, kad:

- valdymo Europos bendrovės steigėjai atitinka Reglamento 2 str. 2 d.;
- valdymo organo sudarytas steigimo sąlygų projektas buvo tinkamai paskelbtas ir raštu apie jį pranešta bendrovių darbuotojams;
- sąlygų projektas buvo paskelbtas ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki visuotinio akcininkų susirinkimo dienos;
- sąlygų projektas buvo įvertintas audito įmonės ir, jeigu reikia, atliktas nepiniginio įnašo vertinimas;
- kiekvienos bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas patvirtino steigimo sąlygų projektą, kurio visos sudėtinės dalys atitinka Reglamentą ir įstatymus;
- akcininkai per tris mėnesius paskiria ne mažiau kaip mažiausią steigimo sąlygų projekte numatytą bendrovės akcijų dalį, kurią sudaro daugiau nei 50 proc. balsavimo teisių;
- darbuotojų dalyvavimo valdant Europos bendrovę klausimas yra išspręstas remiantis įstatymu „Dėl darbuotojų dalyvavimo priimančiais sprendimus Europos bendrovėse“ ;
- kiti dokumentai.

Notaras gali tvirtinti dokumentus nelaukdamas, kol pasibaigs Reglamento 33 str. 3 d. 2 p. numatytas vieno mėnesio terminas (kuris skaičiuojamas nuo to momento, kai sueina trijų mėnesių terminas, per kurį akcininkai turėjo skirti savo akcijas valdymo Europos bendrovei), nes pagal Reglamento 33 str. 2 ir 3 d. Europos bendrovė gali būti registruojama suėjus aukščiau nurodytam trijų mėn. terminui.

Juridinių asmenų registro tvarkytojas, gavęs notaro patvirtintus dokumentus, ne vėliau kaip per penkias dienas įregistruoja valdymo Europos bendrovę. Juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikiami šie dokumentai:

- prašymas įregistruoti valdymo Europos bendrovę;
- patvirtintos steigimo sąlygos: (įstatai (2 egz.), steigimo ataskaita);
- turto vertinimo ataskaita, jeigu ji turėjo būti sudaryta (jeigu ji nėra steigimo sąlygų vertinimo ataskaitos sudėtinė dalis) ir steigimo sąlygų vertinimo ataskaita;
- kompetentingų institucijų pažymėjimai, jeigu jie turėjo būti išduoti remiantis atitinkamos ES valstybės narės teise;
- visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas (protokolas) dėl valdymo Europos bendrovės steigimo ir steigimo sąlygų patvirtinimo.

III. Kaip įsteigti dukterinę Europos bendrovę

Tai yra vienas iš paprasčiausių ir lanksčiausių Europos bendrovės steigimo būdų. Dukterinės Europos bendrovės steigėjai gali būti ne tik akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, bet ir kitų teisinių formų bendrovės ir firmos, kurios atitinka Europos Bendrijos steigimo sutarties 48 str. 2 pastraipą: „Bendrovės arba firmos“ tai bendrovės arba firmos, kurios veikia pagal civilinę ar komercinę teisę, įskaitant kooperatyvus ir kitus pagal viešąją ar privačią teisę veikiančius juridinius asmenis, išskyrus nesiekiančiuosius pelno“.

Pvz., Austrijoje dukterinės Europos bendrovės steigėjai gali būti ūkinės bendrijos (*OHG*), komandinės ūkinės bendrijos (*KG*), kooperatyvai (*Genossenschaften*), akcinės bendrovės (*AG*), ribotos atsakomybės bendrovės (*GmbH*) ir kitų teisinių formų juridiniai asmenys, siekiantys naudoti sau. Lietuvos Europos bendrovių įstatyme Lietuvos juridinių asmenų, kurie gali būti Europos bendrovės dukterinės bendrovės steigėjai nėra nurodomos, tačiau galima numanyti, kad steigėjas galėtų būti bet kokios teisinės formos privatusis juridinis asmuo. Jeigu dukterinė Europos bendrovė bus steigama Lietuvoje, notarai turėtų vertinti, ar užsienio juridinis asmuo, dalyvaujantis steigiant dukterinę Europos bendrovę, gali būti steigėjas ir ar jis atitinka minėtus reikalavimus.

Panašiai, kaip ir steigiant valdymo Europos bendrovę, steigėjai turi atitikti tarptautinės veiklos reikalavimą (Reglamento 2 str. 3 d.): kiekviena bent

dviejų bendrovių steigėjų veikia remdamasi skirtingos valstybės narės teise arba ne mažiau kaip dvejus metus pagal kitos valstybės narės teisę veikia jos dukterinė bendrovė arba kitoje valstybėje narėje veikia jos filialas.

Steigimo procesą nustato Reglamentas, o jo nereglamentuojamais atvejais – nacionalinės teisės normos pagal steigiamos dukterinės Europos bendrovės buveinės vietą. Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas bus taikomas Europos bendrovei, kurios buveinė bus Lietuvoje.

Dukterinė Europos bendrovė turės būti steigama taikant analogiškas teisės normas, kaip ir steigiant Lietuvos akcinę bendrovę, atsižvelgiant į papildomus, dukterinėms bendrovėms taikomus reikalavimus – kapitalui, valdymui ir kt.

IV. Akcinės bendrovės pertvarkymas į Europos bendrovę

Europos Sąjungos (ES) Tarybos reglamente „Dėl Europos bendrovės statuto“ leidžiama pertvarkyti akcinę bendrovę į Europos bendrovę. Pagal šį reglamentą pertvarkymas iš esmės atitinka Lietuvos teisėje galiojantį naujo juridinio asmens steigimą. Esama ir tam tikrų panašumų į Lietuvos teisėje galiojantį juridinio asmens pertvarkymą pagal Civilinio kodekso 2.104 str. ir Akcinių bendrovių įstatymą (ABI), tačiau yra ir keli esminiai skirtumai. Reglamente, kaip ir Lietuvos teisėje, numatyta, kad pertvarkymo metu nesteigiamas naujas juridinis asmuo ir nepasibaigia pertvarkomas juridinis asmuo. Kitaip tariant, keičiama juridinio asmens teisinė forma. Tačiau teisinis akcinės bendrovės pertvarkymo į Europos bendrovę procesas daug kuo skiriasi nuo juridinio asmens pertvarkymo pagal Lietuvos teisę. Akcinės bendrovės pertvarkymas į Europos bendrovę šiuo požiūriu labiau panašus į Europos bendrovės steigimą jungimo būdu.

Europos bendrovės, steigiamos pertvarkymo būdu, steigėjais gali būti tik akcinės bendrovės. Kitų teisinių formų juridiniai asmenys (tarp jų ir uždarnosios akcinės bendrovės) neturi teisės steigti.

Akcinei bendrovei, kuri ketina persitvarkyti į Europos bendrovę, Europos Sąjungos teisėje keliamas vienas pagrindinis reikalavimas – bendrovė turi turėti ne mažiau kaip dvejus metus kitoje ES valstybėje narėje veikiančią dukterinę bendrovę.

Steigiant Europos bendrovę kitais būdais (valdymo (holdingo) ar dukterinės bendrovės steigimo), teisinis reguliavimas yra lankstesnis – kitoje valstybėje narėje leidžiama turėti arba dukterinę bendrovę, arba filialą. Be to, pertvarkymas yra paprastesnė procedūra nei jungimas ar steigimas valdymo (holdingo) būdu, nes pakanka vieno steigėjo – akcinės bendrovės, turinčios veikiančią dukterinę bendrovę kitoje valstybėje narėje.

Atsižvelgiant į tai, kad pertvarkymo metu neatsiranda naujo juridinio asmens, Reglamentas draudžia tuo pačiu metu perkelti pertvarkomos bendrovės buveinę į kitą valstybę. Kitaip tariant, negalima pertvarkyti Lietuvos akcinės bendrovės į Europos bendrovę, kurios buveinė bus kitoje ES valstybėje narėje. Tačiau Europos bendrovės buveinę galima perkelti į kitą ES valstybę narę.

Pertvarkant akcinę bendrovę į Europos bendrovę, akcinės bendrovės valdymo organas turi sudaryti pertvarkymo sąlygų projektą. Projekte pagal Europos bendrovių įstatymą (EBĮ) turi būti nurodyta ši informacija:

- akcinės bendrovės pavadinimas, teisinė forma, buveinė, kodas, pridėtinės vertės mokesčio mokesčio kodas, įstatinis kapitalas ir apmokėto įstatinio kapitalo dydis, taip pat nurodoma, kad duomenys apie bendrovę kaupiami ir saugomi juridinių asmenų registre;
- naujos teisinės formos juridinio asmens pavadinimas, buveinė ir teisinė forma – Europos bendrovė;
- Europos bendrovės akcijų skirstymo jos akcininkams tvarka ir terminai;
- audito įmonei suteikiamos specialios teisės, vertinant akcinės bendrovės nuosavo kapitalo ir Europos bendrovės įstatinio kapitalo santykį.

Kartu su pertvarkymo sąlygų projektu turi būti parengtas Europos bendrovės įstatų projektas ir valdymo organo ataskaita. Minėtos ataskaitos turiniui pagal analogiją galėtų būti taikomi Reglamento ir CK 2.99 str. 3 d. numatyti reikalavimai valdymo organo ataskaitai dėl reorganizavimo. Minėtoje ataskaitoje nurodomi pertvarkymo tikslai, paaiškinamos pertvarkymo projekto sąlygos, nurodomas juridinio asmens veiklos tęstinumas, nurodoma pertvarkymo terminai, teisiniai ir ekonominiai aspektai, pasekmės, kurias akcininkai patirs bendrovei tapus Europos bendrove. Ši ataskaita yra skirta bendrovės akcininkams ir darbuotojams, todėl ji turi būti parengta vartojant jiems suprantamus terminus.

Parengus pertvarkymo sąlygų projektą ir valdymo organo ataskaitą, būtina atlikti auditą. Auditu metu parengiama ataskaita, kurioje nurodoma, kad bendrovės nuosavo kapitalo dydis atitinka Europos bendrovės įstatinio kapitalo ir būtinųjų rezervų dydį. Kitaip tariant, auditorius atlieka bendrovės turto vertinimą. Šios Reglamento normos tikslas yra užtikrinti, kad bendrovės nebūtų pertvarkomos į Europos bendrovę, jeigu trūksta lėšų ir negalima apmokėti Europos bendrovės akcijų.

Pertvarkant akcinę bendrovę į Europos bendrovę nesteigiamas naujas juridinis asmuo, todėl negali būti turto priėmimo–perdavimo. Pertvarkymo metu nėra akcijų ar turto perleidimo naujam juridiniam asmeniui. Todėl prieš patvirtinant Europos bendrovės įstatus, kuriuose numatytas įstatinis Europos bendrovės kapitalas, ypač svarbu yra užtikrinti bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus ir pateikti jiems susipažinti nepriklausomo eksperto ataskaitą, kurioje būtų įvertintas bendrovės nuosavo kapitalo ir Europos bendrovės įstatinio kapitalo bei būtinųjų rezervų santykis.

Pažymėtina, kad pertvarkant, skirtingai nei reorganizuojant, akcijos nekeičiamos, nes pertvarkant dalyvauja tik vienas juridinis asmuo. Todėl Europos bendrovės akcijos bus skirstomos Akcinės bendrovės akcininkams, o skirstymo tvarka, proporcija ir terminai turi būti numatyti pertvarkymo sąlygų projekte (EBĮ 5 str. 1 d. 3 p.).

Svarbu žinoti, kad, pertvarkant akcinę bendrovę į Europos bendrovę, Lietuvos teisė nereikalauja sudaryti bendrovės tarpinės finansinės atskaitomybės, jeigu pertvarkymo sąlygų projektas buvo sudarytas praėjus šešiams mėnesiams nuo Akcinės bendrovės finansinių metų pabaigos. Pastarasis reikalavimas numatytas tik reorganizuojant bendrovę. Skirstant akcininkams Europos bendrovės akcijas, gali būti labai svarbu, tiksliai žinoti įmonės finansinę būklę, o auditoriui – nuosavo kapitalo dydį. Todėl bendrovėms rekomenduotina tokią atskaitomybę sudaryti ir bendrovės pertvarkymo metu.

Valdymo organo sudarytas pertvarkymo sąlygų projektas kartu su įstatų projektu, valdymo organo parengta ataskaita ir audito įmonės ataskaita (turto vertinimo ataskaita, jeigu ji buvo sudaryta) yra pateikiami Juridinių asmenų registrai ne vėliau kaip pirmąją pertvarkymo sąlygų projekto viešo paskelbimo dieną bendrovės įstatuose nurodyta-

me dienraštyje.

Praėjus ne mažiau kaip vienam mėnesiui nuo to laiko, kai pertvarkymo sąlygų projektas kartu su kitais dokumentais buvo pateiktas Juridinių asmenų registrai, gali būti organizuojamas visuotinis akcininkų susirinkimas, kuriame būtų sprendžiamas pertvarkymo klausimas.

Visuotiniam akcininkų susirinkimui, kuriame bus svarstomas sprendimas pertvarkyti akcinę bendrovę į Europos bendrovę, pateikiami visi nurodyti sudaryti dokumentai, o valdymo organai turėtų informuoti akcininkus apie visus esminius turinius pasikeitimus, įvykusius po pertvarkymo sąlygų projekto sudarymo. Sprendimas pertvarkyti bendrovę į Europos bendrovę gali būti priimamas tik kvalifikuota 2/3 susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų dauguma. Per susirinkimą išrenkami Europos bendrovės dalyvių susirinkime renkami organai. Po susirinkimo pagal ABĮ gali būti pateikiamas oficialus pasiūlymas supirkti akcinės bendrovės akcijas. Šią teisę turi akcininkai, kurie balsavo už sprendimą pertvarkyti bendrovę, o parduoti savo akcijas gali akcininkai balsavę prieš sprendimą ar nebalsavę.

Sprendimas pertvarkyti akcinę bendrovę pagal ABĮ turi būti skelbiamas viešai jos įstatuose nurodytame dienraštyje. Tačiau bendrovę pertvarkant į Europos bendrovę, ši teisės norma neturėtų būti taikoma, nes reikalavimas viešai skelbti pagal reglamentą ir EBĮ yra įgyvendinamas ankstesnėje stadijoje, t. y. skelbiant pertvarkymo sąlygų projektą. Pastarasis yra skelbiamas viešai tris kartus ne mažesniais nei 30 dienų intervalais arba paskelbiamas vieną kartą viešai ir apie jį pranešama visiems kreditoriams raštu. Pagal EBĮ sprendimas pertvarkyti Akcinę bendrovę į Europos bendrovę pateikiamas Juridinių asmenų registrai per penkias dienas nuo jo priėmimo.

Bendrovė, pateikusi Juridinių asmenų registrai sprendimą apie pertvarkymą, gali kreiptis į notarą dėl įstatyme numatytų notarinių veiksmų atlikimo. Notaras turėtų patvirtinti, kad prašyme surašyti duomenys yra tikri, kad juridinio asmens steigimo dokumentai atitinka įstatymų reikalavimus, ir patvirtinti faktą, kad pakeistus duomenis ir steigimo dokumentus registruoti galima, nes įstatymuose nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės.

Notarui pateikiami šie dokumentai:

- prašymas įregistruoti pakeitimus;
- Europos bendrovės įstatai (3 egz.);
- jeigu pavadinime vartojamas Lietuvos vardas – reikia pateikti Lietuvos respublikos teisingumo ministro leidimą;
- pertvarkymo sąlygų projektą;
- audito ataskaitą;
- valdymo organo ataskaitą;
- sprendimą dėl darbuotojų dalyvavimo valdant Europos bendrovę, jeigu jis buvo ar turėjo būti priimtas pagal Darbuotojų dalyvavimo priimant sprendimus Europos bendrovėse įstatymą;
- turto vertinimo ataskaitą, jeigu ji turėjo būti sudaryta;
- tarpinę finansinę atskaitomybę, jeigu ji buvo sudaryta;
- sprendimą pertvarkyti akcinę bendrovę į Europos bendrovę (protokolą);
- dokumentą, patvirtinantį, kad akcinė bendrovė turi ne mažiau kaip dvejus metus veikiančią dukterinę bendrovę;
- dokumentus, patvirtinančius viešą pertvarkymo sąlygų projekto ir sprendimo pertvarkyti paskelbimą ir pateikimą Juridinių asmenų registrai;
- kitus dokumentus, kurie būtini notariniam veiksmui atlikti.

Notarui atlikus anksčiau nurodytus notarinius veiksmus, Europos bendrovė gali būti registruojama Juridinių asmenų registre. Registrai pateikiamas prašymas, įstatų 2 egz., leidimas vartoti Lietuvos vardą, jeigu jis turėjo būti išduotas, ir dokumentas, patvirtinantis, kad sumokėtas atlyginimas už registravimą.

Europos bendrovės buveinės perkėlimas į Lietuvą

Europos bendrovė Lietuvoje gali atsirasti ir paskutiniu Reglamente numatytu būdu – perkėlus kitoje ES valstybėje narėje įsteigtos Europos bendrovės buveinę į Lietuvą. Taigi Europos bendrovė, nepatirdama sunkumų dėl valstybių nacionalinės teisės skirtumų, gali perkelti savo buveinę į bet kurią ES valstybę narę.

Reglamento 8 str. 9 d. numatytos dvi esminės buveinės perkėlimo ir registravimo sąlygos:

1) naujoji Europos bendrovės buveinė negali būti registruojama Lietuvoje tol, kol nepateikiamas valstybės, iš kurios perkeliama buveinė, kompe-

tentingos institucijos pažymėjimas, kuriame nurodoma, kad prieš perkeliant buveinę toje valstybėje buvo atlikti visi veiksmai ir formalumai. Šiuos „veiksnius ir formalumus“ nustato Reglamentas ir atitinkamos valstybės nacionalinė teisė. Visose ES valstybėse bus reikalaujama parengti vienodo turinio pasiūlymą perkelti Europos bendrovės buveinę, taip pat reikalaujama parengti valdymo organo ataskaitą, kurioje paaiškinami perkėlimo teisiniai ir ekonominiai aspektai. Šis pasiūlymas yra skelbiamas ir tik po dviejų mėnesių nuo paskelbimo galima priimti sprendimą dėl buveinės perkėlimo. Sprendimas perkelti bendrovės buveinę bus priimamas tik narių kvalifikuota ne mažesne nei 2/3 balsų dauguma.

2) naujoji Europos bendrovės buveinė nebus registruojama Lietuvoje tol, kol nebus atlikti visi formalumai, privalomi pagal Lietuvos nacionalinę teisę.

Lietuvoje atitinkamai veiklai vykdyti gali būti reikalaujama leidimo (pvz., draudimo įmonėms, komerciniams bankams). Be to, jeigu Europos bendrovė keis savo pavadinimą, kuriame norės vartoti Lietuvos vardą, reikės ir Lietuvos respublikos teisingumo ministro leidimo. Faktą, kad visi formalumai pagal Lietuvos teisę atlikti, tvirtina notaras. Todėl notarui pateikiami dokumentai, išversti į lietuvių kalbą:

- galiojantys Europos bendrovės įstatai ir nauja įstatų redakcija. Notaras patvirtina, kad nauja įstatų redakcija atitinka įstatymų reikalavimus;
- Europos bendrovės buveinės perkėlimo pasiūlymas;
- dokumentas, patvirtinantis, kad buveinės savininkas sutinka, kad jo patalpose būtų Europos bendrovės buveinė;
- dokumentai, patvirtinantys, kad išrinkti ar paskirti valdymo ir priežiūros organai;
- protokolas, kuriame būtų nurodytas sprendimas perkelti Europos bendrovės buveinę;
- valdymo organo parengta buveinės perkėlimo ataskaita;
- paskutinė Europos bendrovės metinė finansinė atskaitomybė;
- kompetentingos institucijos išduotas pažymėjimas (pagal Reglamento 8 str. 8 d.);
- išrašas iš registro, kuriame yra įregistruota Europos bendrovė;
- prašymas įregistruoti juridinį asmenį Juridinių asmenų registre, kuriame nurodomi registro duomenys – valdymo organų nariai, asmenys, turinys teisę sudaryti sandorius juridinio asmens vardu, jų parašų pavyzdžiai, atstovavimo taisyklė, prie-

žiūros organo nariai ir kiti duomenys. Notaras tvirtina prašyme surašytų duomenų tikrumą;

- kiti Reglamente ir Lietuvos įstatymų numatyti dokumentai.

Notarui atlikus notarinius veiksmus, Juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikiami panašūs dokumentai, kaip ir steigiant privatų juridinį asmenį:

- prašymas įregistruoti juridinį asmenį;
- įstatų 2 egz.;
- Lietuvos respublikos teisingumo ministro leidimas Europos bendrovės pavadinime vartoti Lietuvos vardą, jeigu jis turėjo būti išduotas;
- licencija, jeigu ji turėjo būti išduota iki buveinės perkėlimo;
- valdymo organo parengta buveinės perkėlimo ataskaita;
- kompetentingos institucijos išduotas pažymėjimas (pagal Reglamento 8 str. 8 d).
- dokumentas, patvirtinantis, kad sumokėtas atlyginimas už įregistravimą.

Juridinių asmenų registro tvarkytojas, įregistravęs Europos bendrovę, praneša apie tai ankstesnio registro tvarkytojui, kuris išregistruoja Europos bendrovę. Naują buveinės adresą Europos bendrovė gali naudoti kitą dieną nuo jo įregistravimo (Lietuvoje registro duomenys skelbiami viešai kitą dieną po įregistravimo). Tačiau tretieji asmenys gali remtis ir senuoju buveinės adresu tol, kol nepaskelbta apie Europos bendrovės išregistravimą iš ankstesnio registro.

Reglamentas numato ir dar vieną svarbią trečiųjų asmenų apsaugos priemonę (8 str. 16 d.) – jeigu Europos bendrovė perkėlė savo buveinę į kitą valstybę ir buvo įregistruota tos valstybės registre, tai bet kuris asmuo, kurio teisės buvo pažeistos prieš perkeliant buveinę, gali pareikšti ieškinį ankstesnės buveinės valstybės teisme, nes šiomis aplinkybėmis laikoma, kad Europos bendrovės buveinė yra pagal seną adresą.

Taigi steigiant Europos bendrovę, Reglamentas gina trečiųjų asmenų, kreditorių ir akcininkų interesus ir kartu suteikia įmonėms dar vieną steigimosi laisvės galimybę laisvai judėti juridinio asmens kapitalui, prekėms ir paslaugoms ES viduje, nekeičiant įmonės kapitalo ir valdymo struktūros.

Šis straipsnis spausdintas žurnale „Sąsąskaita“

Laura Gumuliauskienė

Lietuvos notarų rūmų patarėja teisės ir
tarptautinių santykių klausimais

EUROPOS SAJUNGOS REGLAMENTŲ IR DIREKTYVŲ ĮGYVENDINIMAS NACIONALINĖJE TEISĖJE

Lietuvai 2004 m. gegužės 1 d. tapus Europos Sąjungos (*toliau* – ES) nare, Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo ir ES teisės aktai, taip pat, kaip jie galioja kitose, senosiose ES valstybėse narėse, nebent patys teisės aktai nustato tam tikrus pereinamuosius laikotarpius jiems įgyvendinti.

Paminėtina, jog tarptautinių sutarčių atveju jų inkorporavimo į nacionalinę teisę procedūra gana aiški ir paprasta – paprastai su jų įgyvendinimu susiję klausimai reglamentuojami ratifikavimo įstatymuose, o esant būtinybei, daromi pakeitimai ir kituose įstatymuose bei teisės aktuose. Net ir nesant tokių pakeitimų, Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutarties taikymas neturėtų kelti problemų, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹ 138 straipsnio 3 dalies ir Tarptautinių sutarčių įstatymo² 11 straipsnio 2 dalies nuostatomis, skelbiančiomis, jog ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis tampa sudedamąja Lietuvos teisinės sistemos dalimi, o esant prieštaravimų tarp įstatymų ar kitų Lietuvos Respublikos teisės aktų ir tarptautinės sutarties, taikomos tarptautinės sutarties nuostatos.

Analogišką nuostatą dėl kolizijos tarp tarptautinių sutarčių ir Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso³ (*toliau* – CPK) atkartoja ir CPK 1 straipsnio 3 dalis, nustatanti, jog „jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytos kitokios normos, negu tos, kurias numato šis kodeksas ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, taikomos Lie-

tuvos Respublikos tarptautinių sutarčių normos.“

Teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose (t.y. civilinio proceso, tarptautinio civilinio proceso srityse) ES rėmuose paprastai priimami reglamentai ir direktyvos.

Nebegrijtant prie ES teisės abėcėlės, šiame kontekste pakanka prisiminti ir žinoti bei, taikant ES teisės aktus, vadovautis tuo, jog:

Reglamentas – tai yra privalomas visa apimtimi ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse teisės aktas, todėl jam būdinga:

- visuotinis privalomumas;
- vieningas reglamentavimas; - tiesioginis taikymas.⁴

Direktyva - šiek tiek kitokio pobūdžio ES teisės aktas. Jos tikslas suderinti, koordinuoti valstybių narių nacionalinius įstatymus, o valstybės narės jau pačios pasirenka tinkamiausius direktyvų įgyvendinimo būdus.^{5,6}

Tačiau civilinio proceso teisės srityje iš esmės paminėtina tik viena direktyva. Tai - 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/8/EB, numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčiuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles⁷. Ji įgyvendinta 2005 m. sausio 20 d., priėmus naujos redakcijos LR Valstybės garantuojamos teisinės pa-

¹ Žin., 1992, Nr. 33-1014.

² 1999 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. VIII-1248// Žin., 1999, Nr. 60-1948.

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743// Žin., 2002, Nr. 36-1340, Žin. 2002, Nr. 42.

⁴ Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Sudarytojas G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 271.

⁵ Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Sudarytojas G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 95-96.

⁶ Plačiau apie ES teisės aktus, jų rūšis bei požymius žr. W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999, P. 98-109

⁷ OL L 26, 2003 1 31, p. 41–47. LT.ES skyrius 19 tomas 06 p. 90.

galbos įstatymą.⁸ Be to, Europos Komisija yra priėmusi sprendimą⁹, kuriuo patvirtino standartinės formos prašymus teisinei pagalbai kitoje ES valstybėje narėje gauti, o minėto Lietuvos Respublikos įstatymo 30 str. numato, kad prašymai pateikiami ir persiunčiami laikantis Europos Bendrijų Komisijos nustatytos formos, t.y. į nacionalinius teisės aktus tos formos nebeperkeliant ir jos papildomai nebetvirtinant nacionaliniu lygiu.

Tačiau tenka pripažinti, jog vieningos praktikos, kaip būtų įgyvendinami reglamentai Lietuvoje nėra. Dažnai jų nelydi jokie nacionaliniai teisės aktai. Išimtis kol kas – 2004 m. balandžio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004¹⁰ ir 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, panaikinantį reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003¹¹ (dar vadinamas Briuselio IIa arba IIbis reglamentu), kuriems įgyvendinti priimti specialūs įstatymai^{12,13}, tam tikra apimtimi papildantys ir CPK (pvz., išplečiant vykdomųjų dokumentų sąrašą). Pats CPK (jo 1 straipsnio 4 dalis) numato, jog „įgyvendinant ES teisės aktus, kituose įstatymuose gali būti numatomos ir kitos bylų nagrinėjimo, sprendimų priėmimo bei vykdymo taisyklės, negu numato šis kodeksas“.

Tačiau, nepaisant to, jog reglamento nelydi joks nacionalinis teisės aktas, kaip Lietuvos teisinei visuomenei tai yra įprasta taikant, pvz., tarptautinės teisės aktus, jų galiojimas, privalomumas ir tiesioginis taikymas negali būti kvestionuojamas. Tai galima teigti remiantis ne tik Lietuvos Respublikos stojimo į ES sutartimi¹⁴, narystės ES įsipareigojimai, bet ir pačiu CPK. CPK 3 straipsnio 5 dalis nustato, jog „teismas, nagrinėdamas bylas, taiko ES teisės normas ir vadovaujasi ES teisminių institucijų

sprendimais.“ Kituose straipsniuose ši bendra CPK nuostata detalizuojama, pvz., CPK 818 straipsnio 1 dalyje numatoma, jog „ES valstybių narių teismų sprendimai ir kiti pagal ES reglamentus vykdytini dokumentai Lietuvos Respublikoje pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti pagal ES reglamentų ir šio kodekso nustatytą tvarką“.

Taigi teismai privalo tiesiogiai taikyti ES reglamentus, neieškodami jų nuostatas perkeliančių nacionalinių teisės aktų. Reglamentų nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę ES teisė netgi ir draudžia. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas byloje *Granaria v Produktschap voor Veevoeder*¹⁵ yra nusprendęs, kad kiekviena nacionalinė priemonė, tiesiogiai bandanti inkorporuoti reglamentą į tokį teisės akta priėmusios valstybės teisinę sistemą, yra neteisėta, nes ji menkina reglamentų teisinį pobūdį. Valstybė gali priimti tik reglamento reikalaujamas įgyvendinimo priemones.¹⁶

Tačiau taip pat pripažintina, jog toks tiesioginis ES teisės aktų taikymas tam tikrais atvejais gali situaciją sunkinti. Pvz., kai kuriose valstybėse yra specialūs įstatymai, nustatantys reglamentų įgyvendinimo valstybėje tvarką*. Tikriausiai galima sutikti, kad toks įstatymas tikrai būtų aiškesnis, taikant ES reglamentus ir Lietuvoje, tačiau kadangi jo nėra, tenka vadovautis bendraisiais ES teisės galiojimo principais ir teisine sąmone.

Bet kuriuo atveju kalbant apie ES reglamentų įgyvendinimą ir taikymą, svarbu prisiminti, jog nagrinėjant klausimus ir sprendžiant situacijas, kurias reglamentuoja ir ES teisės aktai, būtina kompleksškai taikyti tiek nacionalinių, tiek ES, o kartais ir tarptautinės teisės aktų nuostatas.

Iš tiesų, kartais šiek tiek keistai skamba klausimai, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje, pvz., dažniausiai dėl dokumentų įteikimo užsienyje. Kažkodėl tokiose bylose, kuriose pasitaiko užsienio elementas (taip vadinamosiose cross border cases), teisėjai ir kiti teisininkai kartais pradeda abejoti netgi dėl to paties CPK taikymo, kai tuo tarpu viena ar kita nuostata galioja nuo pat kodekso priėmimo. Pvz., CPK 803 straipsnio 1-2 dalys, suteikiančios teismams teisę kreiptis su prašymais

⁸ Žin. 2005, Nr. 18-572.

⁹ 2005 m. rugpjūčio 26 d. Komisijos sprendimas nustatantis teisinės pagalbos prašymų perdavimo formą pagal Tarybos direktyvą 2003/8/EB (2005/630/EB). OL L 225, 2005 8 31, p. 23–27.

¹⁰ OL L 143, 2004 4 30, p. 15–39. LT.ES skyrius 19 tomas 07 p. 38.

¹¹ OL L 338, 2003 12 23, p. 1–29. LT.ES skyrius 19 tomas 06 p. 243–271.

¹² 2005 m. balandžio 21 d. įstatymas Nr. X-170// Žin., 2005, Nr. 58-2005.

¹³ 2005 m. balandžio 21 d. įstatymas Nr. X-169, Žin. 2005, Nr. 58-2004.

¹⁴ Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos sutartis dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą, Žin. 2004, Nr. 1-1.

¹⁵ Case 18/72, *Granaria v Produktschap voor Veevoeder* (1972) ECR 1163, p. 1171.

¹⁶ Plačiau žr. W. Cairns. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 103-104.

* Pvz. Vokietijoje galioja specialus įstatymas, nustatantis tarpvalstybinių sutarčių vykdymo ir ES reglamentų įgyvendinimo tvarką pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose srityje (*Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Verordnungen der Europäischen Gemeinschaft auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil- und Handelssachen* (AVAG) vom 19. Februar 2001 (BGBl I S 288)).

suteikti teisinę pagalbą į Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ar konsulatus, jei procesinį veiksmą (įteikti dokumentus, apklausti liudytojus ar pan.) reikalinga atlikti užsienio valstybėje gyvenančio Lietuvos Respublikos piliečio atžvilgiu. Neretai teismai tokiu atveju pradeda ieškoti kitų informacijos kanalų – Užsienio reikalų ministerijoje, užsienio valstybių diplomatinėse atstovybėse Lietuvoje ir pan.

Teisingumo ministerija, siekdama užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių teisinę pagalbą civilinėse ir komercinėse bylose, taikymą nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai tapus pilnateise ES nare bei padėti Lietuvos teismams integruotis į ES valstybių narių teisinį tinklą*, parengė ir išplatino teismams aplinkraštį dėl teisinio bendradarbiavimo ES teisės aktų pagrindu tarp ES valstybių narių teismų klausimais (2005-04-30 raštas Nr. (1.13.)-7R-2710; šiuo metu skelbiamas Teisingumo ministerijos interneto puslapyje <http://www.tm.lt>). Galima teigti, kad tokiu būdu Teisingumo ministerija taip pat prisideda prie tinkamo ES teisės aktų įgyvendinimo ir taikymo Lietuvoje.

Didžiausias dėmesys ES civilinio proceso (arba teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose) srityje skiriamas:

- teismų jurisdikcijos klausimams;
- teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinti ir vykdyti;
- teisminių ir neteisminių dokumentų įteikimo ES valstybėse narėse trukmė;
- įrodymų, reikalingų nagrinėjant civilines ir komercines bylas, rinkimo trukmė ES valstybėse narėse;
- nemokumo (bankroto) byloms;
- valstybės garantuojamai teisei pagalbai.

Pagrindiniai ES teisės aktai, reglamentuojantys teisinę pagalbą civilinėse ir komercinėse bylose tarp ES valstybių narių teismų, kuriais nuo 2004 m. gegužės 1 d. remiasi Lietuvos Respublikos teismai, norėdami gauti vienokią ar kitokią teisinę pagalbą civilinėse ar komercinėse bylose vienoje iš ES valstybių narių* arba vykdydami iš šių valstybių teismų gautus teisinės pagalbos prašymus, yra:

* Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose buvo įsteigtas 2001 m. Gegužės 28 d. Tarybos sprendimu (EB) Nr. 2001/470. OL L 174, 2001 6 27, p. 25–31, LT.ES skyrius 19 tomas 04 p. 145.

* Belgijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose (Olandijoje), Austrijoje, Portugalijoje, Suomijoje, Švedijoje, D.Britanijoje ir naujosiose valstybėse narėse: Čekijoje, Estijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Maltoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Slovenijoje, Kipre, nuo 2007 m. sausio 1 d. – taip pat ir Bulgarijoje bei Rumunijoje, ir tam tikrais atvejais – Danijoje. Tiesa, paminėtina, jog Danija dažniausiai nedalyvauja priimančiame ES Tarybos reglamentus teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose srityje, todėl jai jų nuostatos netaikomos. Taip pat tam tikrų išimčių būna dėl reglamentų taikymo Jungtinės Karalystės ir Airijos atžvilgiu; šios išimties visada nurodomos pačiuose reglamentuose.

– 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (EB) Nr. 1348/2000;¹⁷

– 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos Reglamentas dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose (EB) Nr. 1206/2001;¹⁸

– 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001 (dar vadinamas Briuselio I reglamentas), iš dalies pakeistas 2002 m. rugpjūčio 21 d. Komisijos Reglamentu (EB) Nr. 1496/2002;¹⁹

– jau minėtas nuo 2005 m. gegužės 1 d. taikomas 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, panaikinantį reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003 (dar vadinamas Briuselio IIbis (arba Ila) reglamentas);

– ir vienas naujausių instrumentų civilinio proceso srityje – 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (EB) Nr. 805/2004.²⁰

Teisiam bendradarbiavimui civilinėse ir komercinėse bylose taip pat svarbūs šie ES teisės aktai:

- 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos Sprendimas, sukuriantis Europos teismo bendradarbiavimo tinklą civilinėse ir komercinėse bylose (EB) Nr. 2001/470;²¹

- 2002 m. balandžio 25 d. Tarybos Reglamentas, sukuriantis bendrą Bendrijos veiklos sistemą, palengvinančią įgyvendinti teisminių bendradarbiavimą civilinėse bylose (EB) Nr. 743/2002;²²

- 2001 m. rugsėjo 25 d. Komisijos Sprendimas, priimančias gaunančiųjų agentūrų vadovą, ir dokumentų, kuriuos galima pateikti pagal Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse, žodyną Nr. 2001/781/EB;²³

- minėta 2003 m. sausio 27 d. Tarybos Direktyva, numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą, nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles (EB) Nr. 2003/8;

¹⁷ OL L 160, 2000 6 30, p. 37–52, LT.ES skyrius 19 tomas 01 p. 227.

¹⁸ OL L 174, 2001 6 27, p. 1–24, LT.ES skyrius 19 tomas 04 p. 121.

¹⁹ OL L 12, 2001 1 16, p. 1–23. Specialusis leidimas lietuvių kalba skyrius 19 tomas 04 p. 42 – 64.

²⁰ OL L 143, 2004 4 30, p. 15–39, LT.ES skyrius 19 tomas 07 p. 38.

²¹ OL L 174, 2001 6 27, p. 25–31, LT.ES skyrius 19 tomas 04 p. 145.

²² OL L 115, 2002 5 1, p. 1–5, LT.ES skyrius 19 tomas 04 p. 232.

²³ OL L 298, 2001 11 15, p. 1–478, LT.ES skyrius 19 tomas 03 p. 3.

- 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas dėl bankroto bylų (EB) Nr. 1346/2000.²⁴

Šis ES teisės aktų sąrašas nėra baigtinis. ES teise reglamentuojamų sričių ratas gali plėstis ir būtina sekti pasikeitimus (pvz., greitai turėtų būti priimti du nauji ES teisės instrumentai, tai – Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, nustatantis Europos reikalavimų dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, ir Europos vykdomojo rašto dėl apmokėjimo išdavimo procedūros, kitaip dar vadinamas Europos teismo įsakymas*, turėsiantys tiesioginį poveikį civilinių bylų nagrinėjimui). Galima sakyti, jog paminėti ES teisės aktai – tai dažniausiai teismų darbe civiliniame procese taikomi ES teisės aktai. Visi paminėti ES teisės aktai 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojo ir Lietuvos Respublikos atžvilgiu ir turi būti taikomi tiesiogiai.

Tais atvejais jei vieno ar kito ES reglamento reglamentuojamą klausimą taip pat reglamentuoja daugiašalė tarptautinė sutartis (konvencija), kurios dalyve yra Lietuvos Respublika (pvz., Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos rėmuose priimtos konvencijos), arba Lietuvos Respublikos sudaryta dvišalė (ar trišalė) tarptautinė sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisių santykių, teismui sprendžiant klausimą dėl to, kuriuo dokumentu – ES ar tarptautinės teisės – turi būti remiamasi, atsižvelgiant į ES teisės viršenybės principą, būtina nagrinėti ES teisės aktų nuostatas, nustatančias jų santykį su kitomis valstybių narių sudarytomis dvišalėmis ar daugiašalėmis tarptautinėmis sutartimis (konvencijomis).

Kaip rodo teisinio bendradarbiavimo praktika, dažniausiai Lietuvos teismai į užsienio valstybių teismus kreipiasi prašydami įteikti teisinius arba neteisinius dokumentus užsienyje esantiems asmenims arba surinkti tam tikrus, civilines bylas nagrinėjant reikalingus, įrodymus.

Pvz., ir Tarybos Reglamentas Nr. 1206/2001, ir Tarybos Reglamentas Nr. 1348/2000 turi viršenybę kitų valstybių narių dvišalių ir daugiašalių tarptautinių sutarčių nuostatų dėl įrodymų rinkimo ar dokumentų įteikimo užsienyje atžvilgiu, t.y. Lietuvos Respublikos teismai dėl teisinės pagalbos surinkti įrodymus ar įteikti procesinius dokumentus su kitomis ES valstybėmis narėmis nuo 2004 m. gegužės 1 d. bendradarbiauja vadovaujantis būtent Tarybos Reglamentais, neatsižvelgiant į tai, ar kon-

kreiti valstybė yra 1970 m. Hagos Konvencijos dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje ar 1965 m. Hagos Konvencijos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo užsienyje dalyvė arba į tai, kad Lietuvos Respublika su ta valstybe yra pasirašiusi teisinės pagalbos ir teisių santykių sutartį (Lenkija, Latvija, Estija). Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad Danijai šių reglamentų nuostatos netaikomos, todėl su kompetentingomis jos institucijomis dėl įrodymų surinkimo ir toliau kol kas bus bendradarbiaujama remiantis minėtomis 1965 m. ir 1970 m. Hagos Konvencijomis* bei jų nustatyta tvarka.

Aptariant kitas teisinio bendradarbiavimo ir teisinės pagalbos civilinėse ir komercinėse bylose ES teisės pagrindu sritis, svarbu tai, jog minėti ES reglamentai dėl teismų jurisdikcijos nustato tikslias teisingumo taisykles, ir teismai, nagrinėdami tarptautinio pobūdžio civilines bylas, privalo jų laikytis, t.y. sprendžiant tokios bylos, kuri patenka į vieno ar kito iš minėtų reglamentų reguliavimo sritį, teisingumo klausimą, nepakanka remtis vien CPK normomis, reglamentuojančiomis bylų teisingumą, bet būtina tiesiogiai taikyti ir atitinkamo reglamento nuostatas. Be to, svarbu ir tai, kad keičiami ir jau galiojantys ES teisės aktai. Šiuo metu Europos Bendrijų Komisija yra pateikusi pasiūlymą dėl Tarybos reglamento iš dalies keičiančio Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir nustatančio taikytinos teisės taisykles bylose, susijusiose su santuoka.²⁵ Jei bus pritarta Komisijos pasiūlymui, Briuselio IIa reglamentas nustatys ne tik jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo tvarką, bet ir taikytinos teisės taisykles ir šiomis taisyklėmis Lietuvos teismai turės remtis tiesiogiai.

Taip pat svarbu, jog ES reglamentai nustato kitokią užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose bei bylose, susijusiose su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo tvarką, nei tvarką, kurią nustatė (ir kuri toliau lieka galioti tarp Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių, nesančių ES narėmis) Lietuvos Respublikos teisinės pagalbos ir teisių santykių sutartys.

* Omenyje turimos 1965 m. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje ir 1970 m. Hagos konvencija dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje.

²⁵ Europos Bendrijų komisijos pasiūlymas dėl Tarybos reglamento iš dalies keičiančio Reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir nustatančio taikytinos teisės taisykles bylose, susijusiose su santuoka. – Briuselis, 17.7.2006 KOM (2006) 399 galutinis. <http://eurlex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&lng1=en,it&lng2=cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,lt,lt,lv,mt,nl,pl,pt,sk,sl,sv,&val=430214:cs&page=1&hwords=2201/2003> dėl jurisdikcijos ir nustatančio taikytinos teisės taisykles bylose – susijusiose su santuoka –

²⁴ OL L 160, 2000 6 30, p. 1–18. Specialusis leidimas lietuvių kalba skyrus 19 tomas 01 p. 191 – 208.

* Straipsnio rengimo metu dokumentų oficialūs autentiški vertimai į lietuvių kalbą dar nepatvirtinti, todėl priėmus šiuos ES teisės aktus jų pavadinimai gali skirtis nuo šioje publikacijoje pateikiamų pavadinimų.

Lietuvos Respublikos teismas, priėmęs sprendimą, kurio pripažinimo vienoje (ar keliose) ES valstybėje narėje siekia suinteresuotas asmuo, suinteresuotam asmeniui paprašius, išduoda jam dokumentus, nurodytus 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamento dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (EB) Nr. 44/2001 54 ir 58 straipsniuose, arba 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamento dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003 33, 39, 41 ir 42 straipsniuose. Šių dokumentų standartinės formos yra skelbiamos kaip šių reglamentų priedai, o šias formas kitų ES valstybių narių kalbomis galima rasti Europos teisminiame atlase civilinėse bylose (http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_en.htm?countrySession=1&).

Ypač kreiptinas dėmesys į tai, kad teisinis bendradarbiavimas su Latvijos Respublika, Estijos Respublika ir Lenkijos Respublika, su kuriomis yra sudarytos dvišalė ir trišalė sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių ir kurios, kaip ir Lietuva, tapo ES narėmis 2004 m. gegužės 1 d., taip pat bendradarbiaujama ES teisės aktų pagrindu. Lietuvos Respublikos ir šių valstybių sudarytos teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys po 2004 m. gegužės 1 d. galioja tiek, kiek jos neprieštaruja ES teisės aktams ir kiek jose reglamentuojamų klausimų nereglamentuoja ES teisės aktai. Tai sprendžia pats teisės aktus taikantis subjektas – niekur nerasiame praktinio vadovo ar atitikties lentelės, kur būtų nurodyta, koks ES teisės aktas ar atitinkamas jo straipsnis pakeitė, panaikino kito atitinkamą klausimą reglamentuojančio nacionalinio ar tarptautinės teisės akto nuostatą.

Visi čia minimi bei kiti Europos Sąjungos teisės aktai yra skelbiami Europos Sąjungos teisės aktų paieškos bazėje (http://europa.eu.int/eur-lex/lex/RECH_menu.do?), Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazėje (<http://www.lrs.lt>); taip pat visi, su teisiniu bendradarbiavimu susiję Europos Sąjungos teisės aktai, yra Teisingumo ministerijos internetiniame puslapyje (<http://www.tm.lt>) specialiai šiai sričiai skirtoje direktorijoje (nuorodos: Bendradarbiavimas/Teisinis bendradarbiavimas pagal ES teisę). Be to, Teisingumo ministerijos interneto puslapyje skelbiami ne tik Europos Sąjungos teisės aktai, bet ir kita naudinga, su teisiniu bendradarbiavimu Europos Sąjungos valstybėse narėse susijusi informacija (pvz., metodinė me-

džiaga, internetinės nuorodos, įvairios dokumentų formos ir kt.).

Nors, tiesą pasakius, Teisingumo ministerijos puslapyje informacija atnaujinama ne taip operatyviai, kaip specialiai tam skirtose informacinėse bazėse, todėl galbūt Europos Sąjungos teisės aktų patalpinimas čia buvo aktualus tik iš pradžių. Teisingumo ministerijos internetinis puslapis nėra oficialus Europos Sąjungos teisės aktų ar kitų teisės aktų paskelbimo šaltinis, todėl siūlytume vis dėlto naudotis Eur-Lex ar LRS paieškos bazėmis.

Tačiau negalima pamiršti ir tarptautinės teisės aktų civilinio proceso, tiksliau, tarptautinio civilinio proceso srityje. Jie išlieka pakankamai svarbūs, turint omenyje tiek santykius su valstybėmis – ne ES narėmis, tiek ir tai, kad ES teisės aktai dažnai yra labai glaudžiai susiję su viena ar kita konvencija, teikia tiesioginę nuorodą ir pan. Pavyzdžiui, minėtina ir tai, kad Europos Bendrijos ES valstybių narių vardu prisijungė prie Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos ir ateityje prie šios tarptautinės organizacijos priimamų konvencijų civilinio proceso srityje prisijungs Europos Bendrija, o ne atskirai kiekviena ES valstybė narė.

Tarptautinės teisės instrumentai teisinio bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje:

- 1965 m. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 2000-05-09 ir kuri Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo 2001-06-01;²⁶
- 1970 m. Hagos konvencija dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje, kurią LR Seimas ratifikavo 2000-04-13 ir kuri Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo 2000-10-01.²⁷ Svarbu, kad ši Konvencija automatiškai neįsigalioja visų valstybių – jos dalyvių atžvilgiu. Lietuvos prisijungimas prie Konvencijos galioja tik Lietuvos ir jos prisijungimą patvirtinusių valstybių tarpusavio santykiams;
- 1973 m. Hagos konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, kurią LR Seimas ratifikavo 2002-04-02 ir kuri Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojo 2003-10-01.²⁸

Kaip savotišką ES teisės aktų įgyvendinimo formą galima paminėti valstybių narių pildomas technines adaptacijas dėl vieno ar kito reglamento. Pvz., 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamento dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba

²⁶ Žin., 2000, Nr. 44-1252.

²⁷ Žin., 2000, Nr. 44-1250.

²⁸ Žin., 2002, Nr. 51-1934.

komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (EB) Nr. 1348/2000 2 straipsnio 1 dalies prasme perduodančiomis agentūromis Lietuvoje yra visi Lietuvos Respublikos teismai, nagrinėjantys civilines bylas, kai iškyla būtinybė teisminius ar neteisminius dokumentus byloje įteikti kitoje ES valstybėje narėje gyvenančiam (ar esančiam) asmeniui. Teisingumo ministerija, pildydama technines adaptacijas šiam reglamentui įgyvendinti Lietuvos Respublikoje, nurodė, jog gaunančiomis agentūromis reglamento 2 straipsnio 2 dalies prasme yra Lietuvos Respublikos miestų ir rajonų apylinkių teismai, nors tiesiogiai iš CPK 802 straipsnio 1 dalies tai neaišku - jame tik pasakyta, kad prašymus suteikti teisinę pagalbą vykdo LR teismai, nepatikslinant, kurios grandies teismai. Vadinasi, kad apylinkių teismai yra kompetentingi priimti iš ES valstybių narių teisinės pagalbos prašymus įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje, juos vykdyti bei atlikti kitas reglamente gaunančioms agentūroms priskirtas funkcijas. Tokius prašymus iš užsienio valstybių teismų (ar kitų perduodančių agentūrų) Lietuvos Respublikos apylinkių teismai gauna tiesiogiai ir atsakymus siunčia taip pat tiesiogiai.

Vadovaudamasi Tarybos Reglamento Nr. 1348/2000 14 straipsnio 2 dalimi, Lietuvos Respublika pareiškė, t.y. tose pačiose techninėse adaptacijose nurodė, kad dokumentams Lietuvoje gyvenantiems asmenims pristatyti tiesiogiai paštu pagal reglamento 14 straipsnį būtina įvykdyti reglamento 5 ir 8 straipsniuose numatytas sąlygas, t.y. dokumentai turi būti parengti gaunančios agentūros valstybės valstybine kalba (ar viena valstybinių kalbų), t.y. šiuo atveju lietuvių kalba, arba perduodančios agentūros valstybės valstybine kalba, jei gavėjas supranta šią kalbą. Priešingu atveju, gavėjas jam siunčiamus dokumentus gali atsisakyti priimti. Tokią teisę proceso dalyviui numato ir CPK 802 str. 2 d. Taip pat svarbu, jog visas vertimo išlaidas dar prieš dokumento perdavimą padengia paraiškos davėjas (t.y. ieškovas ar pareiškėjas nagrinėjamoje byloje). Taip pat Lietuvos Respublikoje draudžiama įteikti dokumentus reglamento 15 straipsnyje numatyta tvarka, t.y. tiesiogiai byloje dalyvaujantiems asmenims per prašymą gaunančios Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingus asmenis.

Kalbant apie kitus dokumentų įteikimo būdus pagal aptariamą reglamentą (pvz., tiesiogiai paštu - 14 str., tiesiogiai byloje dalyvaujantiems asmenims per prašymą gaunančios Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingus asmenis - 15 str.), būtina

žiūrėti, ką dėl tokio įteikimo yra pasakiusi Europos Sąjungos valstybė narė, kurioje dokumentai įteikinijami - ar leidžia tokį būdą, kokius reikalavimus kelia ir pan. Mūsų nuomone, tikslingiausia būtų iš esmės naudotis vienu, pagrindiniu būdu, nors ir yra deklaruojama, kad visi dokumentų įteikimo būdai pagal Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 yra lygiaverčiai, tačiau lieka šioks toks nuogąstavimas, kad ateityje gali kilti problemų su tokio sprendimo, priimto byloje, kai atsakovui dokumentai buvo siunčiami, pvz., tiesiogiai paštu, pripažinimu kitoje Europos Sąjungos valstybėje.

Taigi kaip rodo šie pavyzdžiai, Europos Sąjungos Tarybos reglamentams įgyvendinti ir praktiškai taikyti valstybėse narėse ne maža dalimi prisideda techninių adaptacijų dėl jų įgyvendinimo (paprastai dar prieš reglamentui įsigaliojant ar prieš prasidedant jame nustatytam taikymo terminui) valstybėse narėse pildymas bei šios informacijos skelbimas internetinėse paieškos bazėse, nors teisine prasme sunku apibrėžti tiek techninių adaptacijų, tiek informacinių bazių teisinį statusą ir teisinį privalomumą reglamentus taikantiems subjektams.

Visą informaciją apie Lietuvos pranešimus Komisijai dėl ES teisės aktų įgyvendinimo ir apie kitų ES valstybių narių padarytus pareiškimus dėl vieno ar kito ES teisės akto teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose srityje įgyvendinimo vienoje ar kitoje ES valstybėje narėje (pvz., dėl kalbos, į kurią turi būti verčiami dokumentai; dėl centrinių, priimančių, perduodančių ir kitų kompetentingų institucijų ir kt.) galima rasti Europos teismo tinklo civilinėse ir komercinėse bylose (European Judicial Network in civil and commercial matters) sukurtoje informacinėje sistemoje Europos teisminiame atlase civilinėse bylose (European Judicial Atlas in civil matters). Šis internetinis adresas – http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_en.htm?countrySession=1&. Šioje informacinėje sistemoje taip pat galima rasti visas pagal šį ir kitus reglamentus reikalingas pildyti formas visomis ES valstybių narių kalbomis. Informacija šiame internetiniame puslapyje skelbiama visomis oficialiomis ES kalbomis.

Daug naudingos informacijos apie teisinį bendradarbiavimą civilinėse ir komercinėse bylose taip pat galima rasti Europos teismo tinklo civilinėse ir komercinėse bylose interneto svetainėje, adresu: http://ec.europa.eu/civiljustice/index_lt.htm.

Europos teismo tinklo civilinėse ir komercinėse

bylose tinklapyje taip pat galima pasirinkti nuorodą į jau minėtą Atlasą. Nuorodos į šiuos ir kitus naudingus ES informacinius puslapius dėl teisinio bendradarbiavimo ir teisinės pagalbos taip pat yra skelbiamos Teisingumo ministerijos bei Lietuvos notarų rūmų interneto puslapiuose.

Šis straipsnis publikuotas kolektyvinėje monografijoje „Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai“. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007

Straipsnyje naudotos ir kitos naudingos literatūros tarptautinio civilinio proceso tema sąrašas:

1. Lietuvos Respublikos teisės aktai bei Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys skelbiamos interneto tinklapyje <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Pirmas=1>.
2. LR Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 1964-07-07 įstatymu. Vilnius: TIC prie TM, 1996.
3. Europos Sąjungos teisės aktai paskelbti interneto tinklapyje <http://europa.eu.int/eur-lex/lt/index.html>, jų autentiški vertimai į lietuvių kalbą paskelbti interneto tinklapyje <http://www3.lrs.lt/n/eu/DPaieskaeu.html>.
4. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000-12-21 nutarimu Nr. 28// Teismų praktika, 2001, Nr., 14.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000-12-21 nutarimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“// Teismų praktika, 2001, Nr. 14.
6. Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 243-621-2000.
7. Tarptautiniai dokumentai 2. Lietuvos Respublikos teisinio bendradarbiavimo tarptautinės sutartys. Vilnius: TIC, 2002.
8. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.
9. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.
10. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. Vilnius: Justitia, 2001.
11. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004.
12. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003.
13. Vaišvila V. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
14. L.Gumuliauskienė. Tarptautinė teisinė pagalba civiliniame procese// Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. Nr. 57 (49), 2004.
15. Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Sudarytojas G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002.
16. W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999.

KONSULTACIJOS

Į Lietuvos notarų raštu pateiktus ir įvairiose konferencijose, seminaruose, teisės specialistų mokymuose, oficialiuose susitikimuose bei diskusijose gautus klausimus apie notaro veiklą atsako Lietuvos notarų rūmų konsultantai

Vekseliai

Ar asmeniui, pateikusiam prašymą įforminti protestą, neatvykus nustatytą dieną ir valandą notaras privalo įforminti protestą (atlikti notarinį veiksma)? Ar notaras, vadovaudamasis formaliu pagrindu, t.y., kad neatvyko prašymą įforminti protestą pateikęs asmuo, neturėtų įforminti protesto (taip būtų pažeistas nustatytas terminas protestui įforminti), ar priešingai, notaras, nepaisydamas formalios priežasties ir atsižvelgdamas į tai, kad visi pagrindai protestą įforminti yra, turėtų protestą įforminti, t.y. atlikti notarinį veiksma ir įregistruoti jį notariniam registre (nepaisydamas to, kad asmuo, pateikęs prašymą vekselio protestą įforminti, paskirtu metu neatvyko)?

Vekselio protestas – tai notarinis veiksma (Notariato įstatymo 26 str. 1 d. 13 p.). Vekselio protestas yra vienašalis sandoris.

Pagrindinės notarinių veiksma atlikimo taisyklės – „notaras, atlikdamas notarinius veiksma, nustato fizinių asmenų, jų atstovų arba juridinių asmenų atstovų asmens tapatybę“ (Notariato įstatymo 31 str. 1 d.).

Be to, atlikus notarinį veiksma, jis registruojamas notariniam registre, kuriame taip pat pasirašo ir asmuo, kuriam atliktas notarinis veiksma (Notariato įstatymo 37 str. 2 d. 8 p.).

Sunku įsivaizduoti, kaip notaras galėtų atlikti notarinį veiksma, nedalyvaujant asmeniui, kuriam šis veiksma atliekamas. Notariniai veiksma negali būti atliekami ir sandoriai negali būti tvirtinami (taip pat ir vienašaliai sandoriai) notaro vienasmeniškai.

Kaip tokiu atveju, t.y. jeigu notaras neiformino protesto, nes nustatytą dieną ir valandą neatvyko prašymą įforminti protestą pateikęs asmuo, situacija būtų vertinama: ar, kad teisės aktuose nustatytą terminą protestą įforminti praleido prašymą pateikęs asmuo ar, kad teisės aktuose nustatytą terminą protestą įforminti pažeidė notaras (ir, tokiu atveju, notaro veiksma gali būti skundžiami)?

Vekselių ir čekių protestavimo taisyklių (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 988) 8 punktą numato: „Notaras priėmęs prašymą įforminti protestą paskiria notarinio veiksma (protesto įforminimo) atlikimo

datą ir laiką.“ Skirdamas notarinio veiksmo atlikimo laiką, notaras privalo laikyti protesto įforminimui nustatytą terminų.

Tačiau paskirta notarinio veiksmo atlikimo (protesto įforminimo) data ir laikas, yra privalomi tiek notarui, tiek asmeniui. Jei asmuo neatvyksta pas notarą protesto įforminti paskirtu laiku, tai būtent klientas ir praleidžia terminą. Notaro veiksmus būtų galima skusti tuomet, jei jis paskirtu notarinio veiksmo atlikimo laiku neatliktų savo pareigų dėl nepateisinamų priežasčių.

Kaip turi būti vertinamas terminas protestą įforminti: ar šis terminas išimtinai yra tik procedūrinis terminas, per kurį notaras privalo atlikti notarinį veiksma – įforminti protestą, ar šis terminas yra skirtas vekselio turėtojo subjektinei teisei įgyvendinti, t.y. notaras turi teisę, o kartu ir pareigą, veikti tik tuo atveju, jei vekselio turėtojas paskirtu laiku atvyko pas notarą protestą įforminti?

Terminas asmens subjektinėms teisėms įgyvendinti yra nustatytas terminas, per kurį asmuo turi teisę pateikti vekselį protestui. Asmuo gali prašyti teismo atstatyti šį terminą, jei jis praleistas dėl svarbių priežasčių.

Terminas, per kurį protestas turi būti įformintas, yra procedūrinis terminas, kurio privalo laikytis notaras, skirdamas notarinio veiksmo atlikimo datą ir laiką, o asmuo, norėdamas, kad protestas būtų įformintas, privalo atvykti pas notarą nustatytu laiku.

Notaras negali už asmenį įgyvendinti jo subjektinių teisių, notaras yra tik „priemonė, mechanizmas“ šiai teisei įgyvendinti.

Panašu kaip ir kreipiantis į teismą su ieškiniu: CPK nustato senaties terminus ieškiniams subjektinėms teisėms ginti paduoti, o teismai laikosi CPK nustatytų procesinių veiksnių atlikimo terminų. Tačiau šie terminai taip pat yra privalomi ir ieškovui (pvz., atvykti į teismo posėdį nustatytu laiku). Nesilaikant šių terminų, ieškovui taip pat kyla tam tikros teisinės pasekmės (pvz., neatvykus į teismo posėdį nustatytu laiku, jo ieškinys gali būti paliktas nenauginėtas ar pan.).

Taigi asmuo, visų pirma, pats turi tinkamai ginti ir įgyvendinti savo subjektines teises, naudodamasis sukurtais jų gynimo mechanizmais bei laikydamasis nustatytos tvarkos ir terminų.

Europos vykdomasis raštas

Kur yra skelbiamos Europos vykdomojo rašto formos? Kaip jas rasti ir kokiame formate bei kokia kalba pildyti? Kokia kalba Europos vykdomasis raštas pateikiamas vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės antstoliui? Ar yra oficialus formų vertimas į kitų Europos Sąjungos valstybių narių kalbas?

Visą informaciją apie kitų Europos Sąjungos valstybių narių padarytus pareiškimus dėl šio ir kitų reglamentų teisinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose srityje įgyvendinimo (pvz., dėl kalbos, į kurią turi būti verčiami dokumentai; dėl centrinių, priimančių, perduodančių ir kitų kompetentingų institucijų ir kt.) galima rasti Europos teismo tinklo civilinėse ir komercinėse bylose (*European Judicial Network in civil and commercial matters*) sukurtoje informacinėje sistemoje Europos teisminiame atlase civilinėse bylose (*European Judicial Atlas in civil matters*) internetiniu adresu: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_en.htm?countrySession=1&

Šioje informacinėje sistemoje taip pat galima rasti visas pagal šį ir kitus reglamentus reikalingas pildyti formas visomis Europos Sąjungos valstybių narių kalbomis. Informacija šiame internetiniame puslapyje skelbiama visomis oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis. Atsivertus šį puslapį, pirmiausiai reikia pasirinkti dominančią sritį (pvz., „Sprendimų pripažinimas ir vykdymas“, „Formų pildymas“ ar kt.), o po to, pagal nuorodas, ieškoti konkretesnės informacijos.

Daug naudingos informacijos apie teisinį bendradarbiavimą civilinėse ir komercinėse bylose taip pat galima rasti *Europos teismo tinklo civilinėse ir komercinėse bylose* interneto svetainėje adresu: <http://ec.europa.eu/civiljustice/>. Europos teismo tinklo civilinėse ir komercinėse bylose tinklapyje taip pat galima pasirinkti nuorodą į jau minėtą Atlasą. Nuorodos į šiuos ir kitus naudingus Europos Sąjungos informacinius puslapius dėl teisinio bendradarbiavimo ir teisinės pagalbos taip pat yra skelbiamos Lietuvos notarų rūmų interneto svetainėje www.notarai.lt (direktorija – Nuorodos/Aktualu notarams/Užsienyje).

Europos vykdomasis raštas išduodamas ta kalba, kuria patvirtintas notaro autentiškas dokumentas, t.y. atliktas vykdomasis įrašas. Taigi Lietuvos notarams Europos vykdomuosius raštus išduoda tik lie-

tuvių kalba.

Kitos Europos Sąjungos valstybės narės antstoliui Lietuvos notaro išduotas Europos vykdomasis raštas turi būti pateikiamas tos valstybės, kurioje jis pateikiamas vykdyti, valstybine kalba ar viena iš valstybinių kalbų arba kita tos valstybės nurodyta kalba (kaip jau buvo minėta, visi valstybių pareiškimai, taip pat ir dėl kalbų, skelbiami Europos teisminiame atlase civilinėse bylose). Visos formos pagal šį ir kitus reglamentus yra išverstos į visas oficialias Europos Sąjungos valstybių narių kalbas ir klientui versti jas būtų visiškai neprotinga. Siūlytume notarams, išduodantiems Europos vykdomąjį raštą, paaiškinti tai klientams ir patarti, kur galima rasti jau išverstas Europos vykdomojo rašto formas visomis Europos Sąjungos valstybių narių kalbomis arba atspausdinti šią formą klientui tos valstybės, kurioje bus pateikiamas vykdyti notaro išduotas Europos vykdomasis raštas, valstybine kalba.

Nuo kokios sumos skaičiuotinas notaro atlyginimas už Europos vykdomojo rašto išdavimą? Ar gali būti imamas notaro atlyginimas už Europos vykdomojo rašto išdavimą, jei jis išduodamas kartu, kai yra daromas vykdomasis įrašas neprotestuotiname ar notaro užprotestuotame vekselyje ar čekyje?

Notaro imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių (patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymu Nr. 57, pakeista Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. balandžio 3 d. įsakymu Nr. 1R-132 ir 2007 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. 209) 5.23 punktą numato, jog už vykdomųjų įrašų užprotestuotuose ir neprotestuotinuose vekseliuose ir čekiuose, už Europos vykdomojo rašto išdavimą imamas nuo 0,3 iki 0,5 procento nuo išieškamos sumos, bet ne mažesnis kaip 50 Lt atlyginimas. Mūsų nuomone, tuo atveju, kai dalis skolos pagal vykdomąjį įrašą užprotestuotame ir neprotestuotiname vekselyje ar čekyje jau išieškota, ir Europos vykdomasis raštas išduodamas dėl likusios skolos sumos išieškojimo, notaro atlyginimas už Europos vykdomojo rašto išdavimą turi būti skaičiuojamas būtent nuo tos likusios skolos sumos, kuriai išieškoti Europos vykdomasis raštas yra išduodamas.

Vykdomųjų įrašų notaro užprotestuotuose ar neprotestuotinuose vekseliuose ar čekiuose darymas ir Europos vykdomojo rašto išdavimas notaro at-

likto vykdomojo įrašo pagrindu yra du skirtingi notariniai veiksmai ir atlyginimas už juos turi būti skaičiuojamas atskirai.

Kuris notaras gali (turi) išduoti Europos vykdomąjį raštą, kai vykdomąjį įrašą atlikusio notaro įgaliojimai jau yra pasibaigę?

Nei 2005 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo, nei kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai nereglamentuoja, kuris notaras yra kompetentingas išduoti Europos vykdomąjį raštą, kai vykdomąjį įrašą atlikusio notaro įgaliojimai yra pasibaigę ir jis nebevykdo notarinės veiklos.

Todėl, vadovaujantis bendraisiais teisės bei notarų veiklos principais, manytume, jog, tokiu atveju, Europos vykdomąjį raštą kito notaro atlikto vykdomojo įrašo pagrindu galėtų išduoti bet kuris kitas notaras. Nemanome, jog būtų tikslinga Europos vykdomojo rašto išdavimą sieti su notaru (-ais), kuriam (-iems) perduota notaro, kurio įgaliojimai pasibaigę, aptarnauta veiklos teritorija paveldėjimo bylose.

Kaip minėta Lauros Gumuliauskienės straipsnyje „Išieškojimas pagal vekselį: Europos vykdomasis raštas (30 psl.), tuo atveju, jei notaras dėl ligos, atostogų ar kitų priežasčių negali eiti savo pareigų, Europos vykdomąjį raštą jo atlikto vykdomojo įrašo pagrindu turėtų išduoti to notaro atstovas ar jį pavaduojantis notaras.

Juridiniai asmenys – daugiabučio namo savininkų bendrija

Ar daugiabučio namo savininkų bendrijos įstatus turi pasirašyti visi steigėjai (jeigu nėra įgaliojimo), pasirašę steigimo sutartį ir dalyvavę steigiamajame susirinkime?

Pagal Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo 13 straipsnio 5 dalį bendrijos įstatus turi pasirašyti jos steigėjai – būtų ir kitų patalpų savininkai ar jų įgalioti asmenys. Pagal Civilinio kodekso 2.60 straipsnio 1 dalį juridinio asmens steigėjas yra asmuo, sudaręs sandorį įsteigti juridinį asmenį. Svarbu žinoti - įstatymuose nenumatyta, kad bendrijos

įstatus turi pasirašyti visi bendrijos steigėjai.

DNSBĮ 12 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad bendrijos steigiamasis susirinkimas yra teisėtas, kai jame dalyvauja daugiau kaip ½ namo patalpų savininkų. Pagal DNSBĮ 12 straipsnio 5 dalį steigiamojo susirinkimo nutarimas steigti bendriją ir kiti šiame susirinkime priimami nutarimai (tarp jų – nutarimas patvirtinti įstatus) yra teisėti, kai už jį balsuoja daugiau kaip ½ susirinkime dalyvaujančių namo patalpų savininkų. Žinotina, kad jeigu steigėjas, tvirtindamas įstatus, nebalsuoja „už“, jis negali pasirašyti ir įstatų. Todėl steigėjai, pasirašę steigimo sandorį, ir dalyvaujantys steigiamajame susirinkime ir steigėjai, pasirašę įstatus, nebūtinai turi sutapti.

Notaras pagal pateiktus dokumentus turėtų atlikti steigiamojo susirinkimo teisėtumo ir jame priimtų nutarimų teisėtumo vertinimą ir nustatyti, ar bendrijos įstatai buvo patvirtinti pakankama balsų dauguma, ir, atitinkamai, pasirašyti.

Juridiniai asmenys – filialo Lietuvoje steigimas

2004 m. sausio 1 d. pradėjus veikti Juridinių asmenų registru, Lietuvos notarams buvo patikėta funkcija surašyti ar tvirtinti dokumentus, kurie patvirtina juridinių asmenų registru pateikiamų duomenų tikrumą ir steigimo dokumentų atitikimą įstatymų reikalavimams, taip pat dokumentus, patvirtinančius, kad juridinį asmenį, filialą, atstovybę registruoti galima, nes įstatymuose ar steigimo sandoryje nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės. Tais atvejais, kai filialą ar atstovybę Lietuvos Respublikoje steigia užsienio juridinis asmuo ar kita organizacija, notarai turi vadovautis LR civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią bent vienas iš asmenų, veikiančių atstovybės ar filialo vardu, turi gyventi Lietuvos Respublikoje. Toks reikalavimas apunkina juridinių asmenų ir kitų organizacijų, įsteigtų EB ar Europos ekonominės erdvės susitarimą pasirašiusiose valstybėse, atstovybių ir filialų steigimą Lietuvoje. Todėl iškyla klausimas, ar tokia LR civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalies nuostata atitinka Europos Bendrijos steigimo sutarties bei Europos ekonominės erdvės susitarimo nuostatas ir kaip minėtų sutarčių nuostatos turėtų būti taikomos nacionalinės teisės atžvilgiu?

Kadangi LR civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalyje nustatytas reikalavimas bent vienam iš asmenų, veikiančių užsienio juridinio asmens ar kitos organizacijos atstovybės ar filialo vardu, gyventi Lietuvos Respublikoje yra lengviau įvykdomas Lietuvos įmonėms ar asmenims, manytume, kad LR civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalis nustato diskriminacinio pobūdžio apribojimą, draudžiamą Europos Bendrijos steigimo sutarties (*toliau* – EB sutartis) 39 ir 43 straipsniais. Nors toks apribojimas tiesiogiai nediskriminuoja kitų ES valstybių narių asmenų, tačiau šia priemone galėtų būti apribojamos kitų ES valstybių narių įmonių verslo galimybės Lietuvoje steigiant filialą ar atstovybę ir galimybė ne Lietuvoje gyvenančiam asmeniui įsidarbinti įmonės atstovu Lietuvoje.

Tokie apribojimai gali būti pateisinami tik EB sutarties 39 straipsnio 3 dalyje ir 46 straipsnyje numatytais diskriminacinius apribojimus pateisinančiomis priežastimis, t.y. apribojimai gali būti taikomi dėl viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir jos sveikatos. Tačiau tokie apribojimai turėtų būti taikomi siaurai, jie turi būti proporcingi, tinkami ir būtini tikslui pasiekti. Vadovaujantis tuo, kas paminėta, tikėtina, kad LR civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalies nuostata gali būti pripažinta prieštaraujančia EB sutarties 39 ir 43 straipsniams.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Europos Teisingumo Teismas ne kartą nurodė, jog EB sutarties 39 ir 43 straipsniai yra tiesiogiai veikiančios (ETT sprendimai byloje *2/74 Reyners prieš Belgiją, C-415/93 Bosman*), todėl asmuo gali reikalauti, kad atsakingos institucijos taikytų šių straipsnių nuostatas, draudžiančias tiesiogiai ar netiesiogiai diskriminuoti darbuotojus, nustatyti filialo įsteigimo ar kitus apribojimus bei šios institucijos privalo netaikyti nacionalinės teisės normos (ETT sprendimas byloje *C-224/97 Ciola*), kuri prieštarautų EB sutarčiai. Kaip Europos Teisingumo Teismas nurodė byloje *C-188/89 Foster prieš British Gas*, nepriklausomai nuo tam tikros institucijos teisinės formos prie tokių atsakingų institucijų yra priskiriami visi asmenys, kuriuos valstybė narė kontroliuoja ir, priimdama teisės aktą, įpareigoja teikti viešas paslaugas bei suteikia specialias galias, kurios nėra taikomos santykiuose tarp paprastų asmenų. Institucijos, kuri privalo taikyti EB sutarties tiesiogiai veikiančias nuostatas, sąvoka šiandien yra aiškina ma dar plačiau. Ja gali būti laikoma valstybės narės centrinio ar administracinio aparato institucija, teismas ir net privatūs asmenys. Kadangi notarai vykdo valstybės jiems pavestas funkcijas, many-

tume, kad jie, kaip ir visos kitos atsakingos institucijos, turi pareigą netaikyti nacionalinės teisės nuostatos, jeigu ji prieštarauja EB sutarties 39 ir/ar 43 straipsniams.

Taip pat reikėtų paminėti, kad Europos Teisingumo Teismas nagrinėjo analogiško reikalavimo pateisinamumo klausimą keliuose bylose. Sprendime C-350/96 *Clean car* jis nurodė, kad reikalavimas gyventi valstybėje narėje, kurioje ūkio subjektas vykdo komercinę veiklą, pažeidžia EB sutarties 39 straipsnį. Teismo nuomone, šis reikalavimas yra netinkamas arba juo siekiama daugiau, negu būtina, norint užtikrinti dokumentų apie mokėtinas baudas įteikimą bei ūkio subjekto atstovo efektyvią komercinę veiklą. Sprendime C-355/98 *Komisija prieš Belgiją* teismas pažymėjo, kad reikalavimas apsaugos įmonės valdytojams ir kitiems darbuotojams gyventi Belgijoje, kad būtų galima patikrinti jų reputaciją, yra nepagrįstas, kadangi šį tikslą galima pasiekti kitomis, mažiau laisvą darbuotojų judėjimą ir įsisteigimą ribojančiomis priemonėmis.

Analogišką nuomonę yra išreiškęs ir Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

Bendrovės reorganizavimo procedūra

Kokie notariniai veiksmai atliekami, kai reorganizuojama Lietuvos bendrovė pasibaigia ir yra prijungiama prie užsienio bendrovės arba susijungia į naują bendrovę, kurios buveinė bus užsienio valstybėje?

Ši reorganizavimo procedūra nuo reorganizavimo, kuriame dalyvauja vien tik Lietuvos bendrovės, iš esmės skiriasi tuo, kad skirtingų valstybių bendrovės yra reorganizuojamos pagal tų valstybių teisę (CK 1.19 straipsnio 4 dalis). Reorganizuojamai Lietuvos bendrovei taikoma Lietuvos teisė.

Po to, kai bendrovė priėmė sprendimą dėl Lietuvos bendrovės reorganizavimo ir pateikė jį Juridinių asmenų registro tvarkytojui (prieš pažymėjimo pagal Juridinių asmenų registro nuostatų 120-3 punktą išdavimą), Lietuvos notaras turi atlikti notarius veiksmus, numatytus CK 2.64 straipsnio 2 dalies 4 punkte. Nurodytoji Civilinio kodekso norma nustato tik bendrąjį notarinio tvirtinimo reikalavimą, bet nedetalizuoja, kokie notariniai veiksmai turi būti atlikti keičiant Juridinių asmenų registro duomenis ar reorganizuojant juridinį asmenį. Notarinio tvir-

tinamojo įrašo forma ir atlyginimo dydis taip pat nėra nustatytas atitinkamuose poįstatyminiuose teisės aktuose.

Tuo atveju, kai reorganizuojama Lietuvos bendrovė prijungiama prie užsienio bendrovės ar susijungia ir atsiranda nauja bendrovė užsienio valstybėje, po to, kai priimamas sprendimas reorganizuoti juridinį asmenį, Lietuvos notarui turi būti pateikiami visi tie patys dokumentai, kurie pateikiami reorganizuojant Lietuvos bendroves, nes Lietuvos notaras turi įvertinti ir patvirtinti faktą, kad reorganizuojant juridinį asmenį įstatymuose nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės. Problema dėl to kyla tik dėl įstatų atitikties įstatymų reikalavimams tvirtinimo.

Lietuvos notaras nevertina ir netvirtina reorganizavimo metu priimtų naujos užsienio bendrovės ar tęsiančios veiklą užsienio bendrovės įstatų atitikties Lietuvos teisei ar užsienio valstybės teisei (Civilinio kodekso 1.19 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad užsienio juridinių asmenų ar kitų organizacijų civilinis teinumas nustatomas pagal valstybės, kurioje šie juridiniai asmenys yra įsteigti, teisę). Tačiau Lietuvos notaras turi įsitikinti, kad Lietuvos reorganizuojama bendrovė Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais terminais sudarė įstatų projektą ir priėmė jį ne anksčiau kaip praėjus 30 dienų nuo viešo paskelbimo apie parengtas reorganizavimo sąlygas, todėl notaras gali pareikalauti pateikti priimtus naujus (ar pakeistus) užsienio bendrovės įstatus.

Atkreiptinas dėmesys, kad notaras, atlikdamas notarius veiksmus, turėtų pareikalauti išrašo iš registro, kuriame registruota užsienio bendrovė, dalyvaujanti reorganizavime ir įsitikinti, kad reorganizavimas nepažeidžia Lietuvos teisės (pagal CK 2.98 straipsnio 1 dalį reorganizavime gali dalyvauti tik tos pačios teisinės formos juridiniai asmenys, išskyrus įstatymų, reglamentuojančių atskiras juridinių asmenų teises formas, nustatytas išimtis).

Svarbu yra tai, kad taikant šį reorganizavimą gali kilti klausimų ir dėl darbuotojų interesų apsaugos pagal 2005 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2005/56/EB „Dėl ribotos atsakomybės bendrovių jungimosi, peržengiančių vienos valstybės teisės ribas“ 12 pastraipą. Atkreipiame dėmesį, kad ši direktyva turi būti perkelta į nacionalinę teisę iki 2007 m. gruodžio 15 d. Manytume, kad kol direktyva nebus perkelta į nacionalinę teisę, notaras ne-

turi vertinti, ar reorganizavimo procese buvo tinkamai apsaugotos darbuotojų teisės pagal Įstatymą dėl darbuotojų dalyvavimo priimančioms sprendimams Europos bendrovėse.

Notaras, įvertinęs bendrovės pateiktus dokumentus, prašyme įregistruoti pakeitimus turėtų įrašyti tokio pavyzdžio tvirtinamąjį įrašą:

„20 ____ m. _____ d.
Aš, _____ notarų biuro notaras(-ė) _____, šiame prašyme surašytų duomenų tikrumą ir faktą, kad pakeistus duomenis registruoti galima, nes įstatymuose nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės, tvirtinu.

Notarinio registro Nr. _____
Notaro atlyginimas _____
Kompensacija už patikrą registruose dydis _____

Kompensacijos(-ų) už kitas kliento prašymu notaro atliktas paslaugas dydis _____
Notaro parašas _____”.

Už atliktus veiksmus notaras ima atlyginimą, numatytą Teisingumo ministro 2007 m. balandžio 3 d. įsakymo Nr. 1R-132 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių“ patvirtinimo 4.7 punkte – nuo 0,1 iki 0,3 procento nuo juridinio asmens kapitalo sumos, bet ne mažiau kaip 250 Lt ir ne daugiau kaip 1000 Lt.

Juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikiamas prašymas įregistruoti pakeitimus ir akcininkų sprendimas dėl reorganizavimo. Pažymėtina, kad prašymo Juridinių asmenų registruoti formose, patvirtintose Teisingumo ministro 2006 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. 1R-204, nėra numatyta, kur įrašyti Juridinių asmenų registro nuostatų 18.30 punkte nurodytą informaciją. Atsižvelgiant į tai, kad analogiška informacija turi būti pateikiama, kai juridinis asmuo perkelia buveinę į kitą valstybę, reorganizuojant bendrovę, kuri prijungiama prie užsienio bendrovės ar susijungia į naują užsienio bendrovę, Juridinių asmenų registro tvarkytojui turi būti pateikiamos šios prašymų formos: JAR-1 ir JAR-BP2.

Juridinių asmenų registro tvarkytojas, gavęs aukščiau nurodytus dokumentus įregistruoja duomenis ir išduoda pažymėjimą.

Užsienio valiuta Lietuvoje

Kokia užsienio valiuta pagal galiojančius įstatymus yra teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje?

Pagal LR civilinio kodekso 1.57 straipsnį šalys atsiskaitymų valiutą gali pasirinkti savo susitarimu. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo (Žin., 1999, Nr. 97-2775) 4 straipsniu, mokėjimai grynaisiais pinigais atliekami mokėtojo ir gavėjo susitarimu nustatytais sąlygomis ir tvarka, o pagal Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatymo (Žin., 1993, Nr. 28-640) 3 straipsnį, užsienio valiuta gali būti naudojama tik šalių susitarimu mokėti ir atsiskaityti negrynaisiais pinigais, o Europos Sąjungos valiuta euras – ir grynaisiais pinigais.

Užsienio valiuta šalių susitarimu taip pat gali būti naudojama mokėti ir atsiskaityti grynaisiais pinigais orlaiviuose ir jūrų laivuose su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais, vežančiuose krovinius ir keleivius tarptautiniais maršrutais.

Taigi šalims susitarus, atsiskaitymai gali būti atliekami užsienio valiuta (išskyrus eurus) – negrynaisiais pinigais, o euras – ir grynaisiais, ir negrynaisiais pinigais.

Paramos sutartis

Kokie paramos gavėjo įsipareigojimai gali būti numatyti paramos sutartyje?

Vadovaujantis 2000 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu Nr. 350 „Dėl Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo įgyvendinimo“ (Žin., 2001, Nr. 3-53) patvirtinta Leistinų paramos gavėjo įsipareigojimų paramos teikėjui tvarka, paramos gavėjas gali įsipareigoti reklamuoti paramos teikėją, tačiau išlaidų, kurias patiria paramos gavėjas, reklamavimui paramos teikėjas, suma neturi viršyti 10 procentų šio paramos teikėjo suteiktos paramos vertės.

Be to, paramos gavėjas negali prisiimti įsipareigojimų reklamuoti paramos teikėją, jeigu tokia reklama prieštarauja teisės aktų, reglamentuojančių reklamą, nuostatoms. Paramos gavėjas taip pat gali teikti ataskaitas paramos teikėjui apie gautos paramos panaudojimą, savo veiklą, grąžinti nepanau-

dotą paramos dalyką ir panaudoti paramos dalyką paramos teikėjo nurodyta tvarka. Bet kokiu atveju tokie įsipareigojimai negali prieštarauti Labdaros ir paramos įstatymo nuostatomis dėl paramos panaudojimo. Paramos gavėjo prisiimami įsipareigojimai paramos teikėjui turi būti nurodyti sutartyje, kuria įforminamas paramos teikimas.

Santuoka – galioja ar ne?

Bažnytinė santuoka sudaryta po Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo (1992 m. lapkričio 2 d.), tačiau dar neįsigaliojus 2000 m. liepos 18 d. patvirtintam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui. Santuoka Civilinės metrikacijos skyriuje neįregistruota.

Ar tokia santuoka laikytina galiojančia ir kada galima pripažinti pergyvenusį sutuoktinį įpėdiniu pagal įstatymą?

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 str. 4 d. nurodyta, kad valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (*toliau* – Konstitucinis teismas) 1994 m. balandžio 21 d. nutarime, nagrinėdamas Lietuvos Respublikos Santuokos ir Šeimos kodekso 6 str. 2 d., 11 str. ir 12 str. 2 d. atitikimą Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nurodė, kad santuokos registracija (valstybinė ar bažnytinė) yra santuokos teisinių santykių ir su jais susijusių teisių ir pareigų pradžia, tačiau Konstitucinis teismas pripažino ir tai, kad valstybė įstatymu turėtų nustatyti aiškias ir nuolatinę bažnytinės santuokos registracijos oficialios apskaitos, šios santuokos pagrindu atsiradusių teisinių pasekmių realizavimo, ginčų dėl jų sprendimo tvarką.

Lietuvos Aukščiausiasis teismas suformavo praktiką (civilinė byla Nr. 3K-7-430/2001, „Teismų praktika“ Nr. 16; civilinė byla Nr. 3K-3-107/2005, „Teismų praktika“ Nr. 23), pagal kurią santuokos, sudarytos nuo Konstitucijos įsigaliojimo iki 2000 m. liepos 18 d. priimto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso įsigaliojimo, privalo būti įtrauktos į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigose. Lietuvos Aukščiausiasis teismas nurodo, kad bažnytinės santuokos registracijos pripažinimas nėra absoliutus ir valstybė, įgyvendindama Konstitucijos nuostatą, pripažįsta bažnyčių registruotas santuokas, įtraukdama jas į oficialius ir viešus registrus,

ir valstybė gali pripažinti tik tai, kas jai yra žinoma.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 21 str. numatyta, kad nuo Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo iki Civilinio kodekso įsigaliojimo bažnyčios nustatyta tvarka sudarytų santuokų registravimo duomenis religinės bendruomenės ir bendrijos perduoda civilinės metrikacijos įstaigoms Vyriausybės ir religinių organizacijų susitarimo nustatyta tvarka. Tačiau tokio susitarimo nėra ir duomenys apie tuo metu sudarytas bažnytines santuokas valstybei nėra žinomi, išskyrus, kai patys sutuoktiniai kreipėsi dėl santuokos įtraukimo į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigose.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manome, kad po Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo, tačiau dar neįsigaliojus 2000 m. liepos 18 d. patvirtintam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui sudarytos bažnytinės santuokos sukelia teises pasekmes, jei jos yra įtrauktos į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigose.

Vertimai iš ir į užsienio kalbas

Ar Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 6 punkte numatytą notarų atliekamą notarinių veiksmų, t.y. dokumentų vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumo liudijimą, reikėtų suprasti kaip notaro pareigą atlikti tokį notarinių veiksmų kiekvieną kartą, kai tik asmuo kreipiasi į notarą su tokiu prašymu. Šiuo metu, akivaizdžiai suaktyvėjus emigracijos srautams iš Lietuvos bei vėliau tokiems asmenims grįžtant į Lietuvą su įvairiais užsienio valstybėse išduotais dokumentais (pvz., aukštojo mokslo diplomais), prašymų patvirtinti dokumentų vertimus iš įvairių užsienio kalbų (pvz., anglų, ispanų ir kt.) į lietuvių kalbą notarų biuruose labai padaugėjo. Deja, notariatai ne visada moka užsienio kalbas, dokumentų vertimo iš kurių tikrumą prašoma paliudyti. Ar notaras gali liudyti dokumento vertimo tikrumą iš kalbos, kurios jis nesupranta?

Šio notarinio veiksmo atlikimą numato Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 26 str. 1 d. 6 punktas, t.y. notariatai liudija dokumentų vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumą. Smulkiau šio notarinio veiksmo atlikimas jokiuose teisės aktuose

nedetalizuojamas ir konkrečios tokio liudijimo taisyklės nenustatomos.

Lietuvos notarų rūmų nuomone, šio notarinio veiksmo esmė yra tai, jog notaras savo antspaudu ir parašu paliudija, kad tekstas, išverstas iš vienos kalbos į kitą, tiksliai atitinka originaliame dokumente esančią informaciją. Kaip nurodoma Lietuvos teisės doktrinoje (atkreipiame dėmesį, jog teisės doktrina nėra oficialus teisės šaltinis), notaras liudija, kad dokumento vertimas yra tikras, jei jis moka atitinkamas kalbas.

Lietuvos notarų rūmų nuomone, notaras, nemokėdamas atitinkamų kalbų ar vienos iš kalbų, vertimą iš kurios arba į kurią prašoma paliudyti, neprivalo ir netgi negali atlikti šio notarinio veiksmo. Jei notaras nemoka atitinkamų kalbų, tokio dokumento vertimo jis tvirtinti neturėtų ir turėtų atsisakyti atlikti tokį notarinį veiksmą, o klientui prašant – atsisakymą atlikti notarinį veiksmą, t.y. liudyti dokumento vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumą, pagrįsti raštu.

Be to, svarbu žinoti, jog Notariato įstatymas nenumato vertėjo parašo tvirtinimo. Tačiau notaras gali paliudyti vertėjo parašo dokumente tikrumą, t.y. atlikti Notariato įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatytą notarinį veiksmą („liudija parašo dokumentuose tikrumą“), bendra tvarka. Tačiau vertėjo parašo dokumente (dokumento vertime) tikrumo paliudijimo nereikėtų painioti su dokumento vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumo paliudijimu. Mūsų nuomone, liudydamas tik vertėjo parašo vertime tikrumą, notaras neprisiima atsakomybės už paties dokumento vertimo tikrumą ir, tokiu atveju, jam nėra būtina suprasti kalbas (kalbą), iš kurios ar į kurią verčiamas dokumentas, kadangi liudydamas vertėjo parašo tikrumą notaras neliudija vertimo tikrumo. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog, tokiu atveju, notaras turi laikyti reikalavimų, keliamų parašo tikrumo dokumentuose paliudijimui, ir įsitikinti, kad dokumento vertimą pasirašė būtent konkretus vertėjas.

Taip pat svarbu, jog Lietuvos notarų rūmų nuomone, notaras, net ir liudydamas dokumentų vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumą, neprisiima atsakomybės už vertėjo, susipažinusio su baudžiamąja atsakomybe už melagingą ar žinomai neteisingą vertimą, darbą.

Dokumentų archyvas, sudarytas notaro profesinės veiklos metu

Kaip tvarkyti bylas, į kokius apyrašus jas įrašyti, jei tokios dokumentų rūšys nenurodytos dabar galiojančioje Notarų pavyzdinėje bylų nomenklatūroje (pvz., vedybų, paramos sutartys, pareiškimai, sutikimai, liudijimai ir pan.)?

Jeigu nerandate atsakymo galiojančioje nomenklatūroje, galima vadovautis dar nepatvirtinta Notaro dokumentų saugojimo terminų rodykle (projektu). Paramos sutartis, kaip ir pinigų dovanojimo sutartis, rekomenduotina saugoti 25 metus ir įtraukti į apyrašą Nr.5, o įvairius pareiškimus, sutikimus, liudijimus, o juos, kaip ir vienašalius sandorius, saugoti dešimt metų. Atkreiptinas dėmesys, kad formuojant bylas ir sudarant apyrašus, pavadinimuose turi atsispindėti, kokie tai dokumentai, pvz.: „Pareiškimai dėl.....“, „Liudijimai apie.....“, „Sutikimai, kad“.

Notarai turi vadovautis savo biure parengtu ir patvirtintu Notaro dokumentacijos planu, kuris turi būti suderintas su Lietuvos notarų rūmų Ekspertų komisija. Pavyzdinėse bylų nomenklatūrose, dokumentų saugojimo terminų rodyklėse nurodytos būdingiausios bylos, todėl sudarant individualius planus, reikia įrašyti į juos tas bylas, kurios faktiškai vedamos.

Ką daryti, jeigu biure nebuvo sudarytos ir patvirtintos ankstesnių metų bylų nomenklatūros? Ar jas galima sudaryti šiuo metu ir tik dabar patvirtinti?

To daryti nereikia. Jei nebuvo sudaryta biuro bylų nomenklatūra, dokumentus reikia tvarkyti vadovaujantis Notarų pavyzdine bylų nomenklatūra. Dokumentacijos planas (bylų nomenklatūra) - tai notaro veiklos dokumentų sisteminimo metų planas, kuris rengiamas kasmet, likus mėnesiui iki naujų kalendorinių metų pradžios. Todėl nėra reikalo, pavyzdžiui, 2007 metais derinti 2004 metų dokumentacijos planus.

Jei biure dirba ne vienas, o keli notaras, ar galima sudarinėti bylų nomenklatūrą (dokumentacijos planą) bendrą visam biurui, ar reikia atskirai kiekvienam notarui?

Kiekvienas notaras turi tvarkyti savo dokumentus atskirai, sudaryti savo dokumentų fondą, todėl ir bylų nomenklatūra (dokumentacijos planas) yra

sudarinėjami atskirai kiekvienam notarui.

Jei kitų metų dokumentams planas iš esmės nesikeičia, gal tokio plano nereikia derinti?

Jei visi dokumentai išlieka tie patys, neatsiranda naujų rūšių dokumentų, kiekvienais metais bylų nomenklatūros (dokumentacijos plano) derinti nereikia. Apie tai informuojama Lietuvos notarų rūmų Ekspertų komisija. Dokumentų sutvarkymo pažymoje pažymima, kad, pvz., 2006 metų dokumentai buvo tvarkomi, vadovaujantis 2004 metų patvirtinta ir suderinta biuro bylų nomenklatūra (dokumentacijos planu).

Jei bylų nomenklatūroje (dokumentacijos plane) dokumentai išskirstyti į atskiras bylas, ar galima tuos dokumentus formuojant bylas apjungti į vieną bylą?

Vienodo saugojimo termino dokumentai gali būti apjungti į vieną bylą, nors bylų nomenklatūroje (dokumentacijos plane) šie dokumentai išskirstyti į atskiras bylas. Tik bylos antraštėje reikia nurodyti tikslų pavadinimą, kuriame atspindėtų visos dokumentų, įtrauktų į vieną bylą, rūšys. Grupuojant į vieną bylą kelias rūšis dokumentų, reikia atsižvelgti ir į tai, kad būtų patogu sudaryti bylos vidaus apyrašą. Pvz., į vieną bylą galima formuoti perleidimo sutartis (akcijų, pajaus, reikalavimo, transporto priemonių, kilnojamojo turto ir pan.), nes bylos vidaus apyraše bus įrašai „Perleidėjas“ - „Gavėjas“, bet prie jos netiks, pvz., juridinių asmenų steigimo sutartys, nes vidaus apyraše turi būti įrašas „Juridinio asmens pavadinimas“ ir pan.

Jei bylų nomenklatūroje (dokumentacijos plane) yra byla „Nekilnojamojo turto (pastatų, butų, žemės sklypų, žemės sklypų su pastatais) perleidimo (pirkimo-pardavimo, mainų, dovanojimo, perleidimo su sąlyga išlaikyti iki gyvos galvos) sutartys ir dokumentai <..>“, ar galima, formuojant bylas butų, žemės sklypų, žemės sklypų su pastatais ir pan., perleidimo sutartis segti atskirai?

Galima, bet nepatartina. Užtenka viso nekilnojamojo turto perleidimo sutartis išdėstyti chronologine ir registrų didėjimo tvarka ir bylas formuoti taip. Bylas formuojant atskirai pagal nekilnojamojo turto rūšis, gali iškilti paieškos problema, pvz., kai tekstų surasti buto ir žemės sklypo mainų sutartį ar pan.

Kiek laiko saugoti ir prie ko prijungti liudijimus,

pakvitavimus apie galutinį nekilnojamojo turto perleidimo sutarčių sąlygų įvykdymą?

Tvarkant archyvą, liudijimų, pakvitavimų apie galutinį nekilnojamojo turto perleidimo sutarčių sąlygų įvykdymą vieną egzempliorių reikia pridėti prie pačių sutarčių ir saugoti 75 metus. Jei yra kitas egzempliorius, reikia suformuoti laikino saugojimo (10 metų) bylą ir įtraukti į tų metų bylų sąrašą. Tais atvejais, kai pakvitavimas sudaromas vėliau ir sutarties byla jau suformuota ar priduta į archyvą, arba sutartis buvo sudaryta kitame notarų biure, reikia sudaryti atskirą bylą ir ją įrašyti į ilgo saugojimo (75 m.) notarinių veiksmų bylų apyrašą.

Kaip formuojamos paveldėjimo bylos?

Paveldėjimo byla yra užbaigta, kai išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas. Kiekvienam palikėjui sudaroma atskira byla, jos surūšiuojamos pagal abėcėlę ir įrašomos į tų metų ilgo saugojimo (75 m.) notarinių veiksmų bylų apyrašą. Bylos lapai sunumeruojami, surašomi antraštiniai ir baigiamieji įrašai. Bylos vidaus apyrašas nereikalingas.

Jeigu dėl to paties palikėjo tais pačiais metais išduodamas papildomas paveldėjimo teisės liudijimas, jis su priedais prijungiamas prie bylos ir baigiamajame įrašė padaroma atitinkama atžyma.

Jeigu dėl to paties palikėjo vėlesniais metais išduodamas papildomas paveldėjimo teisės liudijimas, reikia suformuoti atskirą bylą ir ją įrašyti tais metais į bylų apyrašą po pagrindinių paveldėjimo bylų su pastaba „Papildomos paveldėjimo bylos“.

Manoma, kad ši paveldėjimo bylų formavimo tvarka nėra labai patogi, nes tam pačiam palikėjui sudaromos kelios bylos. Šiuo metu Lietuvos notarų rūmuose rengiama „Notaro profesinės veiklos metu sudarytų dokumentų archyvo tvarkymo, saugojimo, naudojimo, naikavimo tvarka“ ir diskutuojama, kaip galėtų būti sudaroma viena „keliaujanti“ paveldėjimo byla, nors ir su keliais skirtingų metų paveldėjimo liudijimais. Todėl, vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, paveldėjimo bylas reikia formuoti atskirai kiekvienam palikėjui, o ne į vieną apjungiant kelis.

Jei sudaromas naujas testamentas, kokios atžymos reikia prie senojo testamento ir kur dėti pareiškimus apie testamento pakeitimą ar panaikinimą?

Jei sudaromas naujas testamentas (tame pačiame

ar kitame biure), jis segamas į tų metų testamentų bylą. Testamento kopija įdedama (arba išsiunčiama, jei yra kitame biure ar archyve) prie senojo testamento, lapui suteikiamas numeris su raide „a“ ir baigiamajame bylos įrašė padaroma atitinkama atžyma. Pareiškimas apie testamento pakeitimą ar panaikinimą taip pat pridedamas prie testamento.

Kur dėti pažymėjimus apie testamentų įregistravimą testamentų registre?

Jie turėtų būti prisegti prie pačių testamentų.

Ar visoms notarinių veiksmų ilgo saugojimo byloms reikalingas bylos vidaus apyrašas?

Bylos vidaus apyrašas - tai yra bylos „turinys“, kuris palengvina dokumentų paiešką. Iš jo matyti, kokiame lape yra tam tikra sutartis ar kitas dokumentas. Nereikia sudaryti vidaus apyrašų, pvz., jeigu byloje yra viena sutartis ar vienerūšiai dokumentai, kurie išdėstyti chronologine tvarka (pvz., perdavimo- priėmimo aktai, susitarimai dėl ... ir kt.) ir sudaro tik po vieną ar kelis lapus. Vidaus apyrašai nesudarinėjami atskirai pagal palikėją formuojamoms paveldėjimo byloms.

Kaip tvarkyti notarinių veiksmų laikino saugojimo (10 metų) bylas?

Šių dokumentų nebūtina rišti į archyvinius segtuvus su raišteliais, galima palikti paprastuose segtuvuose ar aplankuose. Nebūtina persegti dokumentų didėjančia chronologine tvarka, nereikia numeruoti lapų, rašyti baigiamojo įrašo. Reikėtų sudaryti laikino saugojimo bylų sąrašą nuo Nr. 1 kiekvienais metais. Šie sąrašai Ekspertų komisijoje nederinami.

Kur saugomi notaro profesinės veiklos metu sudaryti dokumentai?

Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 15-1 straipsnis numato, kad notaro profesinės veiklos metu sudarytų dokumentų archyvas saugomas notaro biuro patalpose arba Lietuvos notarų rūmų archyve (Lietuvos notarų rūmai ir UAB „Archyvų sistemos“ 2003 m. birželio 18 d. sudarė notaro profesinės veiklos metu sudarytų dokumentų archyvo saugojimo sutartį).

Kokie yra dokumentams saugoti reikalavimai, jei dokumentai yra saugomi notaro biure?

Ilgo saugojimo dokumentai turi būti susegti į archyvinius segtuvus su raišteliais, sudėti į specialias kartonines dėžutes, ant kurių turi būti užrašytas biuro pavadinimas, notaro vardas, pavardė, dokumentų metai, apyrašo numeris ir dėžutėje esančių bylų numerių intervalas. Testamentai saugomi seife (Notariato įstatymo 48 str.). Dėžutės su bylomis sudėtos į specialias lentynas. Dokumentų saugojimo patalpa (archyvas) turi atitikti visus reikalavimus dokumentų saugykloms (1997 m. liepos 7 d. Lietuvos Archyvų departamento prie LR Vyriausybės Generalinio direktoriaus įsakymas Nr. 35).

Jei biure neužtenka vietos ir notaras nori perduoti dokumentus saugoti UAB „Archyvų sistemos“, kaip reikia elgtis?

Pirmiausiai, apie tai reikia pranešti į Lietuvos notarų rūmus, kad būtų suteikta informacija ir pagalba. Sudaromi dokumentų (bylų) perėmimo akto trys egzemplioriai (po vieną - Bendrovei, Biurui ir Lietuvos notarų rūmams), pridedami notarinių veiksmų ilgo saugojimo bylų apyrašai (suderinti Lietuvos notarų rūmų EK) ir notarinių veiksmų laikino saugojimo bylų sąrašai. Vidaus administravimo ilgo ir laikino saugojimo dokumentai į archyvą nepriduodami. Bylos gali likti archyvinėse notarinėse dėžutėse, arba galima užsakyti specialias UAB „Archyvų sistemos“ dėžes. Jeigu notaras pats negali atvežti dokumentų, galima užsakyti transportą iš archyvo.

Ką daryti su dokumentais, jei notaro įgaliojimai yra pasibaigę, sustabdyti arba notaras yra paskiriamas (perkeliamas) į kitą miestą, rajoną?

Dokumentus būtina perduoti saugoti į archyvą. Priduodami ne tik notarinių veiksmų, bet ir vidaus administravimo, buhalteriniai, personalo ilgo ir laikino saugojimo dokumentai. Dokumentų tvarkymo, jų perdavimo tvarka yra ta pati, kaip notaro, einančio pareigas -archyvinių dokumentų tvarkymas, saugojimas. Tik, jei notaras mirė, jo dokumentų tvarkymu, perdavimu į archyvą rūpinasi Lietuvos notarų rūmai.

Išimtiniais atvejais, kai notaras baigė įgaliojimus, o biure dirbo ne vienas notaras ir dokumentai buvo tvarkomi bendrai, likęs notaras gali pasilikti dokumentus savo biure. Dokumentų perdavimo, nebaigtų paveldėjimo bylų perdavimo kitam notarui aktų egzempliorius atsiunčiamas į Lietuvos notarų rūmus.

Jei dokumentai saugoti perduoti į UAB „Archyvų sistemos“, kokia yra bylų, dokumentų originalų, jų kopijų ar išrašų išdavimo tvarka?

Pirmiausiai, reikia pateikti į archyvą elektroniniu paštu ar faksu kuo išsamiau užpildytą prašymą (užklausimą). Jo forma yra pridėta prie „Sutarčių“. Jei reikalingi dokumentai iš einančio pareigas ir saugančio savo dokumentus archyve notaro dokumentų, prašymą pildo ir dokumentų prašo tik tas notaras ar jo įgaliojoti asmenys, kuris tuos dokumentus patvirtino. Jeigu notaras atostogauja ar dėl kitų priežasčių yra paskirtas pavaduojantis notaras, prašymą gali pildyti ir pavaduojantis notaras, tik apie tai turi būti pažymėta prašymo „pastabose“.

Jei reikalingi iš archyvo dokumentai įgaliojantiems Valstybės institucijų pareigūnams, jie turi turėti nutartį, einančio notaro raštišką sutikimą ir Lietuvos notarų rūmų raštišką sutikimą ar rezoliuciją ant prašymo, jei notaro įgaliojimai yra pasibaigę.

Visais kitais atvejais (jei reikalingi dokumentai kitam notarui iš saugančio dokumentus archyve notaro dokumentų; jei reikalingi dokumentai kitam notarui iš notaro, kurio įgaliojimai pasibaigę, sustabdyti arba jo dokumentinis fondas užbaigtas dėl perkėlimo (paskyrimo) į kitą miestą, rajoną; jei reikalingi dokumentai juridiniams ar fiziniams asmenims) notarami, juridiniai ar fiziniai asmenys kreipiasi į Lietuvos notarų rūmus, kurių specialistai, išnagrinėję prašymus ir sutikrinę tapatybę, archyvui pateikia prašymą dėl dokumentų išdavimo.

Per kiek laiko atliekama dokumentų paieška iš archyvo?

Dokumentai iš archyvo išduodami per penkias darbo dienas nuo prašymo gavimo (jei dokumentų paieška įprasta) ir per vieną darbo dieną (jei dokumentų paieška skubi). Prašymas laikomas įvykdytu, jei archyvo darbuotojai telefonu, elektroniniu paštu ar faksu praneša apie surastus ir parengtus dokumentus prašytojui (notarui ar Lietuvos notarų rūmams). Dokumentus archyvas turi pateikti prašyme nurodytu būdu (paštu, elektroniniu paštu, faksu, „atvyks pasiimti“).

Ar galima vadovautis 1997 m. sausio 16 d. Lietuvos respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr.4 patvirtinta Notaro(-ų) biuro pavyzdine bylų nomenklatūra, atrenkant dokumentus naikinti?

Atrenkant dokumentus (bylas) naikinti, reikia vadovautis dabar galiojančia 2001 m. sausio 18 d. Lietuvos respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 11 patvirtinta Pavyzdine notarų bylų nomenklatūra. Pvz., pagal senąją bylų nomenklatūrą vykdomiesiems įrašams, nuomos, panaudos sutartims ir kitiems dokumentams buvo numatytas saugojimo terminas 10 metų, o pagal dabar galiojančią 2001 m. nomenklatūrą šiems dokumentams saugojimo terminas pratęstas iki 75 ar 25 metų.

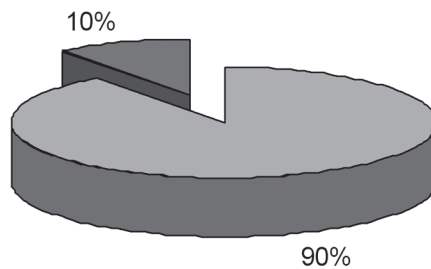
Todėl jų naikinti nerekomenduojama. Reikėtų suformuoti bylas ir jas įtraukti į atitinkamus notarinių veiksmų ilgo saugojimo bylų apyrašus Nr. 4 (75 m.) ir Nr. 5 (25 m.) prie tvarkomųjų metų dokumentų, pastabose prirašant, kad tai bylos, kurių saugojimo terminas pratęstas, vadovaujantis 2001 metų Pavyzdine notarų bylų nomenklatūra.

Ir, atvirkščiai, jei pagal 1997 m. bylų nomenklatūrą dokumentų saugojimo terminas buvo ilgesnis, o pagal dabar galiojančią 2001 m. Pavyzdinę notarų bylų nomenklatūrą jis sutrumpintas, šiuos dokumentus (bylas) galima atrinkti naikinti. Pvz., avanso, rangos, pavedimo, žalos atlyginimo autoįvykio metu sutartys dabar yra saugomos 10 metų, o ne 25 metus. Jei po šių sutarčių sudarymo praėjo 10 ir daugiau metų, jas galima atrinkti naikinti, surašyti aktą ir atsiųsti Lietuvos notarų rūmų Ekspertų komisijai suderinti. Apyrašuose, į kuriuos šios bylos buvo įrašytos, parašyti pastabą, kad jos atrinktos naikinti, vadovaujantis 2001 metų Pavyzdine notarų bylų nomenklatūra.

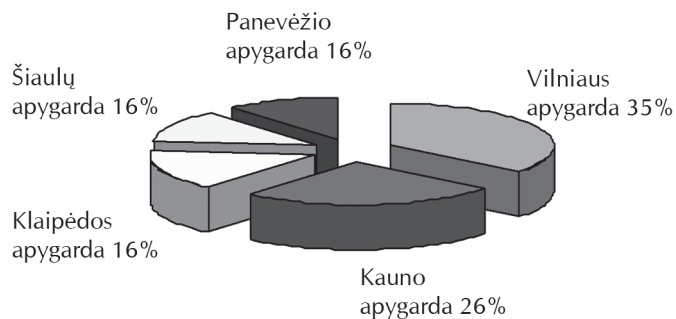
ŽINOTINA

Notarai: moterys ir vyrai

Lietuvoje dirba 250 notarų: 224 moterys (90%) ir 26 vyrai (10%)

Notarų skaičius apygardose

2007 metų birželio mėnesio duomenys

Artimiausi *tarptautiniai* notariato renginiai 2007 metais

Rugsėjo 14 - 15 d.	UINL Europos reikalų komisijos (CAE) posėdis San Malo (Prancūzija).
Rugsėjo 20 - 21 d.	CNUE generalinė asamblėja Briuselyje.
Rugsėjo 23 - 26 d.	Prancūzijos notarų kongresas Lione (Prancūzija).
Spalio 2 - 3 d.	UINL notariatų narių generalinė asamblėja Madride (Ispanija).
Spalio 3 - 6 d.	XXV-asis tarptautinis UINL kongresas Madride (Ispanija).
Lapkričio 19 d.	CNUE renginys – notariato dienos paminėjimas Briuselyje.
Gruodžio 7 d.	CNUE eilinė generalinė asamblėja Briuselyje.

- Rugsėjo arba spalio mėnesį taip pat planuojama Lietuvos notarų grupės studijų sesija Tarptautiniame notariato studijų institute Šveicarijoje.

Artimiausi *Lietuvos notarų rūmų* renginiai 2007 metais

Liepos 11-12 d.	Europos Sąjungos notariato tarybos ir Europos notarų akademijos (CNUE-ENA) seminaras-konferencija Lietuvos ir Latvijos notarams "Notaras ir piliečiai", Reval Hotel Lietuva, Vilnius.
Rugpjūčio 25 d.	Lietuvos notarų susitikimas, Klaipėda.
Gruodžio 6 d.	Laisvojo Lietuvos notariato 15-os metų jubiliejus, Vilniaus Rotušė.

Lietuvos notarų rūmų tarptautinis bendradarbiavimas

Europos Sąjungos notariatų taryba

Council of the Notariats of the European Union (CNUE)

2004 m. gegužės 1 d., Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos valstybe nare, Lietuvos notariatas 2004 m. gegužės 13-15 dienomis Atėnuose vykusioje Europos Sąjungos notariatų tarybos Generalinėje asamblėjoje iškilmingai buvo priimtas į CNUE.

Ši organizacija, įkurta 1993 metais, atstovauja Europos notarus Europos Sąjungos institucijose. CNUE nariais yra šių Europos Sąjungos valstybių narių notariatai: Vokietijos, Austrijos, Belgijos, Ispanijos, Prancūzijos, Graikijos, Italijos, Liuksemburgo, Olandijos, Portugalijos, Estijos, Vengrijos, Latvijos, Lietuvos, Maltos, Lenkijos, Čekijos, Slovakijos, Slovėnijos ir nuo 2007 m. kovo 2 d. – Bulgarijos bei Rumunijos (viso 21 narys). Organizacijos būstinė yra Europos širdyje – Briuselyje.

Europos Sąjungos notariatų taryba (CNUE) yra oficiali Europos notarus Europos institucijose atstovaujanti organizacija. Ji vienija Europos Sąjungos valstybių narių, kuriose veikia Lotyniškojo tipo notariatas, notarus, gina savo narių – notarų rūmų poziciją, išreiškia bendrą notarų nuomonę įvairiose Europos Sąjungos institucijose. Ši organizacija yra ne pelno siekianti, įsteigta remiantis Belgijos įstatymais.

Tarptautinė notariato sąjunga

International Union of Notaries (UINL)

Į Tarptautinę notariato sąjungą Lietuvos notariatas buvo priimtas vienas iš pirmųjų iš Baltijos šalių - 1994 m. vasario 11 d.

1948 m. spalio 2 d. Argentinos sostinėje Buenos Aires notaro Jose Adriin Negri iniciatyva šios organizacijos I-ame kongrese buvo įkurta Tarptautinė lotyniškojo notariato sąjunga (vėliau pervadinta į Tarptautinę notariato sąjungą). Tai - nevyriausybinių organizacijų, vienijanti šalis, kurių notariatai priklauso Lotyniškojo notariato sistemai, t.y. pa-

grįsta romanų-germanų teise. Šiandien ši organizacija vienija per 75 Europos, Amerikos, Azijos ir Afrikos regionų valstybių notariatus. Europos regione – tai Albanija, Andora, Armėnija, Austrija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Čekija, Estija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Italija, Latvija, Lietuva, Jungtinė Karalystė, Liuksemburgas, Makedonija, Malta, Moldova, Monakas, Nyderlandai (Olandija), Lenkija, Portugalija, Rumunija, Rusija, San Marinas, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Šveicarija, Turkija ir Vatikanas.

Tarptautinė notariato sąjunga sukurta notarine veikla skleisti, koordinuoti ir plėtoti tarptautiniu mastu, remiantis tarptautiniu bendradarbiavimu garantuoti notariato svarbą ir nepriklausomumą, siekti geriau aptarnauti pavienius žmones ir bendruomenes.

UINL notariatai garantuoja klientams juridinį saugumą ir sutarties laisvę, taip pat jie yra ir nepriklausomi, nešališki teisininkai ir patarėjai.

Ypatinga Sąjungos veiklos sritis yra tarptautinių kongresų organizavimas. Kas tris metus kiekviena kartą skirtingame kontinente susirenka viso pasaulio notariatų atstovai, kurie įvairiose komisijose svarsto aktualius notarų profesinės veiklos klausimus. XXV-asis Tarptautinės notariato sąjungos kongresas vyks 2007 m. spalio 3-6 d. Madride (Ispanija).

UINL rėmuose taip pat veikia įvairios regioninės bei tarptautinės komisijos. Lietuvos notarų rūmai aktyviai dalyvauja Tarptautinės notariato sąjungos Europos reikalų komisijos (*European Affairs Commission (CAE)*) veikloje.

Tarptautinėse notariatų organizacijose Lietuvos notarų rūmams atstovauja Prezidentė Daiva Lukaševičiūtė, o jai nesant ar tarptautinių organizacijų posėdžiuose bei asamblėjuose dalyvauti negalint – viceprezidentas Marius Stračkaitis. Lietuvos notarų rūmų viceprezidentas Marius Stračkaitis yra paskirtas Lietuvos notarų rūmų atstovu UINL Europos reikalų komisijoje (*CAE*).

Gabija Vitkevičiūtė

Lietuvos notarų rūmų atstovė viešiesiems ryšiams

Visada yra kas nors, ką myli

Man tebuvo vos dvidešimt, kai teko pirmąkart gyvenime ruoštis rytojaus tiesioginiam eteriui.

Artėjant popietei, laida jau buvo „padaryta“: svečiai sukviešti, reklamos blokaai suderinti, reportažai ne tik sugalvoti, bet jau ir nufilmuoti bei sumontuoti. Žodžiu, dvi grandiozinės valandos susiskaldė į tris tūkstančius šešis šimtus sekundžių ir jos nugulė ant kokių dvidešimties egzempliorių atspausdintų laidos planų (režisieriams, vaizdo ir garso operatoriams, studijos pagalbininkams, svečių lydėtojoms, grimo meistrėms, inžinieriams ir kitiems televizijos žmonėms). Žinoma, tos rytojaus tiesioginio eterio sekundės, tik išlindusios iš spausdintuvo, visu svoriu užvirto ir ant manęs. Aš žiauriai nervinausi.

Rokas Žilinskas tada jau buvo žinomas žurnalistas, žymus televizijos veidas, eterio žmogus jau su patirtimi. Skuodęs kažko pro šalį (žiniuose beveik nebūna ramiai abejingų minučių), pamatė mano triušio žvilgsnį ir stabtelėjo.

„Bijai?“ – sako.
„Baisiai“, - sakau.

Ir tada jis man pasakė tai, ko mirsiu – nepamiršiu.

„Yra šiuo metu kas nors, ką myli?“ – tiesiai šviesiai ir išrėžė.

Sutrikau, o jis atsakymo nelaukė: „Didžiausia klaida, kurią daro žmonės, besiruošdami kalbėti viešai, nesvarbu, salei, miniai, televizijos kamerai ar diktofonui – yra ta, kad jie kalba VISIEMS. Tą pačią sekundę jie tampa įsitempę, nes juos staiga užgula nepakeliama atsakomybė. Kalbėti visiems, vadinasi, vis tiek pralošti – ir net nepradėjus kovos. Juk niekada nepatiksi ir neįtiksi visiems, o jei dar jauti nerimą ir įtampą, vadinasi yra didelė tikimybė ne tik pradėti prakaituoti ar mikčioti, bet suklysti net ir atsakant „Kiek bus dukart du“.“

„Tai meilė čia kuo dėta?“ – pralemenau.

„Kaskart, kai pamatysi prieš akis kamerą, matyk už jos vienintelį žmogų – tą, kurį myli. Ir nesvarbu, kad kartais nutinka taip, kad mylimųjų neturime. Kalbėk mamai, tėčiui, broliui, seseriai, sudėtingiausias aktus, formules, priežodžius ir frazeologizmus dėstyk, lyg už kameros stovėtų tavo vaikas, tegu sesuo ar brolis, tegu močiutė iš kaimo ar geriausia draugė. Pasakok savo istorijas

konkrečiai VIENAM mylimam žmogui ir nepajusi, kaip nusišypsosi“.

Aplėbė lengvai tas Rokas ir nupyškino toliau.

Po to vakaro ir po to ryto tiesioginiame televizijos eteryje dirbau metų ne porą. Iš viso įvairiuose kanaluose ir margiausius televizinės specifikos darbus – per dešimtmetį. Ir jei kada nors mane pačią nors kas nors yra apibūdinęs kaip mielą, šiltą, geranorišką ir „kažkokią savą, lyg seniai pažįstamą“ žurnalistę, tai, žinokit, aš tada kalbėjau... visai ne jums.

Aš kaskart prisimindavau, kad kameros viduje yra „visada kas nors, ką myli“. Kai klydau, kai pradėdavau užsikirtinėti, kai drebėdavo ne tik rankos, bet ir kojos taip, kad negirdėjau nieko, o tik savo kaukšintį kulniuką, kai rausdavau ir prakaituodavau, kai nejuočiom pradėdavau isteriškai tapyti žiedus, lyg tie pirštai būtų visai ne mano – aš ir tada nesistengdavau apsimesti, kad nieko neįvyko. Deja ar laimei, bet toks dalykas kaip viešumas man yra tolygus santykių aiškinimuisi virtuvėje – mylimas paprastai yra tas, kas neveidmainiauja, nemosikuoja arogancija ar amžinu savo teisumu, aišku, ir nesistengia būti geresnis visus visus.

Aš ir tada, prisimindama tą Roką, mesdavau į šalį visą savo iškrakmolytą orumą ir atsidususi išlemendavau: „Na va, kaip viskas čia kvailai man išeina...“. Taip, kaip kad namie elgiames kiekvienas.

Jei kyla abejonių ir galima pamanyti, kad meluoju – atiduodu savo keturis priekinius dantis ir prisipažįstu: ir prieš griežčiausias komisijas gindamasi diplominius darbus, ir sakydama ilgai galvotas kalbas prieš pirmus šalies asmenis, ir situacijose ant ribos, kai trūks plyš, buvo, reikėjo laimėti argumentų kovą, aš visada kalbėjau taip, lyg pirmoje eilėje sėdėtų ne autoritetingi ir amžinai rimti ponai, o mano jauki šeima – nuo mažamečių iki žilų.

Ir kai jau visai tapdavo striuka, aš lyg su adata įsidurdavau sau į šoną: „Ei, juk visada yra kas nors, ką myli!“.

Atiduodu šį receptą visiems, kas bijome ir drebame vien tik išgirdę „Norėtume gauti Jūsų interviu...“.

Atiduodu ir laiduoju.